

Z 6323

~~131 Klasa 2~~

Zapisan. 1835.

IIII

LI

Z 89. c

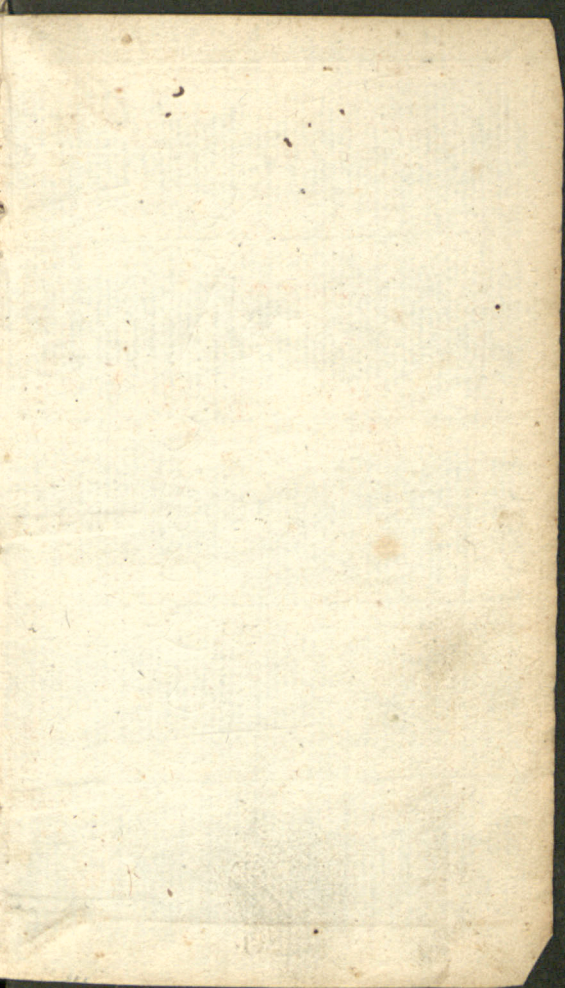
BIBLIOTEKA

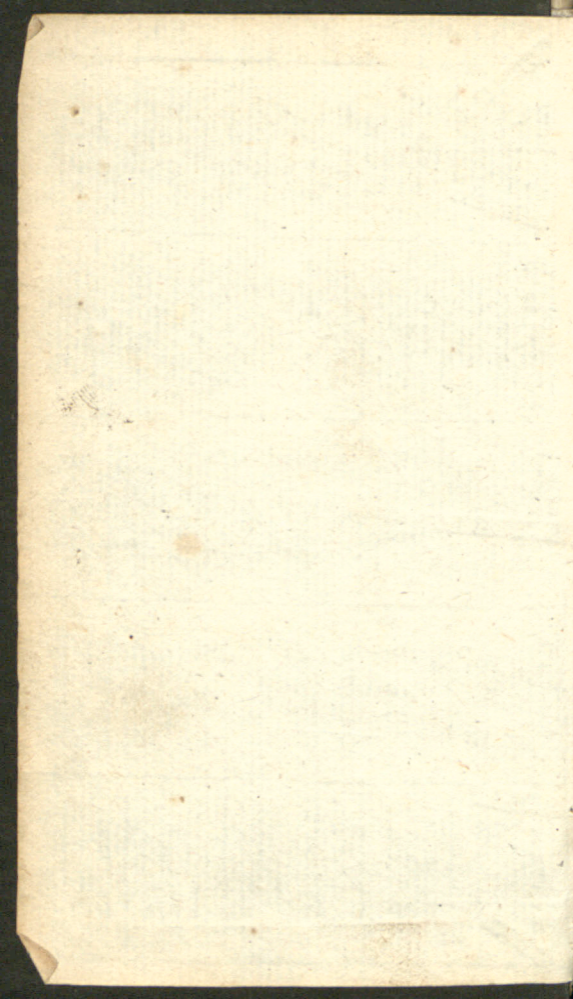
Zakł. Nar. im. Ossolińskich

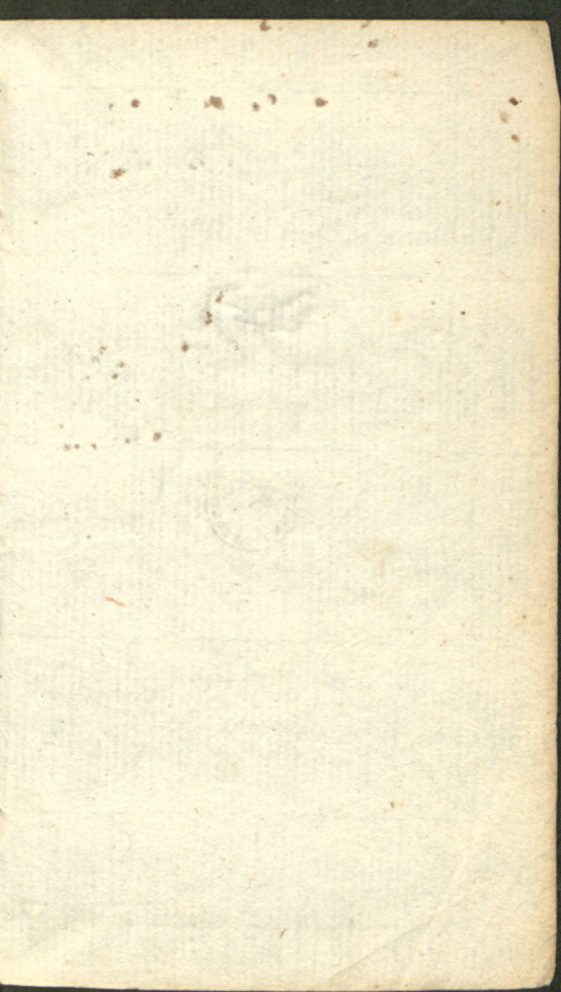
XV

4527

14

Libri Historici de Tartari

DE BELLO
 TARTARICO
 Historia:
 In qua,
 Quo pacto Tartari
 hac nostra aetate
 Sinicum Imperium
 invaserint, ac fere
 totum occuparint,
 narratur: eorumque
 mores brevitè
 describuntur.
 Cum Figuris Aeneis
 Auct. R. P. Martino
 Martino S. I. etc.

AMSTELODAMI,
 Apud Iohannem Iansonium
 Juniozem. 1655.

en libris de 9.687 Waverig

DE BELLO
TARTARICO
SILBONI

~~Catálogo Librorum~~
~~Jannis de Witte~~
~~VCAR~~

INSTITUTIONE

H-7257-H
XVII - MAX

AUGUSTISSIMO

Potentissimoque

J O A N N I

CASIMIRO,

POLONIÆ AC SUECIÆ

R E G I.

 OGITANTI mihi tot tantaque Augustæ Familix MAJESTATIS VESTRÆ in Societatem nostram, maximeque Polonicam, collata beneficia, animumque semper benevolentissimum, nemo alius præter ipsam occurrit, qui hancce meam de Bello Tartarico scriptiunculam potiori jure sibi vindicare possit. MAJESTATI VESTRÆ cum Cosaccis ac
 A 2 Tar-

Tartaris Europæ vicinioribus bellum est, non unâ jam nunc de iis reportatâ victoriâ inclytum. Produco alios, non multum & moribus & corporis atque animi habitu abhorrentes, uti nec finibus admodum diffitos ab iis, qui ad Septentrionem magis vergunt (ut mihi ex multis fit verosimile;) tametsi ingenti terrarum spatio distent, quâ ad Austrum spectant, moribusque ac totâ regiminis formâ Borealibus illis nonnihil cultiores; ut plusculum mitioris ingenii ex cælo ac solo mitiore hausisse videantur: Illi à MAJESTATE VESTRA victi; hi apud Sinas victores sunt. Sisto hos, ut & ipsos

los vincat victores, non ar-
 mis, sed beneficiis ac mu-
 neribus; quibus devincti
 primùm, mox etiam victi
 illorum animi, suave ju-
 gum Fidei ac Religionis
 Christianæ, aliquando tan-
 dem è Cimmeriis illiste-
 nebris eruti, agnoscant at-
 que amplexentur. Hoc
 MAJESTATIS VESTRÆ
 auxilio, hac ope Expeditio
 Sacra, quam ex Sinâ in
 Tartariam instituere cogi-
 tamus, promovebitur sua-
 viter; & nomini ejus tantò
 major accrescet gloria,
 quantò nobilius est anima-
 rum salutem procurare,
 quàm Regna & Imperia
 subjugare. Regium enim
 hoc iter est, hac itur ad
 Cælum viâ, beneficiâ in

miseros mortales , ac de
 omnibus optimè merendi,
 quoad facultas suppetit,
 promptissimâ voluntate.
 Deus Opt. Max. MAJES-
 TATEM VESTRAM
 cum totâ Augustâ Fami-
 liâ suâ quàm diutissimè Ec-
 clesiæ & Regno incolu-
 mem seruet. Ita demissis-
 simis votis cum totâ Socie-
 tate nostrâ precatur

MAIESTATI VESTRÆ

Æternùm devotus

Martinus Martinus.

LE-

7

LECTORI
SALUTEM.

Solent, Candide Lector, qui peregrinis lustratis regionibus revertuntur in patriam, conveniri magno studio, & questionibus penè obrui à variis circumstantibus, eventus itinerum, ignotarum terrarum situm & naturam, gentium mores, ceteraque id genus discere avidè cupientibus. Id ipsum ego, ultimo ex Oriente delatus in Europam, quotidie experior, dum variis in urbibus, per quas transeo, variè omnis generis homines accurrunt, quisq; Sinensis Regni præsens sit status, cupidè omnes exquirunt. Sed cum illud probè intelligam, res

A 4 tam

tam variis tumultuario sermone exponere, perquam difficile; solis committere auribus, ad memoriam posterorum parum utile esse; advertamque ad hæc, ut maximè velim omnibus, paucis tamen tanto è numero mei me copiam facere posse: constitui, usitato exemplo, quæ de Imperio illo Incolisque, cùm ex Sinensium Annualium diligenti volutatione, tum ex convidu & conversatione cum variis, decem per annos ibidem commoratus assequi potui, ea vulgata typis omnibus facere communia, & quod sermone non possum, scriptis unumquemque meis convenire.

*Eo consilio, cùm anno
M.DC.LI. Superiorum me-
orum*

AD LECTOREM. 9

orum designatione destinatus
Romam essem, adolescentis
apud Sinas Religionis nego-
tiis tractandis Procurator,
collecta jam pridem à me
hunc in usum Sinensis Histo-
riae pervetusta exemplaria,
deductosque incredibili dili-
gentiâ ab ipso Noëmi diluvio
Fastos, mecum comportavi.
Tabulas etiam Geographicas,
& Imperii universi, & Pro-
vinciarum singularum, quas
adhibitis Sinicis mappis, in-
spectâque variis in peregri-
nationibus regione prope to-
ta, qua potui accuratione de-
lineavi. Ita enim existima-
bam Europæis facturum me
longe gratius, si, non quæ tel-
lus ista fert, aut pretio aut
novitate exteris cara, sed
quantum est, vastissimum il-

10 P R Æ F A T I O

lud Regnum spectandum offerrem, Provinciarum extensionem limitesque, urbium situs ac intervalla, montes, silvas, lacus, flumina; verbo, totam Sinam sub unum quasi aspectum ponerem: tum vero, à quibus, quove tempore hæc Regna incolæ cæpta, quibus subjecta Imperatoribus, agitata bellis, legibus sacrisque constituta sint, repetito altius exordio, ex accuratissimis, summaque fide conscriptis Gentis illius monumentis, edocerem. Liberanda etiam mihi occurrebat R. P. Nicolai Trigautii, viri plane Apostolici, obligata fides; quam ille (cum anno hujus sæculi decimo quinto ex Oriente in Europam redux, Romæ notum jam omnibus de Sinis librum

AD LECTOREM. II

brum vulgabat) Lectori dederat, atque Annales Sineses, à quatuor fere annorum millibus, per continuos sæculorum gradus deductos, redigendos à se in compendium, evulgandosque addixerat.

Hos ergo promissos Annales ego primum Philippinis in Insulis, dum navigii opportunitatem per aliquot menses exspecto, ordinare aggressus sum. Deinde ab Hollandis captus, delatus in Iavam (novam Bataviam dicunt) nactus ibidem Hollandicam classem, solvi cum eâ in Europam, die prima mensis Februarii anno M. DC. LIII. & superato Bonæ Spei Promontorio, circumnavigatisque Insulis Britannicis, qua parte Americam respiciunt, inter

Scotiam demum & Islandiam Berghas Norvegiae appuli die XXXI. Augusti ejusdem anni. Inde mox Hamburgum, atque in Hollandiam, uti & Antverpianam Bruxellamque deveni: unde & haec in lucem dedi.

Ceterum in superiore illa septem mensium continua navigatione (tantum enim semel ad Africum Bonae Spei Promontorium per dies viginti fecimus exscensionem) inquieto illo usus otio, circumstrepente non undarum tantum, sed vectorum tumultu, ut ut loci temporisque ratio ferebat, praedictos Annales ad calcem propè perduxi. Ad haec, nonum Orientis Atlantem, distinctas Provinciarum Tabulas Geographicas, quas

quas hactenus non vidit Europa, diligentius recognovi, adiecique brevem Regionum Urbiumque illustrationem; ut ex illarum amplitudine frequentiaque illud Christianus Lector colligat, quantus se explicet hic Operariorum Apostolicorum sudoribus, & divinæ gloriæ amplificandæ campus. De quo illud Servatoris verissimè affirmare possim, Messis multa, operarii Matth. autem pauci.

Verum, dum utrumque illud Volumen in ea quam ita assidue profectioes facile turbant, quiete, denuo inspicio, revocoque ad limam; & Sinensem Chronologiam cum ea quam sacræ Litteræ nobis tradunt, compono (ut mul-

torum aviditati aliquid quo
 se interim pascat, offeram)
 breviorē hanc Tartarici
 Belli narrationem præmitto,
 quæ veluti facem præferat
 secuturæ Historiæ, funestam
 illam quidem, luctuosamque
 Sinis; ex qua ipsa tamen,
 ille qui adversa lætis tempe-
 rat, fortiterque & suaviter
 omnia disponit, novum Fidei
 nostræ splendorem accendit;
 ut veluti ventis flamma, ita
 hoc belli turbine agitata Re-
 ligio, majorem clarioremque
 diffundat lucem; quæ jam
 non Sinas tantum, sed ipsos
 Tartaros, in umbra mortis
 sedentes irradiet. Iam tum
 enim cum è Sinis ego disce-
 derem, ex iis non pauci, in-
 terque hos è Regia familia
 vir

AD LECTOREM. 15

vir Princeps, collustrati ab eo qui illuminat omnem Ioan. 1.
hominem venientem in hunc mundum, discussa idololatriæ caligine, è tenebris vere Tartareis emersêre, & salutaribus undis abluti, illum agnovêre, qui lucis æternæ candor est, CHRISTVM IESVM. Faciat Pater luminum, qui Solem suum his Populis oriri fecit, ut illa novæ lucis felix aurora procedat, & crescat usque ad perfectum diem.

Te porro, mi Lector, illud rogo, ut si quando incultam sermonis asperitatem & barbariem in hoc Opusculo deprehenderis, Barbaricum Bellum te legere memineris; & ab eo quidem scriptum,
quæ

qui omnem Latini sermonis elegantiam (si quæ tamen ea unquam fuit) peregrinæ linguæ addiscendæ primum studio, usu deinde, penitus oblitterarit; cuique faciendis magis, quam scribendis pro divina gloria arduis rebus per annos plures occupato, rudis incultique styli vitium facile, uti spero, condonabis.

Ceterum cum in toto passim Historiæ sequentis contextu frequens incidat mentio præcipuarum Imperii Sini-
ci Provinciarum & Urbium, quæ à variis exercitibus expugnata, propugnata, occupata, aut vastata sunt, à Septentrione ad Austrum, & ab Occasu ad
Ortum,

Ortum, aut contra; ne forte in terris & nominibus apud Europæos parum notis, Lector benevolus ad plurima, velut errabundus aut hæsitans, subsisteret; opportunum mihi visum est, brevem hujusmodi Provinciarum & Urbium catalogum præmittere, cum Tabula Geographica itinerum duce; non accurata illa quidem, sed ab ipsis tamen Sinarum Philosophis delineata, & quæ ad præsens negotium sufficere videatur.

Accuratioribus autem ejusdem Imperii mappas, Universales, & Particulares, cum exactissima Provinciarum, & Urbium singularum, rerumque in illis contentarum

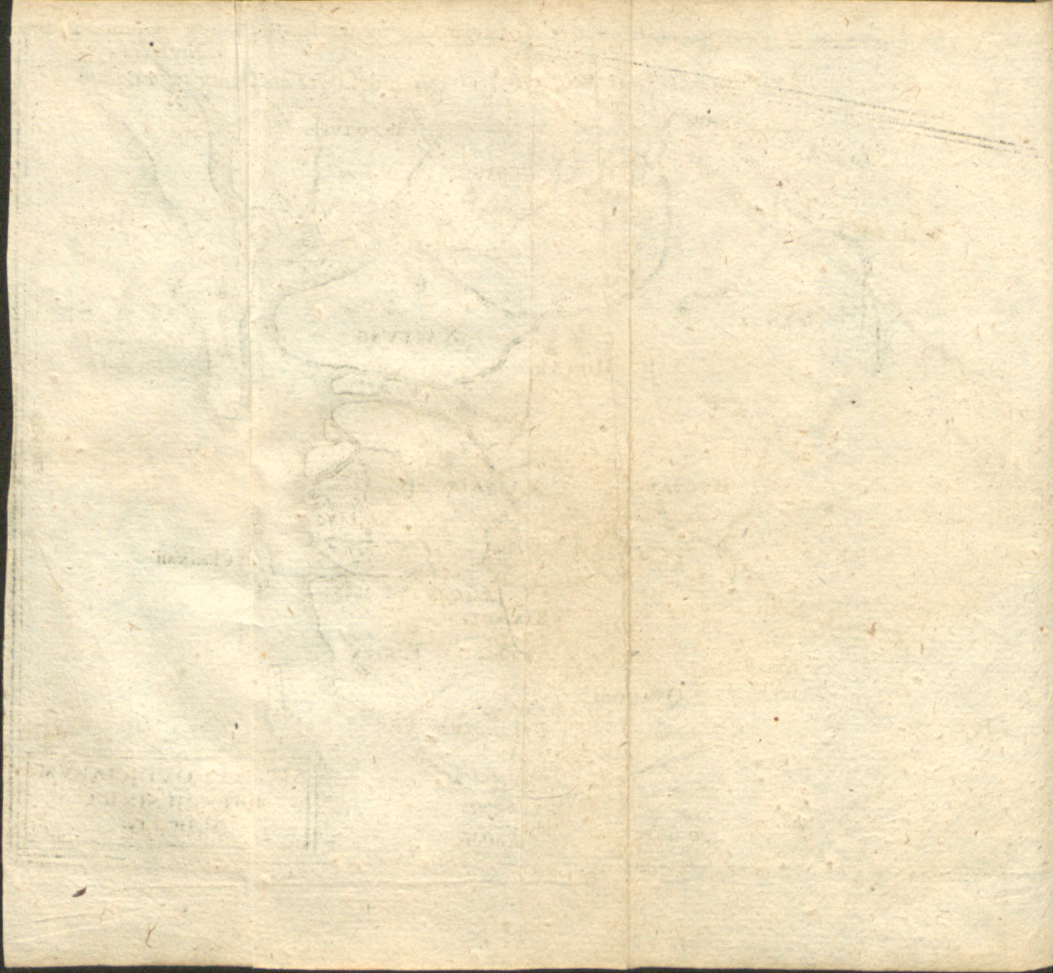
rum descriptione ; Longitudinum item ac Latitudinum gradibus , & ceteris omnibus quæ ad Astronomicæ , Geographicæ Naturalem & Humanam Historiam pertinent, Atlanti meo Sinico reservandas esse, prudens quilibet facile animadvertet ; ne debitam ampliori Operi gratiam ostentatione præmatura subtrahamus.

Septentrio
JANVU TARTARORUM REGNUM

NIVCHE TARTARIA ORIENTALIS
NIVCHAN YUPI
GALIA TALIS

SITVS PROVINCIARVM
IMPERII SINICI
M. DC. LIV.

DE BELLO
TARTARICO

HISTORIA;

S. W.

*In quâ, quo pacto Tartari hac
nostra atate Sinicum Impe-
rium invaserint, ac fere totum
occuparint, narratur; eorum-
que mores breviter descri-
buntur.*

TARTARI (antiquis-
sima in Asia gens, Tartari,
antiqui Si-
narum ho-
stes.
& multarum gentium

principium, jam à quatuor
millibus annorum Sinico Im-
perio inimica) sæpe acria bel-
la cum Sinis gesserunt, &
quamvis aliquoties victi fue-
rint, sæpius tamen victores ex-
titerunt. Tartaros autem voco Tartari,
qui.
gentem illam, quæ ad partes
Septentrionales sita est, ultra
famosum murum Sinarum, ab
Occasu in Ortum extensum,
quo,

quo, per trecenta & plura miliaria Germanica continuata quasi serie extructo, excludebatur, ne Sinicum Imperium invaderet. Gentem hanc Sinæ ipsi, jam ab antiquis temporibus ob litteræ R. defectum Tata vocant. Ea veterem Tartariam, tum Orientalem hæcenus Europæis ignotam, tum Occidentalem incolit; ubi Samahania, Tanyu, Niuche, Nilhan & similia gentis Regna, à minore Tartaria & Regno Cascar nimirum ad mare usque Orientale supra Japoniam; ubi per fretum Anian ab Americæ Quevira separantur, si tamen hoc fretum est, & non continens. Non est autem animus, omnia eorum bella cum Sinis habita hoc loco describere; sed illa tantum quæ postremis his annis nobis præsentibus peracta sunt; reliqua in Epitome mea Sinicarum Historo-

storiarum reperientur. Ut autem ordine procedamus, unde, & quo modo hæc orta sint, paulo altius petendum est.

Sciendum ergo, Tartaros Tartari etiam olim Sinas occuparunt. veteris Tartariæ occidentaliores (de quibus Marcus Paulus Venetus, & Aytonius) postquam totam fere Asiam in suam potestatem redegerunt, Sinis etiam bellum intulisse (quorum regionem Oatayum & Magin Marcus Paulus Venetus, & Aytonius vocant;) idque ante magni Tamerlani Tamerlanus Sinas non occupavit. tempora, qui numquam Sinas occupavit, ut perperam quidam scripserunt. Floruit enim ille postquam jam Tartari è Sina ejecti fuissent, nimirum circa annum Domini M. cccc. vi. quo tempore Taiçungus, secundus Taimingæ Familiæ Imperator, pacifice toti Sinæ imperabat, nimirum Provinciis omnibus, quæ intra murum

rum magnum clauduntur : Sinicum autem bellum cum Tartaris, quod Venetus tangit, (ut ex Sinica patet Historia ac Chronologia) anno à Christo nato M. CC. VI. inceptum fuit, & ipsos LXXIII. annos perduravit. His exactis annis tandem victores omnino Tartari, totum potentissimum Imperium, extincta Sunga Imperiali familia, occuparunt, anno nimirum M. CC. LXXVIII. & ita pacifice satis rexerunt annis LXX. nova stabilita familia, quam Iuenam vocabant; ex qua, continua successione, novem omnino fuere in Sinis Tartari Imperatores. Venetus autem nondum omnino confecto bello Sinico, cum Tartaris Sinas ingressus est anno M. CC. LXXV. ut patet ex illius scriptis.

*Tartari in
Sina Imperatores.*

Interea Sinicis deliciis fracti, Sinicos induerunt mores,
&

& paulatim fortitudinem Tartaricam dediscentes, nimia debilitati pace, Sinæ evaserunt.

In eos itaque vilissimus quidam homuncio, Chu dictus, insurrexit; erat is Idolorum sacrificulorum famulus. Hic gentis

Vilis ac infima sortis homo Tartaros e Sinâ eiecit.

Sinæ fortem miseratus, & regnandi ambitione tactus, primo latronis egit personam; cui, cum natura generosus, audax, manu ingenioque promptus esset, nec animus, nec artes, nec focii, nec fortuna defuerunt, quibus paulatim excrefcens, ingentes congregavit exercitus. Relictis ergo montibus & latronis persona, jam Dux factus, aperto Marte Tartaros aggredi est ausus, ac multis confectis bellis, egregias de illis reportavit victorias. Demum ex toto Imperio Sinico eos omnino eiecit, & totum Imperium victoriarum præmium habuit, an. Do. M. CCC. LXVIII.

Hic

*Origo Tai-
mingæ Fa-
miliæ apud
Sinæ.*

Hic Taimingam familiam Imperialem instituit, & primus illius Imperator, Hungius dici voluit, quod magnum Belligerum sonat.

*Nanking,
regia Vrbs.*

Facillime ergo tamquam patriæ Servator ab omnibus Provinciis fuit agnitus, eumque tamquam Sinam civem suum, summi æque ac infimi amplexati sunt. Sinica enim gens non magis externos odio prosequitur ac vilipendit, quam suos amat ac æstimat. Quare in maxima Nanking urbe, ad Kiang maximi fluminis ripam (quod Sinæ ob magnitudinem & aquarum molem Filium maris vocant) Regiam sedem posuit; & brevissime stabilitis Imperii rebus, de suis Sinis securus, non contentus Tartarorum ex Sina ejectione, in ipsam irrupit Tartariam, & victoriam prosequitur; variis cladibus eos afficit, terramque sceleratissime vastat:

*Tartari
victi ac
tributarii.*

vastat: demum ad tantas angustias Tartaros Orientales redigit, ut depositis armis, promisso tributo, pacem petere coacti sint. Hoc præcipue Niuche Tartari fecerunt, ad quorum terras Tartarorum pars ex Sinis profligata confugerat. Hi ergo quotannis per vicinas Leaotung terras, Sinas ingrediebantur, ad commercia tamquam subditi vel amici admitti; bellum autem non cogitabant, ferè ad egestatem redacti. Adferebant autem Gins-

*Tartaria
merces.*

fem, radicem illam à Sinis ad eò æstimatam; animalium pelles omnis generis, Castorum, Vulpium, Martium ac Zibellinas pretiosissimas; demum & equorum crines, ex quibus Sinenses reticula sua conficiunt; quibus & mares capillos stringunt capitis, hoc ornamentum genere stolidè læti. Paulatim autem Tartari illi in septem

B

Hor-

Hordas sive Dynastias creverunt; & demum inter se bellantes, in Regnum unum evaserunt, circa annum Domini M. DC. Niuche Regnum vocarunt.

Occidentalioribus autem Tartaris Tanyu Regni, pace initâ tributum vel dona Imperator Sinicus quotannis trans mittebat, ut ab armis quiescerent. Nec indecorum sibi hoc credunt Sinæ, ut bellum avertant, quod ex Philosophorum suorum doctrina damnant maximè, & solum suscipiendum, cum reliqua omnia ad quietem & conservationem Provinciarum desunt.

*Sinicus
Imperator
sine in fa-
milia nota Tar-
taris dona
dat.*

Interea meticulosi Sinæ, & antiquis suarum divitiarum hostibus parum fidentes, nunquam murum illum magnum absque ingenti præsidio relinquebant, decies centena milia seu millionem (ut vocant)

*Præsidium
ingens ad
muri custo-
diam con-
tra Tartaros.*

cant) ad illius custodiam continuo alentes, qua longe ab Ortu in Occasum extenditur.

Imperium itaque Sinicum sic stabilitum ac firmatum, sub Taiminga Familia constanti pace ac quiete fruebatur, fere per ducentos quinquaginta annos. Eo autem tempore quo Tartarorum septem Dynastæ inter se pugnabant, felicissimus Vanlieus Imperator, ex Taiminga Familia decimustertius, toti Imperio jura dabat. Hic Imperium sumsit anno à partu Virginis M. D. LXXIII, & usque ad M. DC. XX. perbelle rexit, magna tum prudentiæ tum æquitatis ac justitiæ fama.

Interea vero Niuche Regni Tartari ita excreverant ex quo in unum coaluerant Regnum, ut Sinis indies magis magisque formidabiles essent: quare de illis in officio continendis & vastandis Sinici Præfe-

*In Sinis
multorum
annorum
continua
pax.*

*Tartarorum
multiplicatio
Sinis
formidabilis.*

*Sine de
Tartaris
vastandis
cogitant.*

et secreta inter se consilia habuerunt. Tanta est autem penes Sinicos Præfectos auctoritas ac potestas, ut quamvis tamquam Regis sui mancipia ad illius nutum vivant; tamen in commisso sibi munere ob bonum publicum peragendo, tamquam absolutissimi domini agant, nisi vel ab Imperatore, vel à majoribus forte impediantur Præfectis: atque ideo à Lusitanis Præfecti illi nuncupati fuere *Mandarini*, quia *mandare* ipsis ita proprium est, ac si supremam quadam potestate præditi videantur. Inter ea prætermisso nomine Mandarinorum, Præfectos eos nuncupabo.

Prima belli Tartarici causa.

Primo itaque Præfecti Tartaros mercatores male in Leatung Provincia, quæ Niuche Regno confinis est, excipiunt, ac bonis subinde privant: mox, cum Rex Niuche Regni, filiam

liam suam alteri Tartaro Regi *Secunda*
 in uxorem dare vellet, poli- *causa.*
 ticus rationibus Status adducti,
 hoc ipsum impediunt: demum
 Niuche Regem, nihil sibi ab *Tertia*
 amicis metuentem, fraude ca- *causa. Pri-*
 piunt, ac perfide occidunt. *ma in*
 Hujus vero filius, has ulturus *Sinas Tar-*
 injurias, collecta valida mili- *tarorum*
 tum manu, repente murum ma- *irruptio.*
 gnum superat, per frigore con-
 cretum fluvium copias indu-
 cens, & eodem impetu ingen-
 tem Urbem Caiyven, alii Tu-
 xun dicunt, Tartariæ vicinissi-
 mam invadit ac capit anno
 M. D C. X V I.

Ex hac Urbe per Indum ido-
 lorum sacrificulum (Lama vo-
 cant) ad Imperatorem Sini-
 cum epistolam mittit, Tarta-
 rico exaratam caractere, sed
 non barbara continentem: in
 ea verbis plane humilioribus,
 ac submissione plenis, Im-
 peratorem admonebat, se

*Protestatio
Tartaro-
rum contra
Sinas.*

*Sinicorum
quorundam
Præfectorum
superbia
Tartari-
cum bel-
lum accen-
dit.*

*Barbarum
ac supersti-
tiosum
Tartari
Regis vo-
lum.*

quidem ob acceptas à Sinicis Præfectis injurias, bellum movisse; Urbem tamen redditurum, ac arma omnino depositurum, si audiretur, & illata per injuriam damna sarcirentur. Accepta hac epistola, Vanlieus Imperator, licet alioquin magna polleret prudentia, ac insigni esset in rebus agendis experientia præditus, in hoc tamen negotio jam senex minus provide egisse visus est. Nam minoris rem ducens quam ut in Aula regia tractaretur, summis Præfectis causam commisit. Hi vero pro consueta superbia, nec responso Tartaricum Regem, tamquam Barbarum, dignati, quod inveniretur qui apud suum Imperatorem de injuria expostularet, indignabantur.

Tartarus Rex spretum se videns, nec responso de justissima re quam petebat dignatum,

tum, ira in rabiem versa, ut patri suo parentaret, ducenta Sinarum millia se occisurum vovet, more gentis. Tartari enim cum nobiliores moriuntur, simul famulos aliquos, mulieres, equos, arcus ac sagittas in rogum injiciunt, ut mortuo etiam post mortem servitia sint; quamvis modo, occupato Sini-
co Imperio, barbarum hunc morem reliquerint, ab ipsis Sini-
corum correcti. Mox etiam ultricia arma circumfert, & cum
quinquaginta equitum milli-
bus Leatung Provinciæ Lea-
oyang metropolim infesto pe-
tit agmine, ac obsidione cingit.

Urbem ingens militum nume-
rus custodiebat, qui ut pluri-
mum sclopetis armati erant :

*Leaoyang
metropolis
obsidetur
ac capitur.*

Tartari autem solo acinace, ar-
cu ac sagittis, iisque admodum
præstantibus incredibili dex-
teritate utuntur. Cum autem
sclopetariorum pilas quam

*Stratage-
ma contra
sclopetæ.*

maximè formidarent, ignotum illis armorum genus stratagemate eluserunt. Militibus enim antesignanis crassum asserem pro scuto dedit Rex Tartarus; quo tecti ac constipati equites, ligneum parietem conficiebant; hos sequebantur qui scallas ad mœnia scandenda portabant; ultimum agmen fortissimi occupabant equites. Ita ex quatuor partibus Urbem aggressus est: primas sclopetariorum pilas asserum muro excepit; tunc velocissime undique scallæ applicatæ sunt, mœnia superata, ac demum Urbs occupata. Ea autem fuit Tartarorum velocitas (qua insignes sunt, cuique præcipuas roboris partes tribuunt) ut Sinis spatiū non dederint ad denuo oneranda sclopetæ. Nec parum Sinis obfuit sclopetariæ artis imperitia; unde repentino malo attoniti, qua data porta fugerunt:

runt : sed à velocissimis Tartarorum equitibus occupati plurimi occisi sunt. Hac ob-
 tenta urbe non diu cunctatus Varia Ci-
 vitates oc-
 cupantur.
 Rex Tartarus, eodem impetu alias minoris nominis in suam redegit potestatem; inter quas etiam nobilissimam Quangning occupavit. Inde progressus quam celerrimè, Leaotung Provincia superata, in vicinam Peking penetravit. Sed cum à regia urbe septem tantum aut circiter distaret leucis, ultra, ne intercluderetur, progredi timuit, quod undique Sinarum ingentes confluerent exercitus. Tantus autem regionis, per quam Tartari vagabantur, incolas ac milites invaserat pavor, ut maxima ex parte mœnibus vacuis relictis aufugerent. Tartarus enim Tartari captas urbes ut trahent. resistentes urbes ac civitates non modo diripiebat, sed igne ac ferro omnino vastabat; illas

vero, à quibus sine vi admittebatur, spoliata dumtaxat urbe, ac incolis salvis relictis, mitius tractabat. Ita quamplurimis collectis divitiis victor ad Leaotung metropolim reversus, novis mœnibus eam cinxit ac munivit, antiquis dirutis, ea infauſta esse ab ariolis edoctus.

*Tartarus
Rex, Sinarum
Imperatorem se
vocat.*

Hic demum se Sinarum Imperatorem vocari jussit: & quamvis nihil ex Sinico Imperio occupasset præter ultimam illam Orientalem appendicem in Leaotung Provincia; tamen jam spe totum Imperium devorarat. Dicitur ergo Sinico nomine Thienmingus, anno regni sui tertio, qui fuit à Christo Domino M. DC. XVIII.

Eodem anno, Imperator Vanlieus, rogatus à quibusdam ut Patres Societatis JESU, Christianæ fidei propagatores, Regno expelleret; postquam sæpius abnuisset (nam Christianam

nam

nam rem ac Patres amore prosequatur) tandem importunitate maximi cujusdam Præfecti, Xinkio dicti, victus (qui capitalis Christianæ Religionis hostis pridem fuerat) decretum fecit, ut Patres, qui Christianam rem in Sinis procurabant, ejicerentur omnes. Per varias Provincias Patres sparsi erant; unde aliqui occulte à Christianis Præfectis servati sunt, reliqui caveis clausi, Macta sunt ablegati; quo in itinere incredibilia die noctuque in summis angustiis illis perpassi sunt; aliqui etiam crudeliter à Præfectis verberibus cæsi, non sine gaudio, quod digni habiti essent pro nomine IESU aliquid pati. Ad hæc Vanlieus Christianam Religionem suis interdixit. Hac occasione Sinenfes, qui ex idolorum filvis ad Domini pascua accesserant, pulcherrima suæ Fidei ac constantiæ

*Ob persecu-
tionem in
Christianos
motam
Deus Sinas
punit.*

stantiæ dedere exempla: cujus
persecutionis narratio proli-
xior etsi alterius est loci, per-
stringenda hic tamen fuit, ut
Divinam Providentiam admi-
remur, quæ tunc acre bellum
Sinis movit, quando rem pa-
cemque Christianam perturba-
bant. Eo certe anno effectum
est, ut Tartari radices illas in
Sinico Imperio figerent, ex
quibus tantum postea creve-
runt, ut Taimingam Familiam
extirparint, ac Sinicum ferè to-
tum occuparint Imperium,
quando aliqui inter Sinas Chri-
stianam rem radicitus extirpa-
tum ibant. Sed crevit, uti solet,
persecutione Fides eam in ma-
gnitudinem, quâ hodie lætatur
Ecclesia; & suum Sinæ Impe-
rium, nisi rebus illorum afflictis
succurrat Deus, penè amiserunt.

Interea tamen Sinenses de
expellendo hoste solliciti, per
Præfectos totâ Sinâ delectum
habent.

habent. Sexcenta selectorum militum millia conscribunt: Rex etiam Coreæ (quæ oblonga peninsula est inter Sinam & Iaponiam) duodecim millia Sinico Imperatori in auxilium mittit. Cum hoc ergo potentissimo exercitu circa Martii initium M. D. C. XIX. in Tartaros movent. Tartari audacter obviam procedunt: aperto, & diu dubio Marte pugnatum: tandem Sinarum exercitus fusus, & quinquaginta millia cæsa, & præcipui exercitus Duces. Tartari, ut solent, velocissime victoriam prosequuntur: duas eodem die civitates diripiunt ac comburunt, igne ferroque vastantes omnia. Post hæc, prædantes ad ipsa usque Peking Regiæ mœnia penetrant; urbis tamen expugnationem tentare non ausi, quâ infinita erat tormentorum copia, & ad octoginta mili-

*Tartari in
pugna vi-
ctores.*

*In Regia
Peking pa-
vor ac
confusio.*

militum millia præsidium. Fa-
tentur Sinæ, tantum pavoris ac
confusionis Regiam invasisse,
ut jam de deserenda Regia
Imperator cogitaret, ac Au-
strialiores petere Provincias
decerneret: quod re ipsa fecis-
set, nisi Præfectorum aliqui
obstitissent, suggerentes illi,
hanc fugam animos Tartaris
addituram, & omnino totum
turbaturam Imperium; nihil
enim aliud esse fugere, quam
terras inimicis cedere. Faten-
tur præterea, quod si Tartari
impressionem fecissent, urbem
omnino occupaturos fuisse. Ve-
rum hi potius prædæ ubique
inhiant. Longe enim late-
que diffusi, urbes, civitates, ac
oppida obvia diripuerunt, &
ubique ingentem Sinarum vim
crudelissime mactarunt; ac de-
mum reliquis locis omnibus
relictis sine præsidio, in ulti-
mam Leaotung partem regres-
si

*Ab ductis
prædis re-
vertuntur
Tartari.*

si sunt, spoliis onustissimi.

Post hæc anno M. D. C. X X. ^{Moritur Vanlieus.}
 moritur Imperator Vanlieus:
 succedit eodem anno filius
 Taichangus; qui, dum contra ^{Succedit Taichangus;}
 Tartaros novas colligit vires, ^{sed cito moritur.}
 nondum absoluto quarto Im-
 perii mense, & ipse moritur. ^{Eligitur Thienkius.}
 Succedit Thienkius; qui ubi
 Imperium assumpsit, destinato
 ad Coreæ Regem Legato, a-
 ctisque de misso ad avum sub-
 sidio gratiis consolatur eum de
 suorum clade in Sinico servi-
 tio accepta; magnificentissima
 ac Sinico Monarcha digna mu-
 nera mittit, ea mente ut majo-
 ra extorqueret auxilia. Coreani <sup>Coreani Sini-
nis fortio-
res.</sup>
 enim, ut situ loci, ita fortitudi-
 ne bellica ad Japones acce-
 dunt proximè.

Ut porro solidius imminen- <sup>Nova con-
tra Tartar-
os prepara-
tiones.</sup>
 ti malo obviam iret, ex toto
 Imperio nova accersit auxilia:
 ita ingentes exercitus in Leao-
 tung transmisit, Tartaris in
 reli-

reliquas Provincias ulterio-
rem ingressum prohibiturus;
quibus ut facilius provideret,
annonam & reliqua submitten-
do, in Thiencin quoque portu
ingentem navium classem præ-
paravit. Thiencin autem statio
est, ad quam qua mari, qua flu-
minibus, ex totâ Sinâ facilè
naves penetrant, ac congregan-
tur incredibili sæpe numero.
His igitur compendio itine-
ris mari omnia facile submit-
tebat. Leaotung enim Pro-
vincia tota ferè mari alluitur,
& maritimo itinere duorum
tantum dierum à Thiencin
emporio distat; cum terra in
multo longiorem se tractum
exporrigat.

*Thiencin
portus com-
modissi-
mus.*

*Amazon
Sina fortis-
sima.*

Inter Duces auxilia addu-
centes, mulier fuit, quam verè
Amazonem Sinensem vel Pen-
thefileam alteram vocabimus.
Illa ex Suchuen, Provinciâ
satis remotâ, cum tribus mil-
libus

libus adfuit, viriles non modo animos, sed & vestes induta, imo & titulos assumens qui in virum non feminam convenirent. Hæc non rara contra Tartaros dedit fortitudinis exempla; & postea quam plurima contra rebelles, qui in Sinicum insurrexerant Imperatorem. Venerat autem filioli loco, quem bello ætate non parem domi reliquerat in proprio Regno. In montibus enim Suchuen Provinciæ Regnum quoddam est Sinis non subiectum, sed juris sui: solum quippe honoris causâ titulum Regium ab Imperatore accipit Sinico; de reliquo Montani soli suo obediunt Regi, ac tributa solvunt: ac fortitudine bellicâ ceteris totius Imperii militibus longe præstant.

Hac usi occasione, Christiani Doctores (Doctorum autem summa isthic æstimatione

Pium Christianorum inventum.

tio atque auctoritas est) præfertim Paulus & Michaël, Imperatori persuaserunt, ut à Lusitanis majora nonnulla tormenta pretiosque eorum libratores deposcat. Erat Christianorum Præfectorum mens, eadem occasione Patres ac rem Christianam apud Sinas restituere. Placuit res Imperatori: Patres, qui hæctenus occultè rem Divinam procurabant, a desse jubentur; novi non pauci admissi cum Lusitanis militibus sunt: ita res Christiana, consensu Imperatoris, ad hæc usque tempora, fremente dæmone ac Christianæ Religionis inimicis, perbellè processit, continuoque augetur. Ac Deus quidem Imperatoris in rem Christianam amorem liberalissimè remuneratus est. Antequam enim Lusitanica advenirent subsidia, & Tartari omnino ex Leaotung ejecti sunt,

*Tartari
omnino eji-
ciuntur.*

sunt, & incolæ nimiam Tartari Regis crudelitatem detestantes, advenientibus Sinis ultro porta saperuere, in præsidia me sic insurgentes, ut ipsam etiam metropolim Leaoyang recuraparint. Nam Rex Tartarus, aliis bellis in Tartaria occupatus, subvenire in tempore non potuit. Ita partim res Imperii respirarunt, partim Tartari repressi sunt.

Ceterum quamvis instabilis fortuna Sinis lætiorem ostenderet vultum, quieta tamen, more suo, non fuit. Nam Rex Tartarus, confectis in Tartaria rebus, iterum in Leaotung irrupit, ac præmissis sexaginta equitum millibus imperavit, ut metropolim Leaoyang obsidione cingerent; se deinceps priorem exercitum cum majoribus copiis subsequiturum. Quadraginta horarum spatio munitissima urbs iterum in Tar-

*Iterum
Tartari
bellum mo-
vent.*

*Leaoyang
urbs iterum
obsidetur ac
capitur.*

Tartarorum pervenit potestatem, quibus tanta contentione utrimque pugnatum est, ut ex Sinico præsidio triginta millia desiderarentur. Nec Tartaris incruenta victoria fuit: magnam enim & quantam vix antea stragem acceperunt, viginti millibus suorum desideratis: imo urbem non recuperassent, nisi à Sinico Præfecto, ingentibus sponsonibus corrupto, porta, ut Sinæ loquuntur, aperta fuisset. Ut ut fuerit, Tartari urbem receperunt: Prorex dolore victus suspendio vitam abruptit: Visitator Regius vivus in hostium venit potestatem; numquam tamen Tartaris honorem aut nomen Regium dare voluit, indignum ducens, Barbaro se submittere. Ea constantia ab ipsis hostibus laudata, libertatem obtinuit. Verum qui ab hoste vita donatus est, illo longe crudelior, eam laqueo sibi

*Proditor
Sina.*

sibi ipse ademit, quod sciret, more gentis, apud Sinicum Imper. mortis se esse reum, quia infeliciter pugnarat. Occupata in hunc modum urbe, Tartari civibus edicto publico significarunt, neminem se occisuros, si more Tartarico capillos raderent, ac vestes Tartaricas induerent. Tartari enim (ut ex occasione nonnullos eorum describam mores) capillos non alunt; caput continuo radunt; barbam etiam totam eradicant, oblongis relictis mystacibus; in occipite modicos sinunt excrescere capillos, quos pulchre contexunt, & ab humero quasi caudam contemptim demittunt: biretum capiti æquale rotundum gerunt, at humile; hoc pretiosæ pellis fascia per circuitum ambit, ad duorum vel trium digitorum latitudinem (ea plerumque castoris vel zibellinarum est;) hæc pellis aures, fron-

*Edictum
Tartarorum.*

*Tartarorum
vestis
ac mores.*

frontem ac tempora à frigore defendit : quantum vero bireti supra pellis fasciam eminent, tantumdem rubra byssus undique sparsa tegit, vel nigri aut purpurei equorum crines, quos pulcherrimè tingunt: gestamen planè commodum nec inconcinnum. Vestes illis sunt oblongæ, ad talos usque demissæ, sed strictis manicis (non latis, ut Sinarum sunt) & parum ab Hungaricis aut Polonicis differunt: manicæ in equinæ ungu læ figuram desinunt: cingulo se stringunt, ex quo à lateribus utrimque strophiola pendent, ad faciei manuumque munditiem: cultellus etiam ad usus pendet, & marsupia duo, in quibus tabacum aut similia servant. Sinistro latere ex eodem cingulo acinacem ita suspendunt, ut acumen præcedat, manubrium à tergo elevatur, unde etiam à ter-

à tergo dextera manu extrahunt cum pugnant, quod una manu fit absque vaginæ contactu. Calceis vix utuntur; ocreas sine calcaribus adhibent, ex curato equino corio, aut serico panno factas; soleas sæpe ad trium digitorum altitudinem pulchrè æquales extollunt: stapedes equitando adhibent; ephippia nostris humiliora sunt, & latiora. Ceterum satis pulchrâ faciei ac corporis constitutione sunt, albo colore; latam plerumque ut Sinæ faciem habent, nasum non omnes æque simum, neque oculos tam parvos: parum loquaces, & quasi cogitabundi equitant: mores eorum reliqui, nostris Bosphori Tartaris non absimiles, sed minus barbari. Exteris mirè gaudent: morosam Sinarum gravitatem non ferunt; atque hac de causa in primo congressu humaniores apparent.

Hæc

Hæc de illorum moribus pauca. Ut vero ad urbem ab illis occupatam revertamur ; cum in ea ex aliis Provinciis quamplurimi ditissimi adessent mercatores, liberum illis discessum cum rebus suis permiserunt, jubentes ut quamprimum urbem desererent. Hi non intellecta Tartarorum perfidia, cum divitias ac merces egressi urbe exportarent, vix tribus millibus passuum ab urbe aberant, quando à Tartaris invaduntur, & ad unum necantur ; illi spoliis ditissimi, in urbem timore plenam (nam similem Tartarorum perfidiam formidabant) regressi sunt.

Tartarorum perfidia.

Tartari quiescunt.

Verum, quia Tartaris magno stetit prædictæ urbis expugnatione, suorum clade deterriti, ultra progredi non sunt ausi : nam in reliquis urbibus similia timebant. Sciebant enim omnibus optimè provisum à Sincis

cis fuisse Præfectis. Imperator enim Thienkius non modo antiqua loca bene munierat, verum multas in difficilioribus aditu locis munitiones extruxerat; quas inter Xanghai maxima ac nobilissima erat in Insula Cu, ubi ingentem militum numerum disposuit, quibus Tartaris transitum prohibebat. Sed maxime Tartaros inhibuit fortissimus Dux Maovenlungus; qui ingenti classe Insulam Coreæ vicinam occupaverat in faucibus Yalofluminis. Hic Tartaros à tergo infestavit quammaxime, adcoque sæpiissime in variis velitationibus fudit: unde totam Tartarorum in se curam converterat. Erat Maovenlungus ex Quangtung Provincia, ubi ex Lusitanorum commercio multa rei militaris rudimenta didicerat: quamplurima etiam tormenta quæ naufraga Hol-

Regis Sinarum fortissimus.

*Nova Me-
tropolis in
Leaotung.*

landorum navis in littore de-
posuerat, consecutus, eorum
non nullis mœnia Ningyven-
sium instruxit. Hanc enim ur-
bem Sinarum Imperator loco
Leaoyang Metropolis titulo
donaverat, in quâ novus Pro-
rex, ac Regius habitabat Visi-
tator, cum exercitus robore.

Quievêre itaque Tartari ad
annum usque M. D. C. X X V. quo
demum cum maximis copiis
Ningyven novam metropolim
aggressi sunt, postquam mag-
nis promissis Maovenlungi fi-
dem tentassent. Ut ad suas eum
partes allicerent, dimidium Si-
nici Imperii promittunt, si ad
illud occupandum cum dele-
ctâ suorum manu se adfuturum
sponderet: at ille non minus
fortis quam fidus, spretis Tar-
tarorum promissis, Ningyven
urbi per suos auxilio fuit: unde
Tartari cum clade decem mil-
lium rejecti, inter quos & Re-
gis

*Fidelissi-
mus Sinis
Dux.*

*Clade affi-
ciuntur
Tartari.*

gis filius. Quamobrem irâ frementes, per concretum mare Thaoyven Insulam invaserunt; decem millia præsidiorum ad unum occiderunt, & incolas omnes miserè trucidarunt: atque ita cladem acceptam ulti, in Tartariam redierunt, non quiescendi animo, sed vires majores congregandi. Ita rebus ad annum usque M. DC. XXVII. quo Thienkiaus Imperator adhuc juvenis obiit, utcumque quietis, cum eo Sinicum Imperium quodammodo corruit. Sed & Tartarus Rex, eodem anno, qui crudelissime tot occiderat homines, mortuorum numerum auxit. Thienkio in Sinico Imperio successit illius frater Zungchinus, infelicissimus Imperator ob suorum perfidiam; de quo plura infrà. A Thienmingo vero Regnum Tartaricum ad Thienzungum

Tartarorum crudelitas.

Moritur Thienkiaus Imperator & Rex Tartarus.

Zungchinus in Sinis eligitur Imperator.

*Thienx, un-
gus, Rex
Tartaro-
rum, hu-
manior.*

filium devenit. Hic patris gubernandi modum mutavit: Sinas melius tractare cœpit, ac humaniter excipere, salubri quidem consilio, si longior ei vita contigisset; sed & bono eventu, quia filio exemplum reliquit, comitate potius quam armis debellandi Sinas.

*Militum
insolentis
Coreanos
exasperant.*

Hoc autem anno, cum insolentes Maovenlungi milites ab hostibus otium haberent, amicis Coreanis, rapinis ac aliis militaribus insolentiis negotium facessunt: vicinas terras ubi in præsidio erant, Hienkien præcipuè Provinciæ incolas ita vexarunt, ut eorum quamplurimi indignatione moti, ad Regem Tartariæ transferunt; cui & suaserunt, ut per milites Coreano indutos habitu, Sinicum invaderent exercitum, nihil sibi ab amicis Coreanis metuentem; & suam insuper ad hoc facinus (Patriæ,

triæ, Regi, ac Sinico Imperatori perfidi) operam obtulerunt. Placuit Tartaro consilium: Pro-regem ergo cum potentissimo exercitu mittit. Hi itinera monstrantibus Coreanis, nihil tale suspicantem Sinicum exercitum, per agros palabundum invadunt. Ac primum quidem nondum paratum ad vim repellendam, ingenti strage afficiunt; deinde, ubi Maovenlungus Tartaros esse animadvertit, quanta potest diligentia ordines instruit, ac egregiè Tartarorum vim repellit. Pugnatur utrimque acerrimè, donec tandem Maovenlungi virtus coacta est cedere. Cum suis itaque ad naves fugit, ac Insulam repetit, relicta manu quæ Tartarorum vim sustineret, dum reliqui naves conscenderent. Tartari, quod eum omnino non debellassent, & Maovenlungus evasisset,

C 3 quem

*Tartari in
Coream in-
troducti.*

*Maoven-
lungus in-
vaditur.*

Corea vastatur.

Trium exercituum pugna, ac strages.

quem unicum petebant, se à Coreanis deceptos credunt; præsertim cum & cruentam habuissent victoriam. Inde irâ frementes, in ipsos perduelles irrumpunt, & ad unum necant: id quod & ipse Rex Tartarus postea damnavit. Eodem deinde impetu, confines Tartariæ borealiores quatuor Coreæ provincias depopulantur. Interea Rex Coreæ exercitum suum colligit, ut Tartaris resistat; & Maovenlungus quoque reparatis viribus Coream ingreditur, cladem à Tartaris acceptam ulturus. Pervenerant jam Victores Tartari ad fauces montium, per quos ad Regiam urbem Coreæ iter est, septem leucis ab eâ distantes: has Rex Coreæ cum magno occupaverat exercitu, quem Tartari animosè invadunt. Vix prælium inierant, quando magnis itineribus Maovenlungus adest,

adeſt, & à tergo Tartaros adoritur. Hi à fronte ac à tergo clauſi, ubi nullum niſi in manu & armis effugium vident, ſalute utrimque deſperatâ diuiſi, duorum exercituum vim egregiè ſuſtinent. Pugnantium is ardor fuit, cui parem Sinæ numquam viderant. Mira dictu res, ex tribus exercitibus nullus victor fuit, deleti propè omnes: ex Tartarico quinquaginta millia deſiderata ſunt; ex Coreano ſeptuaginta millia; ex Sinico autem rariffimi evaſerunt: quod maximè in eum Tartari, aperiendæ ſibi fugæ irruiffent; quâ datâ, effuſè Tartariam repetivêre. Ita eorum nullus victoriam obtinuit, aut victoriæ curſum proſequi potuit: Coreæ tamen Rex, reparato utrimque exercitu, vacuas à Tartaris Provincias facile recepit ſuas.

Post hæc ſæpè Leaotung

C 4

*Orientalis
Leaotung
pars Tartaris
paret.*

ingressi Tartari, Orientalem partem totam in suam redegerunt potestatem; inde in aliam partem ingressi, prædas egerunt; pedem tamen figere nunquam potuerunt; sæpe cladibus affecti sunt, ac repressi. Jam enim Lusitani tormentorum tractandorum periti septem advennerant, qui tum per se, tum per Sinas à se edoctos egregiam Imperatori Sinico navarunt operam; præcipuè ubi summam belli regebat Sun Ignatius Prorex, Christianis sacris initatus; de cujus rebus ac exitu aliqua infrà dicenda.

*Lusitanica
auxilia ad-
sunt.*

*Subdolos
ac perfidos
Sinarum
Dux.*

Hoc rerum statu, Imperator Zungchinius cum ampla potestate, ac novis exercitibus Yvenum Ducem misit in Leo- tung, eique mandavit ut pacem iniret cum Tartaris, si illam admitterent. Jam enim intra Sinicum Imperium latrones exorti, illud perdituri

ex-

excreverant, qui magis quam Tartari Imperatorem anxium habebant. Erat Yvenus subdolo ac astutissimo ingenio præditus, sermone simul & calamo eloquentissimus, qui rationibus ex militari peritia deductis, non modo Imperatorem, sed & Regiæ summos Præfectos dementarat. In eo itaque spem totam Sinæ posuerant: nec spe suâ Imperator frustratus fuisset, si nequissimus Yvenus bonum publicum ac fidem speratis divitiis prætulisset: nam à Tartaris ingentem auri vim accepit; quo corruptus, primo Maovenlungum (quem

Maovenlungus veneno occiditur.

fidissimum ac fortissimum, convivio exceptum, propinato veneno necavit: deinde iniquissimis conditionibus pacem cum Tartaris fecit, ad Tartarorum arbitrium, quorum opibus inhiabat. Eas conditiones, à Pa-

cificatore empto admittas, ubi Imperator vidit, indignatione motus, rescidit. Quid faciat hoc loco Yvenus? Ut Imperatorem ad eas admittendas cogeret, anno M. DC. xxx. Tartaris suadet, ut aliâ vitâ, non per regionem quam ipse cum præsidio habebat, Sinas ingrediantur; se enim nihil moturum. Tartari cognitâ illius avaritiâ, securi consilium admittunt, à tergo jam nihil metuentes, Peking Provinciam ingrediuntur; quamplurima diripiunt loca; urbes ac civitates vastant; ipsam demum Peking Regiam obsident. Jam Præfecti Imperatori suadebant, ut ea relicta Australes peteret Provincias: at ille mortem sibi potio-rem ratus, quam è Borealibus partibus fugam; ne ex Regia quidem abeundi facultatem cuiquam concessit. Interea Tartari impressionem faciunt, & cum

Regia Peking obsidetur.

cum clade suorum sæpius reji-
 ciuntur. Advocatur etiam Y-
 venus, cujus nondum innotue-
 rat perfidia, ut Tartaris resistat.
 Adest illico, ne videatur per-
 duellis: ad ipsa usque mœnia
 Regiæ accedit, cujus vastitas
 magnum inter duos exercitus
 intervallum erat, unde & Tar-
 taricus & Sinicus videbatur
 exercitus. Sed Yvenus nihil
 magni agit; imo Imperatori
 persuadere conatur, ut à se fa-
 ctas Pacis condiciones admit-
 tat. Mens una illi erat, ut quam
 ditissimus domum suam redi-
 ret. Nec fefellit Zungchinium
 proditoris, quamvis altâ simu-
 latione tecta, cupiditas. Ergo
 nullo cum Præfecto re com-
 municatâ, Yvenum invitat in
 urbem ad militare consilium.
 Per murum intromissus est,
 nulla aperta, obtendente Im-
 peratore nimiam Tartarorum
 vicinitatem; revera autem, ne
 illius

*Perfidus
 Dux mira
 arte capitum
 ac occidi-
 tur.*

illius ingrederetur exercitus. Habebat summos Præfectos fautores aliquos ac amicos Y-venus, à quibus cum non admoneretur de infesto Imperatoris animo, quem & ipsimet ignorabant, satis securus ingreditur. At ubi vero ad conspectum Imperatoris venit, capitur illico, & brevi habitâ quæstione trucidatur. Tartari cognitâ illius morte, antequam novus daretur Sinico exercitui Præfectus, urbe Regia relicta, circumiacentem Regionem vastant, in Xantung usque progressi: demum spoliis onusti in Leaotung regrediuntur. Post hæc ad annum usque M. D. C. XXXVI. varia fuit belli fortuna; numquam tamen Tartari intra Sinas pedem figere potuêre, semper ejecti. Eodem anno moritur Tartarus Rex Thienzungus, cui filius successit Zungteus, qui, modo Sini-

Tartari Pe-king Provincia vastata, excendant.

Moritur Tartarorum Rex; alter succedit.

Sinicum Imperium gubernantis, pater fuit: de quo hæc sunt memoriæ tradita.

Jam antequam regnare cœ- Zungteus, novus Tatarorum Rex, comis ac prudens.
 pisset, magnam prudentiam præ se tulit Zungteus; comitatem in primis ac reliquas Regias virtutes, si quis alius gentis suæ, coluit. A patre missus, adhuc puer, Sinicas indutus vestes, inter Sinas occultus vixit; mores, litteras, doctrinam ac sermonem Sinenfium accuratè perdidicit. Regnum adeptus, Decessorum suorum gubernandi modum in melius mutavit; patrisque exemplum hac parte secutus feliciter superavit. Nam animadvertens suorum nimiam crudelitatem in tractandis Sinis, ne quid magni efficerent, obstitisse; ut Imperium, cui inhiabat, non minus amore quam armis subigeret, alios mores induit: advenientes Sinas quoscumque

amore & benevolentia demerebatur, captivos benè habebat, & ad obsequium suum invitabat, vel liberos dimittebat. Ita, crescente comitatus ejus famâ, quamplurimi Duces & Præfecti ad eum confugiebant; à quibus deinde adjutus, sicut eorum amorem sibi conciliare noverat, ita & Imperium magna ex parte occupavit. Satis enim constat, plus sæpè in obtinendis ac firmandis Regnis vahuisse amorem quam arma; & nimia in subditos sævitia frequenter amissum, quod armorum potentia fuerat feliciter occupatum. Ubi ergo Sinis innotuit, se apud Tartarum Regem non modo asylum, sed & gratiam habere, plurimi, Sinici Imperatoris iram fugientes, ad Tartarum se recepère. Est enim Sinicæ gubernationis inhumana illa quidem, sed in speciem necessaria, ob quorum-

*Comitas
potior in oc-
cupandis
Regnis.*

rumdam perfidiam ac avaritiam consuetudo, ut *Barbaricos* Duces & *Sinay 1672* Præfecti illi morte mulctentur, *1705.* in quorum administrationem infelicius quidpiam inciderit: facile enim sibi persuadent, illud non ex inconstantis fortunæ vicissitudine ortum, sed vel ex negligentia, vel perfidia. Si quis adverso Marte pugnam iniit, si commissam sibi Provinciam perdidit, si populi defectione, milites seditione tumultuantur, ea Reip. vulnera, undecumque provenerint, ad Præfectos transeunt, quorum paucis vita relinquitur. Cum itaque non rari Duces aut Præfecti hinc Tartari humanitatem, inde Imperatoris iram reformidarent, hanc fugientes, illam data occasione amplectebantur.

Qua res me admonet, ut *Ignatius* quid Pro-regi Ignatio, Deo ac *fortissimus* Regi fidissimo non minus *Dux Christianus, in* quam *juste occiditur.*

quam fortissimo Duci accide-
 rit, exponam. Hic, tota stupen-
 te Sina, Tartarorum asylum, &
 suorum militum promissas vi-
 res vitæ postposuit ac fidelita-
 ti; & maluit in ingrata patria,
 etiam injusta ex sententia, car-
 nifici caput amputandum sub-
 mittere, quam vel illam relin-
 quere, vel minimum in Impera-
 torem, etiam iniqua statuen-
 tem, crimen committere. Pote-
 rat fortasse (ut milites illi suade-
 bant sui) & Regnum occupare;
 sed occumbere maluit, quam
 infidus, vel Patriæ profugus ac
 proditor audire. Postquam er-
 go non raras habuisset victori-
 as, & quamplurimas à Tarta-
 ris recepisset urbes, ac omnino
 eos jam debellandi spes adef-
 set, accidit, ut illius milites,
 multo tempore solitis stipen-
 diis carentes, per seditionem,
 amicam urbem invaderent ac
 diriperent. Sæpius Ignatius
 de

*Ignatii
 fidelitas.*

de suorum militum inopia Imperatorem monuerat, & stipendia per supplices libellos petierat: sed ejus libelli in Regia à Præfectis supprimebātur, quorum avaros animos pecunia aut donis, ut reliqui solent, non emebat. Præterea cum Christianis sacris initiatus esset, ac vere pius, nihil nisi rationi ac justitiæ consentaneum in sua agebat gubernatione. Quare Ex præfectorum præcipuè in se odium accendit, qui (ut est pluribus solemne) ob accepta à litigantium parte munera, contra aliam partem favorem petebant apud Ignatium. Sed frustra erant, si à postulatis abesset justitia. Quam illi repulsam non virtuti, sed superbiæ tribuentes, seque ab Ignatio contemptos rati, cum amicis in Regia Præfectis agebant, ut stipendia differentur, hac ratione Ignatium perdituri.

Ignatii justitia.

Ac-

Accedebat & ipsorum in Regia Præfectorum invidia & indignatio, non ferentium hominem sua virtute ad illam pervenisse dignitatem, quam solis Doctoribus debitam crederent: perinde ac si doctiores etiam fortiores essent. Erat enim Ignatius secundi litteratorum gradus, & lauream Licentiatum, non Doctoris, obtinuerat. Hoc rerum statu, seditione non contenti milites, ubi proximum amantissimi Ducis periculum ipsorum causa infanti jam incumbens animadvertere, ut Provinciam sibi occupet, ac regnet, hortantur: imo ut debitum jam pridem tantæ virtuti Imperium invadat, persuadere conantur; operam ad omnia fidelissimam spondent; extirpandos clamant Præfectos, qui privato potius odio explendo, quam Imperatoris sui promovendo
ob-

obsequio studerent. Sed Ignatius prudentibus monitis militem à majori violentia prohibet, imo obsequentem reddit & quietum, ac pro Sinico Imperatore stare jubet, cui fidem jurasset; auctores etiam præcipuos seditionis punit. Merebatur hæc Ignatii fidelitas majorem æstimationem eâ quam apud Imperatorem, vel summos in Regia Præfectos invenit. Eâ enim contemptui habitâ, submisso alio Duce ac Prorege, Ignatius in Regiam adesse jubetur. Non ignorabat se tunc temporis ad mortem peti; quod & militibus suspicari facile erat: unde irâ frementes pro illo arma sumunt: nullo pacto se Ducem suum optimum deserturos conjurant, & denovo Ignatio suadent ut ad Regiam non accedat: *Nostrum, inquit, erit te incolumem conservare; nobis vires sunt, perfidorum*

*Ignatius
 नावलुत
 मरुतु कुतु
 रकुनरुतु
 वलु तुतुरुतु
 तु सुवलुतु.*

dorum emulationi & potentia pares. Ad hæc furdus Ignatius indignantes demulcet, urgetque ut Imperatori suo fidelem semper operam navent. Atque ita maluit ingratum patriæ solum proprio sanguine irrigare, quam inimicorum suorum sanguinem militum viribus propinare, fatius ducens in patria subire immeritam necem, quam ad invitantem Tartarum confugere. Non eadem quam plurimis illius exercitus Ducibus ac militibus fides fuit. Ad Regem enim Tartarum defeccere, multorum exemplum fecuti, quos à Tartaro benè exceptos videbant, non vero Ignatii in fide constantiam. Horum jam aliqui Tartarorum sunt summi præfecti in Sinico Imperio; aliqui etiam Regulorum obtinuerunt dignitatem, quia fidelem illi contra Sinas operam navarunt, cuneorum instar,

instar, qui in sui generis ligna
facillime penetrant.

Ceterum hoc bellum Tartaricum, quamvis Sinis hactenus magnum fecisset negotium, deinceps tamen quasi sopitum elanguit: ita ut Sinas à majoris damni metu securos redderet. Occidentalis enim

Leaotung pars undequaque valide munita erat, & ingens in confiniis contra Tartaros exercitus stabat, qui insulam Cu occupans, ulteriorem ingressum intercludebat Tartaris, qui Orientalem occupabant partem. Maximum itaque periculum à perduellibus ac latronibus intra ipsum fuit Imperium; à quibus demum destructum est, ac Tartaris traditum.

Supra jam horum motus attigimus: deinceps fufius de illis agendum, ut, quo pacto Tartari Imperium occuparint, intelligatur.

Primi perduelles insurrexerunt

*Potissima
perdendi
Sinici Imperii causa
Latrones.*

*Latrones
varii.*

runt in Suchuen Provincia, quorum tam prospera fuit fortuna atque audacia, ut post direptas multas civitates, demum & Metropolim ipsam Chingtu obsiderent; de qua & actum fuisset, nisi Amazon illa Sinensis supra memorata cum suis subvenisset. Ejus igitur fortitudine inde cum clade expulsi, sed non omnino deleti montes repetivêre, novas perditorum hominum turbas congregantes. Hos secuti sunt alii in Queicheu Provincia, qui oblatam injustam sententiam in lite duorum Dynastarum, insurrexerunt, duce usi, qui causa ceciderat, Mag-nate; ac primo impetu Præfectos injustæ sententiæ auctores occiderunt, & Pro-regis exercitum fuderunt. Verum reparato mox exercitu, ab eodem superati, sed non extincti sunt.

*Latrones
reprimuntur,
sed non
deleantur.*

*Fames
Latrones au-
get,*

Sub hæc urgente fame, quæ in-

ingens eo tempore in Boreali Sinarum parte per inauditam locustarum plagam fuit, quam plurima alia latronum capita exorta sunt, præcipuè in Xensi Provincia ac Xantung. Hi primo, numero pauci ac viribus, prædas per pagos & oppida agebant; inde montes petentes in iis latitabant; cumque tam facili negotio sine ullo labore non modo cibos, sed & divitias raperent, quamplurimi continuo aggregabantur. Huic seditioni magnum incrementum addidit Imperatoris Zungchinii insignis avaritia, qui à populis tributa omnia extorquebat, perinde ut anno felici rebusque florentibus. Hi ergo cum à Præfectis reprimi cito non possent, paulatim numero ac animis aucti, in octo per varias Provincias creverunt justos exercitus. Ab his ut quisque manu audaciâque prom-

*Et avaritia
Imperatoris.*

*Latrones
Duces eva-
dunt, ac ad
Imperium
aspirant.*

*Latronum
præcipua
capita.*

promptissimus habebatur, in Ducem eligitur; & mox acta jam latronis persona, armis ac divitiis fortes, jam ad ipsum aspirant Imperium. Ac primo quidem, ut quisque alteri præriperet quod ipse optabat, inter se pugnarunt: demum res eo devenit, ut duo tantum Duces præcipui superessent, qui reliquorum milites, post victorias, extinctis eorum Ducibus, ad sua sequenda vexilla ac fortunam invitarunt. Illi vero cum minime dubium expectarent supplicium, si quo casu à Sinicis Præfectis exciperentur, facile victorem sequebantur. Primus inter hos latronum Duces Licungzus dictus est, secundus Changhienchungus; uterque facinoribus editis & ferocia insolens; qui, ne alter ab altero tamquam æmulo deleretur, longius invicem discesserunt, fortunam

nam quisque suam secuturi. Licungzus Boreales Xensi Provinciæ ac Honan partes tenuit; alter Suchuen, & Huquang divexabat. Verum ne si de utroque mixtim agamus confundatur narratio, Licungzo priorem locum dabimus; qui potissime in causa fuit, cur Tartari Imperium illud occupaverint; quod ipse jam tenebat, si moderationi clementiam adjunxisset. Subsequentur deinceps res ab altero gestæ.

Anno itaque M. D. C. XLI. Latrones Provincias Xensi & Honan vexant.
 latrones ex Provincia Xensi (ubi quamplurimas civitates ac oppida expilaverant) ingenti numero in amœnissimam Honan Provinciam irrumpunt, & recta nobilissimam metropolim, C'aifung dictam, petunt ac obsident. Illam ingens defendebat præsidium; unde tormentorum

D curu-

curulium sæviente in eos procella, cum clade obsidionem deserere coacti sunt. Inde populabundi circumvicinas invadunt civitates ac urbes, & quamplurimas diripiunt. Ita viribus aucti, annonâ quamplurimâ, ac perditis hominibus congregatis, iterum metropolitanam petunt; quam cum desperarent vi aut assultibus occupari posse, longa obsidione ad deditionem cogere statuunt, ut ditissimis opulentissimæ urbis spoliis auferentur. Urbs hæc tametsi trium ferè leucarum ambitum habet, undequaque tamen cingunt, ut nihil urbem invehi posset. Præfecti per duos menses, quibus alio latrones diverterant, quamplurimam quidem annonam congregaverunt; sed quod tota Provincia frugum alioquin abundantissima, earum inopiam à sterilitate

*C'aifung
nobilissima
urbs obside-
tur.*

te pateretur, non fuit tanta annonæ copia, quanta sex mensibus infinitæ populi multitudi-
ni alendæ sufficeret. Sex ergo menses tenuit hæc obsidio pertinacissima; & quamvis ad summas angustias famis præsidarii pervenissent, numquam tamen cum hoste pacisci voluerunt, auxilium ab Imperatoris exercitu sperantes. Calamitatis magnitudo excessit modum, & Jerosolymitanæ similis, si non major, videri potuit. Orizæ libra, argenti libra vendebatur; corii antiqui putridi libra, decem argenteis; cadaveris humani caro publicè tamquam porcina prostabat: mortuos in plateis exponere, ut illorum essent cibi qui mox aliorum futuri erant, pietas putabatur. Reliqua dirissima taceo. Urbs in planitie sita est ad Australem partem ingentis ac præcipitis fluminis,

*Inaudita
fames.*

quod Hoang Sinæ vocant, nos Croceum vel luteum dicimus, à colore luteo, quo semper turbidum fluit: una fere leuca distat hoc flumen ab urbe; cumque ejus aquæ urbis planitie altiores sint, ejusdem littora aggere longissimo ex quadratis lapidibus muniuntur, ne superfundat se urbi. Ad hos aggeres tandem Imperatoris exercitus venit, ratus sine pugna hostes omnino deleri posse aquis, si aggeres dissolveret. Ac suspicio aberat aquas ad tantam altitudinem perventuras, ut altissima urbis mœnia superarent. Forte per id tempus Autumnii crebriores solito pluviae fuere, quibus sic flumen intumuit, ut majores volvens undas ruptis latius quam pro necessitate aggeribus non modo quamplurimos hostium ruina involverit, sed & amicam urbem totam sub-

*Caisung
urbs aquis
mergitur.*

submerferit, plus quam trecentis hominum millibus aqua haustis. Ita nobilissima urbs, quæ jam antiquis temporibus Imperatorum sedes fuerat, non campus, sed lacus quidam repente fuit: domus omnes undarum vi non modo tectæ, sed & omnino dirutæ sunt. Cum illis periit & Templum, & Sacerdos Societatis nostræ R. P. Robertus de Figueredo ibidem submersus: qui cum mature se periculo posset subducere, maluit animam suam pro ovibus suis ponere; non raros enim Christianos urbs habebat. Contigit hujus urbis excidium nona Octobris M. DC. XLII. Eodem tempore latronum Dux latronum Regis titulum assumpsit. Dux Licungzus Regis titulum assumpsit, dictus Xun-vang. Xun-vang, quod prosperum Regem sonat; & mox iterum Xensi Xensi Provincia occupatur. Provinciam invasit, ac totam occupavit, postquam Honan

ferè totam in suam redegisset potestatem. Ubi ad Xensi Provinciæ Metropolim Sigan venit, à præsidio quidem aliquantisper repugnatum est: post trium tamen dierum obsidionem urbs intercepta est: totidem dierum spatium militibus ad prædam concessum in victoriæ præmium. Intra eandem deinde urbem totius ferè Provinciæ annonam collegit, tum ut populos in officio contineret, tum ut Imperatoris militibus vastitatem objiceret. De Imperio quoque velut obtinendo jam securus, titulum Imperatoris assumpsit, & familiam quam fundare meditabatur, Thienxunam dixit. Thienxun Cælo obedientem sonat: quo titulo populis ac militibus suis persuadere conabatur, Cæli esse voluntatem ut imperaret, atque à Cælo Imperium sibi tradi, ut populos

*Latronum
Dux Imperatoris
Sinarum
nomen assumit.*

los ab Imperatoris avaritia liberaret, & Præfectos sui studiosos, populoque graves extirparet. Speciosus titulus, cui Sinæ facilè arrident: à Cælo namque dari Imperia credunt; nec humanis artibus aut vi occupari debere existimant. Post hæc, ut factis præ se ferret quod titulo ostentabat, plebem perbelle tractare cœpit, nullam suis violentiam permittere, Præfectos solos quotquot assequi poterat, neci tradere, Ex præfectos pro modo divitiarum quas collegerant, pecunia mulctare, subjugatis populis tributa remittere, novos Præfectos urbibus ac civitatibus occupatis assignare, denique ut subditos comiter ac magna tractent æquitate severè præcipere. Ita facillimo negotio occupatas regiones subditas habuit, novum regiminis modum omnibus lau-

Bonum latronis regimen.

dantibus atque amantibus: alia
 enim parva est fidelitatis cura,
 ubi extorta obsequia tyrannis
 imperat. Duo Patres nostri ver-
 sabantur hac in urbe R. P. Ig-
 natius d' Acofta, & R. P. Petrus
 Fabri, quos initio quidem, cum
 milites Metropolim diripe-
 rent, perstrinxit communis cla-
 des: demum pro exteris cog-
 niti, tamquam hospites bene
 sunt habiti.

*Alia per-
 dendi Sini-
 ei Imperii
 causa, Præ-
 fe&torum
 & scordia.*

Interea in Regia tertia ac
 potissima perdendi Imperii
 causa excrevit, cujus initia jam
 tum Imperatore Thienkio pul-
 lularunt, Præfe&torum diffidia,
 factiones, ac æmulatio ob ni-
 miam Eunuchō Gueio con-
 cessam potentiam; quem non
 modo ad summos honores e-
 vexerat Thienkius, Imperii u-
 niverso plenoque regimine illi
 concesso; sed & Patris titulo ho-
 norabat. Hic ergo gratia abu-
 tens, summos etiam Præfe-
 &tos

Etos levissima de causa vel necabat, vel in ordinem redigebat; præcipuè illos, qui vel scriptis, vel verbis, vel minori exhibito honore Eunucho non adulabantur, vilissimo hominì subesse dedignant. Et quamvis alioquin satis benè Rempubli- cam administrasset, multos tamen exasperavit; atque inter eos, etiam Principem, qui post Thienkium sine sobole extinctum Imperator fuit Zungchinus; cui in adeundo Imperio Eunuchus quidem obstitit, sed irritò & infelice conatu. Hinc Præfecti in binas (ut ipsi vocant) Academias divisi, paulatim se extulere, rei propriæ magis quam publicæ intenti. Ceterum dum quælibet ex partibus aliam opprimere, ac extirpare conatur, utraque bonum Imperii publicum prætendens, illud ipsum negligebat; partiarios tantum suos ex-

tollere, aut rebus præficere, invida æmulatione tentabat: & cum huic potentissimo malo mederi vellet Zungchinus ipse Imperator, non paucos ex præcipuis Præfectis ac Eunuchis exasperavit. Ubi enim Imperium assumpsit, supra modum in Eunuchi fautores sæviit, & Eunuchum tandem ipsum cum pluribus aliis eidem factioni illigatis de medio sustulit, mirabili planè tragœdiâ, cujus hæc est catastrope. Zungchinus, ut Eunuchum pessumdaret, atque ab Imperii gubernaculis amoveret, dedit illi mandatum, in speciem honorificum, ut magna Imperatorum ac parentum suorum sepulchra videret, inspecturus num aliquid operis ornamento deesset. Non potuit Eunuchus tam splendidum Imperium detractare: sed brevi didicit, quo consilio
ad

ad sepulchra visitanda mitteretur. Cum enim aliquousque progressus esset in itinere, oblata est ei capsula inaurata; funem byssinum continens, quo seipsum, mandato Imperatoris, suspendere debuit; quod genus mortis apud Sinas maxime censetur gloriosum. Inde factum est, ut ex utraque factione plurimi Imperatorem prodiderint, qui cum latronibus secreta habebant consilia. Hinc vel nulli mittebantur exercitus, vel nihil magni efficiebant, ab æmulis turbati ac impediti: imo sæpè, cum possent rem benè gerere, occasionem dimittebant, ne Magistratibus, quorum Duces æmuli erant, meritum aut gratiam apud Imperatorem victoriis conciliarent, quasi eorum ductu & consilio hostes vicissent. Quæ dissensiones tam opportunè acciderunt latronibus, ut

ad ipsam Regiam accedentibus, idem fuerit venisse, vidisse, ac vicisse: quod jam narrare aggredior.

*Latrones
Xansi Pro-
vinciam oc-
cupant.*

Cum hæc agerentur in Regia, Licungzus latronum ductor, stabilitis in Xensi Provincia rebus, Ortum petit. Croceum fluvium nullo defendente tam facile superat, quam facile à parva manu impediri transitus potuisset: fuit enim ille magna aquarum mole ac violentia, medius inter Xensi & Xansi Provincias; illam ad Occasum, hanc ad Ortum habens: sed cum nemo obsisteret, superato fluvio facile quoque primam civitatem ditissimam Kiangcheu occupavit, quæ in Australiori jacet Provincia parte, Croceo vicina. Est etiamnum illa in urbe superstes R. P. Michaël Trigautius è Societate JESU, viri illius Apostolici P. Nicolai Trigautii nepos.

nepos. Exinde eodem fortunæ cursu civitates reliquæ ultro se Licungzī potestati dediderunt, vel ut se à majoribus molestiis liberarent, vel novum regimen inconsulte amplexantes. Sæpe enim in nostram perniciem novitatibus ac mutationibus gaudemus, & veteribus meliora sperantes, deteriora invenimus. Sola Metropolitana urbs Taiyven aliquot diebus vim experiri voluit: sed ipsa quoque occupata, ingentes moræ pœnas dedit. Præfecti omnes necati, ac novi à latronibus substituti sunt. Zungchinus Imperator, ubi audivit latrones jam Croceum superasse, & Xansi Provinciæ, Regiæ confini, imminere, ingentem per Colaum, summum scilicet Præfectum, exercitum misit, qui latronem detineret saltem, si debellare non posset. Nihil tantus egit

*Imperator
Sinicus
turbatur.*

exercitus, & maxima quoque militum pars ad latrones defecit: Præfectus ipse, qui Colauius dicebatur, rebus desperatis sibi ipsi laqueo vitam ademit. His auditis, cogitabat Imperator Borealem Peking Regiam relinquere, & Nanking Australem petere: sed ut maneret, tum à fidis, tum à perfidis persuasum est: ab his quidem ut facilius, antequam eorum paterent prodiones, latroni Imperatorem traderent; ab illis, bono ut putabant consilio: nam fugere, erat Imperium magis turbare: sperabant enim Regiam, ingenti præsidio munitam, defendi posse; & ob Imperatoris præsentiam reliquas omnes Provincias ad defensionem advolaturas non dubitabant. Bonum videri poterat horum consilium, si Regia proditoribus caruisset.

In-

Interea latronum Ductor Latronum
stratage-
ma.
 (quia non minus ingenio
 quam manu promptus erat)
 vulpinam pellem leoninæ af-
 fuens, ex suis militibus quam-
 plurimos mutato habitu in
 Regiam paulatim intromittit,
 datâ pecuniâ ut mercaturam
 in eâ latitantes exercerent;
 conductisque tabernis, caupo-
 nes, aut minorum rerum mer-
 catores esse jubet, donec ad
 mœnia cum toto exercitu ad-
 veniret: tunc vero ut intra ur-
 bem tumultus excitent impe-
 rat. Mirum fuit horum silen-
 tium, quodque inter perditif-
 simos infimæ fortis homines
 sperari vix potuisset. Huic ve-
 lut cuniculo intra Regiam pa-
 rato, alium superaddit, se-
 cretum videlicet commercium
 cum summo Militaris Tribu-
 nalis Præfecto; qui cum Im-
 peratoris rem perditam esse
 animadverteret, ut rebus suis
 cave-

caveret, cum latrone de urbe tradenda convenisse dicitur. Ut ut fuit, latrones celeri itinere Regiam Peking petunt. Ingens præsidium urbem defendebat, & curulium tormentorum magna vis pro mœnibus stabat disposita: verum illa parte, qua à perduellibus admoniti latrones impetum faciebant, solo pulvere, nullo globo imposito, explodebantur. Unde hac parte securi, mense Aprili M. D. C. XLV. antequam lucefceret, per apertam ultro à confciis portam ingrediuntur. A fidis quoque non diu pugnatum præsidariis. Nam intra mœnia hæctenus latitantes latronis milites, ac confœderati perduelles, tumultus excitarunt ex condicito. Hinc ingens orta confusio, cum nemo sciret cum quo rem haberet; & non minor undique confusa strages. Inde Licungzus per

con-

*Capitulum
Regia Pe-
king.*

confusam illam Babylonem victor transiens, recta palatium Imperatoris petit, ac nequicquam fidioribus Eunuchis vim repellentibus, ipsum occupat. Jam hostes, quod mirum, primum palatii murum tenebant, & Imperator omnium adhuc periculorum inscius vivebat. Perduelles enim Eunuchi, qui majoris erant auctoritatis, data opera admonere differebant, ne forte effugeret formidantes: at ubi fugæ spem nullam vident, tunc Imperator admonetur de urbe ac palatio jam occupato. Qui sic admonitus, interrogavit primo, num hostium manus evadere fuga posset: verum intellecto omnia itinera esse interclusa, epistolam proprio, ut ferunt, sanguine scripsit, in qua Præfectos de perduellione, sed sero cognita, increpabat; subditos innoxios

*Imperator
obtruncata
filia, seip-
sum su-
spendit.*

noxios proclamabat ; à Li-
cungzo petebat, ut , quando-
quidem Cælo dante Imperium
occupasset , pro se de illis ul-
tionem acciperet. Postea arre-
pto gladio filiam nubilem ob-
truncat , ne latroni in ludibri-
um cederet : mox pomarium
ingressus, de arbore pruno , ex
vitta qua caligas alligabat la-
queo factò se suspendit infeli-
cissimus Imperator , qui & ul-
timus censetur Taimingæ Fa-
miliæ. Nam licet alii deinde
electi sint (ut infra sum narra-
turus) quia tamen partem tan-
tum Imperii habebant , inter
Imperatores non numeran-
tur: atque ita Familia , quæ à
latrone inchoata fuit, à latrone
extincta est. Tam vilis arbor ,
& vilissimus laqueus, tanti Im-
perii , tot deliciis & divitiis
cumulati, ac vitæ ipsius regalis
filum abruptit. Ad ejus exem-
plum summus Præfectus, qui
Colaus

Colaſus dicitur, ibidem reſti
cervicem implicuit: idem Re-
ginæ, idem aliquorum præter-
ea ex fidiffimis Eunuchorum
exitus fuit. Ita arbores illæ
amœnæ, ſub quibus ſæpiſſimè
genio ac deliciis indulferant,
velut in funeſtiſſimas cupref-
ſos mutatæ ſunt. Sed non mi-
nus in urbe ipſa quam intra
palatium quamplurimi in ſeip-
ſos ſævierunt; alii in lacus in-
ſilientes, alii laqueo volonta-
riam ſibi mortem inferentes,
gentis more: nam cum Impe-
ratore ſuo mori, ne alteri ini-
mico ſubefſe cogantur, vel ab
illo occidantur, ſummum cre-
dunt fidelitatis decus. Quid
autem jam magnum, quid ſta-
bile mortalibus videbitur,
quando tantis opibus viribus-
que exaggerata felicitas trifti
momento in nihilum recidit,
nullo alio quam in ſpectan-
tium aut audientium lacrymis
relictò veſtigio?

Li-

Licungzus interim victor palatium ingreditur, & Imperiale folium occupat, inque eo confidet. Memorant prima sessione eum inquietiffimè se habuisse, ac plane titubasse. Omnino videbatur folium ipsum non diu duraturam tyranni felicitatem prænuntiare, & tamquam indignum excutere vellet. Altera die Imperatoris cadaver in minutissimas partes concidi jubet, adjecto probro, quod in subditos pessime juxta ac crudelissime consuluisse; perinde quasi ipse, nefarius latro ac perduellis, tot jam contrucidatis mortalibus, tot regionibus fœdeiffime vastatis nulla noxa contactus esset. Ita plerumque in aliis damnat improbitas quod ipsa committit, & aliorum mala, etiam minima, amplificans, cæcutit in suis. Susceperat Imperator Zungchinus tres mares filios:

unus

*Latronis
sevitia, ac
crudelitas.*

unus ætate major numquam inventus est, licet à latrone diligenter ac diu conquistus. Hinc alii fuga elapsum, alii intra lacum voluntaria morte periisse scribunt. Minores duo, adhuc pueruli, in latronis manus vivi pervenere, quos tertia exinde die extra urbis mœnia abreptos immani crudelitate capitibus plecti jubet. Sed innoxio sanguine satiari hæc bellua non potest; ac mox in apertum erupit atrox indoles, cui hæctenus ad dementandos clementiæ simulatione populos speciem benignitatis obduxerat. In urbe itaque omnes Præfectos conqueri jubet; ingentem numerum exquisitis tormentis enecat, alios maxima pecuniæ vi mulctat: palatium Imperatoris sibi servat: urbem nobilissimam ac ditissimam militibus ad prædam concedit, ubi nullum sævitæ, nullum

lum violentiæ genus à latronibus prætermissum : quæ ut referre longum , ita recordari molestum fuerit. Atque hac tam barbara immanitate Imperium , quod felicissime occuparat , ac comitate servare potuisset, merito perdidit.

Inter alios quos cepit Præfectos, senex fuit, Us dictus, cujus filius Usanguenius contra Tartaros in confinibus Leaotung excubabat, totius exercitus Sinici summam exercens Præfecturam. Huic ergo crudelissimam mortem minitatur Licungzus, nisi filium in suum obsequium cum toto exercitu jurare vi paternæ obedientiæ cogat. Ea apud Sinas sacrosancta habetur; deinde omnia magna patri ac filio promittit. Bonus ergo senex hanc ad filium epistolam dedit : *Solum Calum, ac fatum, has quas videmus afferre possunt mutationes.*

Scias

Scias fili, Zungchinium Imperatorem, ac Imperium perisse Tainingæ Familia: Licungzo illud Calum dedit. Tempori cedendum est, & necessitas in virtutem mutanda, ut ejus tyrannidem evitemus, ac crudelissimam mortem; liberalitatem vero experiamus. Regalem tibi promittit Dignitatem, si cum tuis eum agnoscas Imperatorem. Ex tua responsione vita mea pendet: quid illi debeas, qui tibi vitam dedit, considera.

Usangucius filius brevissimis verbis tale dedit responsum. Qui Imperatori suo fidus non est, mihi quoque non erit mihi pater: & si tu ipse debitam Imperatori tuo fidelitatem oblitus es, me nemo reprehendet, si debitam tali patri obedientiam obliviscar. Mori malo, quam latroni servire. Missâ hac epistolâ statim ad Tartarum Regem Legatum mittit: rogat ut sibi

Tartari
contra la-
trones invi-
tati.

auxi-

auxilio sit contra Sinici Imperii latronem ; byssi , sericorum pannorum , auri , argenti ingen-tem vim , & certum puellarum numerum promittit , quas præcipuè Tartari expetunt , quod illis careant , maribus vero abundant. Rex Tartarus hanc bene rem suam agendi non negligit occasionem : eodem die cum octoginta millibus , quæ in præsidiis Leaotung expedita erant , adest , & Usangueium ita affatur : *Vt nostra certa sit victoria , suadeo , ut tuos milites Tartarica veste ac pileo , scissisque capillis uti jubeas ; ita fiet ut latro nos omnes Tartaros credat : majora enim auxilia ex Regno meo advocare tam cito non possum.* Usangueius nihil non admittit vindictæ cupidus , ignorans , ut Sinæ dicunt , se tygrides intra Imperium admittere , ut canes ejiceret. Licungzus Tartaros advenisse audiens cum

Latro Tartaros fugit.

cum Usanguenio, & resistere non audens, ut facilè Regiam occupavit, ita velocissimè deseruit. Palatii ergo divitias compilat, ac Xensi Provinciam petit, ubi Regiam sedem fixit in nobilissima Sigan urbe, quæ olim sæpe Imperatorum fuit sedes. Narrat fama, octo Palatii divitias auferuntur. ipsos dies per quatuor palatii portas, currus, equos, camelos ac baiulos continuo exivisse, nihil nisi pretio eximium exportantes, plurimis per festinationem in eo relictis. Ita ingentes auri, argenti ac pretiosarum rerum thesauri, per ducentos octoginta annos, à Taimingæ Familiæ Imperatoribus sexdecim, ac per otium congregatæ, brevissimo tempore dispersæ sunt. Verum quamvis magna recederet velocitate latro Tartarorum equos vix ipse effugit; qui ingentem gazam, ac impedimenta, necnon & ultimum

E

illius

illius agmen insecuti per multos dies tandem occupant. Croceum porro fluvium superare vel noluerunt, vel neglexerunt, ut sic paventes ac confusas Peking terras facilius occuparent. Revertuntur ergo Tartari victores ac divites, & Peking urbem ingrediuntur, à Sinis admissi; quæ res una universum illis Imperium dedit. Ubi notandum illud rarum in Tartara gente, quod nec Rege suo ad primum in Sinas ingressum extincto, hujus belli expeditionem reliquerit. Zungteus enim Tartarorum Rex, dum ex Leaotung Sinas ingreditur, fato functus est; & Imperium, cui tantopere inhiabat, non obtinuit quidem; quamquam suis viam ac modum illud obtinendi aperuit. Moriens sexennem filium successorem declaravit, fratribus imperans, ut pro illo rem strenue gererent; tutelam

majo-

Rex Zungteus moritur.

majori natu commendavit: quæ
ultima imperia summa fide ser-
varunt, ac stupenda, in ambi-
tiosa gente, concordia, quam
vix sperare in alia possis.

His ita gestis, Usanguueius,
expulso latrone, jam cogitabat
è Taiminga Familia proximum
Regulum invitare, ac in Sini-
cum eligere Imperatorem.
Promissorum itaque memor,
Tartaris gratias ingentes ha-
bet; laudataque eorum fortitu-
dine, ac fideli pro Sinico Im-
perio navata opera, liberaliter
promissa præmia offert, & si-
mul rogat, ut illis acceptis in
Tartariam redire, ac continu-
am in posterum cum Sinis pa-
cem habere velint, antiquas
obliti injurias, quas jam satis
superque ulti fuissent. Huic
orationi responsum jam à mul-
to tempore præparaverant
Tartari, longe aliud quam U-
sanguueius expectabat machi-

*Tartari
intra Sinas
admissi. ex-
ire nolunt.*

nantes. Itaque sic Usangueium affantur: Nondum te ac Imperium Sinicum deserendi tempus idoneum esse arbitramur, nisi tibi aliud videatur. Latrones supersunt plurimi; pauci ex illis periere: jam in Sigan Xensi Provincia metropoli Imperialem sedem Licungzus fixit. Cogitaditissimas ac populosissimas Provincias sub illius adhuc esse potestate. Nobis discedentibus, pejora Sinis timenda manent. Nos Tartaros timuit, quos ubi abiisse didicerit, auctis mox viribus aderit, ac Imperio majores quam antea turbas inferet: & nobis fortasse commodum non erit missis denuo auxiliis fortune tue labanti succurrere. Quandoquidem hic praesto sumus, nostrum erit latrones omnino extinguere, ut pacatum Regi tuo Imperium tradas. De promissis praemiis sollicitus ne sis;

Eorum
astutia ac
dolos.

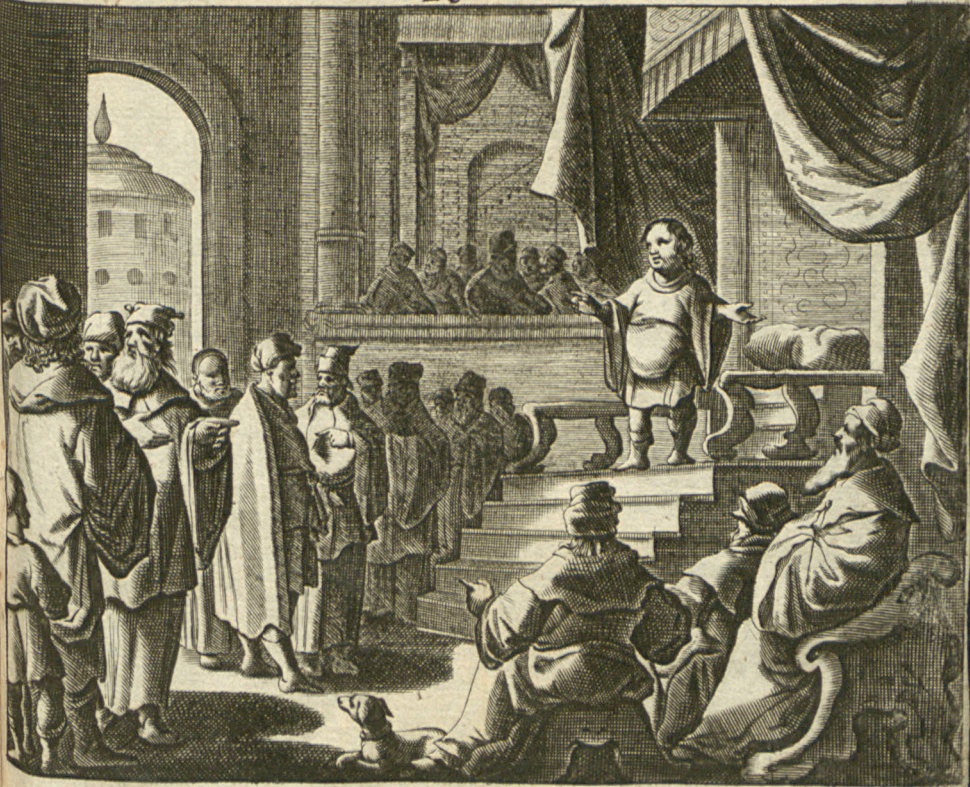
sis; cum ea sive in nostra, sive in tua potestate fuerint, aequè nobis tuta ac secura sint. Quod reliquum est suademus, ut tu cum tuorum parte, ac Tartaricis aliquot legionibus, in Licungzum moveas; nos cum reliquis copiis Xantung latrones opprimemus: ita Imperium ex omni parte pacatum respirabit. Usanguenius vel Stratagema non intellexit, vel quod à potentiore ei opus erat decipi, dissentire non est ausus.

Antequam autem Tartari invitati Sinas ingrederentur, in patriam ac vicina Regna miserant, qui quotquot possent milites ad Sinicum occupandum Imperium evocarent. Quæ copiarum cum nondum advenissent, oratione ad benevolentiarum speciem blande composita, à vi tantisper abstinebant. Sed ^{Magnæ Tartarorum} cum hæc agerentur, non modo ex Niuche, & Niulhan ^{Sinas ingrediuntur.} Regnis,

gnis, sed & ex veteri Occidentali Tartaria, ac ex Yupi Orientali ingens Tartarorum numerus adfuit. Hi postremi ad mare Orientale supra Japoniæ insulas accolunt; Yupi vero dicuntur à loricis ex piscium pelibus factis, quibus in bello utuntur: quinimo & ex Volgâ non raros in Sinis vidi, quos Tartari Alga-Tartaros vocabant; & apud illos Moscoviæ ac Poloniæ notitiam reperi. Hi Orientaliores Tartaros barbarie superant. Hæc auxilia ubi advenere, minimum etiam demortui Regis sui filium sexennem adduxerunt. Tum enim vero diserte ac palam Imperium suum esse, illoque se potiri velle ostenderunt. Sexennem itaque puerum Imperatorem Sinarum proclamant, qui Xunchi dictus est: nova quoque familia Imperialis Taicing appellata. Sexennis puer, magna

Tartari Sinicum Imperium occupant.

Xunchi coronatur primus Imperator Tartarus.

na gravitate ac majestate antiquum gentis suæ solium ascendit, ex quo non puerilem, sed præclaram ad suos habuit concionem in hunc modum: *Non mea virtus aut felicitas, sed vestra, charissimi fortissimique Patrum, ac reliqui Duces mei, quam videtis mihi constantiam dedit. Hæc firmitas, qua hoc solium occupo, ita nobis bonum erit ac rebus nostris omen, ut titubatio latroni Licungzo presagium sinisterum fuit. Inicia videtis occupati Imperii: at fortitudinem virtutemque vestram tantam esse intelligo, ut me jam totam possidere Sinam credam, imo Orbis Imperium, non inchoatum modo, sed firmum ac stabile. Imperii divitiæ, Regales dignitates, præmium licet impar tante virtuti debitum erunt. Modo fortiter agite. Hæc à sexenni puero dicta admiratio Regiæ totius excepit: à Cælo fatoque electum*

omnes uno ore & applausu
 conclamant. Eadem die Patru-
 um natu maximum, tutorem
 suum, tanquam Patrem vene-
 ratus est; unde Amahan Tartara
 voce dictus est, quæ Patrem
 Regem significat; Sinæ Ama-
 vang vocant. Illi ergo totum
 bellum regendum commisit; &
 huic propriè Tartari Imperi-
 um debent: nam non minus
 consilio & prudentia, quam
 fortitudine ac fidelitate insignis
 fuit: unde rationibus ac
 consiliis prudentissimos quosq;
 inter Sinas in admirationem
 rapiebat; comitate vero ac ju-
 stitia eos dementabat. Pluri-
 mum etiam ad hæc omnia con-
 tulerunt Sinenses illi Præfecti,
 qui, ut ante diximus, iræ Impe-
 ratoris se subducentes, ad Tar-
 taros confugerant, & patriæ
 infidi, modo cives suos verbis
 ac exemplo sollicitabant, mo-
 do egregia Tartaris consilia
 sug-

*Amavan-
 gus Patrum
 & tutor
 Imperato-
 ris fidelis-
 simus.*

suggerebant ; unde ad summas à Tartaris Præfecturas admisi sunt.

Eadem quoque die ad Usanguueium aliquæ Tartarorum Legiones missæ sunt cum diplomatibus, quibus Usanguueius à novo Imperatore Pingfi Rex creabatur ; tributarius tamen (Pingfi autem, Pacificans Occasum sonat;) Xensi Metropolim pro regia illi sede assignando. Quid hic faceret fidelissimus hæctenus Usanguueius? Majora præmia à Sinico Imperatore sperare non poterat; Tartari autem jam tanto numero aderant, ut viribus longe inferior esset. Admisit ergo novam dignitatem, & Tartarum Imperatorem agnovit: ac ita, qui modo pro Sinis, contra latrones ibat, contra Sinas, ut Tartaris Provincias subigeret, ire coactus est. Ut autem erat egregius Dux, latronem facile ex Xensi

*Usanguueius
Tartaris
subesse co-
actus.*

expulit, à Tartaris adjutus ; ac in Sigan Metropoli regnavit hæcenus. Ita honoribus auctum, à militia removerunt, quem armatum timere potuissent Tartari.

*Quid de
Licungzo
actum, ig-
noratur.*

Quid de Licungzo latrone actum sit, ignoratur hæcenus. Tantæ illius vires repente obrutæ conciderunt. Ab Ufanguenio occisus in pugna creditur ; quamvis nec vivus nec mortuus à quoquam mortali-um agnitus aut repertus sit. Reliqua Tartarorum pars, eadem facilitate Peking & Xantung Provincias occupavit, ubi Sinicis militibus ac Ducibus per suas copias distributis, in immensum suos statim auxerunt exercitus. Universos enim non in fidem solum, sed etiam in militiam ad sequenda Tartarica signa recepere ; ne devictos quidem aspernati, dummodo Tartarorum more capillos

los ac vestes adhiberent. Quin etiam, ut occupatæ gentes universim hoc facerent, edixerunt sub perduellionis pœna : quod res Tartarorum sæpius turbavit, plus pro capillis dolentibus ac pugnantibus Sinis, quam pro Regione vel Imperatore ; ita ut non raro potius mori, ac capite plecti elegerint, quam in hac re Tartaris obedi- Tartari varias occupant Provincias. re : & quamplurima hujus rei exempla proferrem, nisi brevitatatis memor essem. Minori itaque quam anni spatio, quatuor ingentes Boreales Provincias in suam redegerunt potestatem, Peking nimirum, Xansi, Xensi, ac Xantung (Leaotung non admunerando) in quibus stylum Politices Sinicæ modumque gubernationis omnino non mutarunt ; imo Sinicis Philosophis, ut antea, regendas urbes ac Provincias concesserunt ; examina Litteratorum

Sinicas leges non mutant.

ut antea reliquerunt ; sagaci consilio: nam ita propriis, ac à se inauguratis hominibus, regimen quasi suis creaturis concedentes, id effecerunt, ut fidelitate omni pro Tartaris starent: solas autem militares Præfecturas, ac Militiæ regimen sibi reseruarunt; quamvis ad hujus etiam Præfecturas fideliores Sinas admiserint, & in ipsa quoque urbe Regia eosdem Præfectorum ordines, ac sex summa Tribunalia, prout sub Sinico erant Imperatore, retinuerint; ita tamen, ut partim Tartaris, partim Sinis constent.

Interea Australium Provinciarum Præfecti, de periculo Imperatoris admoniti, quam maximas potuerant ex omnibus copias convocarant, & jam Peking versus tendebant, quando de Imperatoris morte ac Urbe Peking occupata, mestissimum habuerunt nuntium.

Sta-

Statim ergo milites ab itinere cœpto revocant, & simul naves omnes, quibus annis singulis annona ac reliqua necessaria in Regiam transvehuntur. Paulo post de Tartarorum invasione & occupato per ipsos Imperio tristiora audiunt. Tum temporis ego ipse in urbe Nanking eram, ubi ingentem Sinarum confusionem ac metum vidi; donec tandem resumptis animis omnes Præfecti ex Taiminga familia regem unum in Imperatorem elegerunt, quem Hungquangum vocarunt. Hic ex Provincia Honan advenerat, latrones fugiens; erat Vanliei Imperatoris nepos, Zungchinii consobrinus; quem magna coronarunt pompa ac ostentatione, sub eo meliora sperantes. Hic quamprimum electus est, ad Tartaros Legatum misit, pacem postulans magis quam petens, & occupatas cunctas

Hungquangus in Nanking Sinarum Imperator coronatur.

Tartari pacem nolunt.

*Zungchinii filius Nanking com-
paret.*

Boreales Provincias ultro illis offerens. Sed Tartaros non la-
tuit Australium Præfectorum animus : volebant bellum dif-
ferre, donec res ac vires resu-
merent: unde responderunt, se ab alio non accipere, quod armis jam acquisivissent ; & quandoquidem Præfecti Imperatorem elegerant, illum porro defenderent; se vero aut totum Imperium aut nihil habere velle. Hac infecta Legatione, dum arma parantur utrimque, adest interea Nanking adolescens, qui se Zungchinii majorem filium dicebat: nec parva hujus rei vera dabat signa ; quinimo à multis Eunuchis agnoscebatur. At Hungquangus, regnandi ambitione tactus, numquam eum agnoscere vel admittere voluit, ne cederet Imperio : quinimo in carcerem detrussit, occidendum tamquam impostorem, multis

Præ-

Præfectis ex adverso fremen-
 tibus. Res ad seditionem spe-
 ctabat; & eo tandem deducta
 est controversia, ut Tartaris
 occasionem præbuerit interci-
 piendi Provinciam & urbem
 Nanking, aliquibus Præfectis
 non impredientibus, ne dicam
 instigantibus. Adsunt ergo
 Tartari in territorio urbis Hoi-
 gan; Orientale Crocei flumi-
 nis littus occupant, mox navi-
 bus flumen trajiciunt. Ex alia
 parte tantus stabat militum Si-
 narum numerus, ut si vel cal-
 ceos abjecissent, aggerem fe-
 cissent, quem Tartarorum equi
 vix superassent. Sed nimirum
 animus in prælio valet, non
 numerus. Vix Tartari naves
 conscenderant, quando, velut
 oves visis lupis, nudo relicto
 latissimi ac velocissimi fluminis
 littore, aufugiunt Sinæ. Tarta-
 ri fluvio superato, nullo viso
 hoste, Nanking Provinciam
 nobi-

*Res Sina-
 rum turbat.*

*Sinarum
 fuga.*

nobilissimam ingrediuntur, ac quidquid illius ad Boream Kiang fluminis, Maris filii, jacet, occupant velocissimè. Ubi observandum illud in Tartarica militia rarum, quod antequam ad Provinciam aliquam ingrediantur occupandam, præcipuarum urbium ac locorum magis opportunorum Præfectos cum debitis præsidiiis assignatos habeant: unde sine mora, quasi fulmina vix ingrediuntur, quin occupatam, & jam munitam possideant. Una urbs ditissima ac nobilissima Yangcheu vim experta est, ac egregiè cum Tartaris pugnavit aliquoties; ubi & Reguli Tartari Filius occisus est. Zuus Colaui, Hunguango Imperatori fidelissimus, illam defendebat cum ingenti militum præsidio; sed tandem Tartaris cedere coacta est: in qua milites omnes

ac

Yangcheu
urbs vim
Tartaro-
rum susti-
net; sed ca-
pta deletur.

ac cives interneccione deleti sunt, domus omnes spoliatae; mox ne foetida cadavera tabem ac pestem corrupto aere ingenerarent, omnia supra domos posita cum tota urbe ac suburbiis combusta sunt.

Hic Tartarus copias suas auxit, Praefectis reliquarum urbium ac copiarum se subjicientibus; quorum plurimi easdem sub Tartaro obtinuerunt praefecturas ac urbes custodiendas, quas sub Sinico habebant Imperatore; alii etiam ad majora evecti sunt. Hac vero comitate, qua deficientes ad se amplectebatur Tartarus, ac crudelitate quam vim expectantibus urbibus inferebat, illud obtinuit, ut fere omnes illam potius, quam hanc experiri vellent. Ita facile quidquid ultra Maris filium est Boream versus, primum ad deditioem Tartari habere. Hic fluvijs ultra milliare Ger-

Tartari varia loca occupant.

Germanicum latus, per mediam ferè Sinam ab Occasu in Ortum fluens, in Borealem ac Australem eam dividit; imo & Nanking Provinciam mediam fecat, quamvis Nanking Metropolis ac Regia in Australi sit littore. Ut ergo illam occuparent, fluvius superandus erat. Quamplurimas itaque naves colligunt, ut novam Nanking Regiam, ac novum petant Imperatorem. Sinica ingens classis in alio littore stabat, sub fortissimo ac fidelissimo Duce Hoangchoango; pugnatum hic utrimque acerrimè; & Hoangchoangus jam Tartaros à Sinis vinci posse ostendebat, quando à proprio Duce sagitta transfixus est, qui à Tartaris corruptus fuerat ingentibus promissis (Thienus dicebatur, ex Leaotung terris oriundus) cujus sagitta rotam fortunæ Sinicæ fixit, ac Imperium

Pugna inter Sinas ac Tartaros.

Proditor rem Sinicam perdit.

rium perdidit. Nec his perdu-
 ellis contentus, cum suis in fu-
 gam se dedit, & fugiendi mili-
 tibus reliquis exemplar fuit ;
 atque ita ad Nanking urbem
 transiit, & quasi fidelissimus,
 Imperatori Hungquango ex
 eadem urbe fugienti comitem
 se adjunxit. Tartari, superato
 fluvio, ubi Imperatorem effu-
 gisse audiunt, velocissimè in-
 sequuntur ; quos Thienus ad-
 esse videns, Hungquangum
 capit, ac Tartaris tradit, men-
 se Junii M. DC. XLV. quem Pe-
 king mittentes, ibi pro mœni-
 bus arcus chorda strangulant
 (quod mortis genus nobile æ-
 stimant Tartari) cum nondum
 integro anno imperasset. Ea-
 dem pœna affectus est juvenis
 ille, verusne fuerit an fictus
 Zungchinii filius, quem in car-
 cere Tartari repererunt. Sed
 non hi solum ex Imperiali Fa-
 milia Taiminga occisi à Tar-
 taris

*Hungquan-
 gus Tartar-
 is traditur
 ac occidi-
 tur.*

taris sunt; verum omnes quot-quot ad manum habere potuerunt, undique diligenter conquisiti: atque hic tyrannicus mos est totius Asiæ, ubi occupato Regno, omnes Regum consanguinei ab inimicis radicatus extirpantur. Post hæc Nanking ingrediuntur, ac reliquas omnes nobilissimæ Provinciæ urbes pronas ad dediti-
 onem inveniunt. Inde velocissimo cursu usq; ad urbem Hangcheu, nobilissimam ac ingentem Chekiang Provinciæ Metropolim victores transeunt; diviso tamen exercitu, cujus una pars per Kiang fluvium missa est, ut mediterranea occuparet, Kiangsi, Huquang & Quangtung nimirum, vastissimas Provincias. Præcipui autem Sinarum fugitivi milites, Duces ac Præfecti, ad Hangcheu convenerant; ubi novum est Taiminga Familia Imperatorem
 eli-

*Tartari
 Hangchen
 urbem petunt.*

eligere volebant Lovangum Regem, qui Imperialem dignitatem non admittit, solo Regis titulo contentus; fortè ut minus ex alto caderet, ac minus mortem sentiret: illam vero se admissurum dixit, quando milites expulsis Tartaris Regiam unam occupassent; proinde ut fortius quam hactenus agerent. Nondum triduum regnaverat (minori tempore, quam sæpe ii, qui in Sincis comœdiis Regum personas agere solent) quando Tartari adsunt. Post eorum adventum, milites, qui sub variis Ducibus ad hanc urbem confugerant, pugnare promittunt, si prius debita persolverentur stipendia: volebant scilicet eo tempore, quo maximè videbantur necessarii, tum à Regulo, tum à civibus argentum extorquere, nihil deinceps acturi. Hic vero Lovangus, qui natura vere comis

*Inauditus
Lovangi
Reguli erga
subditos
ac amor.*

ac pius erat, tantæ urbis ruinam non ferens, & populorum fortem miseratus, quantum subditos amaret ostendit; ac tale dedit exemplum, quale Europa numquam audivit. Urbis mœnia scandit; inde Tartarorum Ducem flexis genibus alloquitur; rogat ut urbi ac civibus parcat. *De me, inquit, quod vultis statuere; pro meis subditis vobis victima ero.* Hæc dicens, ad Tartaros ipse tendit, ac capitur. Fuit hoc illustre maximi erga subditos amoris testimonium: & talis virtus fructu suo non caruisset, si vel Alexandrum aliquem, vel Cæsarem reperisset. Tum Tartari, ut urbis mœnia claudantur à civibus, jubent; ne vel proprii, vel Sinenses milites eam ingrederentur; hos vero milites extra urbem positos undique insectantur, ac necant; sed multo plures aquæ hauserunt,

Multi milites hauserunt.

quam

quam sagittæ Tartarorum aut acinaces : ad Australem enim urbis portam ingens labitur fluvius ultra leucam latus, cui nomen C'ienthang; hunc fugitivi milites superare, omnes confusione ac timore pleni, contendunt : naves plus æquo onerant, dum debito plures conscendunt, ac ita merguntur; alii ab aliis in flumen projiciuntur : multa sic millia periere. Expulsis in hunc modum aut necatis militibus, cum naves Tartari non haberent ut fluvium superarent, in urbem regrediuntur, nulla illata vi aut violentia. Ita nobilissima hæc Hangchett capitur. urbs conservata est, cujus pulchritudinem, divitias ac magnitudinem alibi fuse describam, non ut auritus sed oculus testis ; ex hac enim in Europam transivi, ac in ea tres ipsos annos jam vixeram antea. Habet eadem urbs Hangcheu

cheu ad Boream navigabilem
 canalem arte factum, per quem
 ad Boreales partes patet navi-
 gatio: hic solo aggere separa-
 tur ab Australi fluvio. Ex hoc
 igitur canali Tartari celerrimè
 quamplurimas naves per ter-
 ram aggeris tractas, deducunt
 ad fluvium C'ienthang, quibus,
 nullo obstante, eundem trans-
 mittunt, ac totius Sinæ pul-
 cherrimam urbem Xaoking
 facilem ad deditionem repe-
 riunt. Hæc urbs magnitudine
 quidem multis cedit; sed nitore
 ac munditia omnes facile
 superat: in aqua dulci jacet, ac
 tota extra ac intra mœnia na-
 vigio lustrari potest: plateas
 habet latissimas, quadratis la-
 pidibus candidis utrimq; stra-
 tas, in quarum medio naviga-
 biles fossæ aut canales omnes
 in utroque littore quadrato la-
 pide vestiuntur: pontes quam-
 plurimos numerat ex eodem
 lapi-

Xaoking
urbs capi-
tur.

lapide , & arcus triumphales non paucos : domus etiam (quod nullibi alibi in Sinis) ex quadrato sunt lapide: nihil denique hac urbe nitidius tota Sina videt. Obtinuerant ergo illam Tartari sine ulla vi: & reliquas Chekiang provinciæ Australes facile quoque ad ultro-neam deditionem pronas habuissent; verum ubi edixerunt, ut omnes Tartarico more crines abraderent, tunc enim vero milites ac cives arma in Tartaros exacuerunt, pro capillis magis quam pro regione sua solliciti; pugnaruntque egregiè, ac Tartaros non modo ex urbe eiecerunt, sed ad Cienthang fluvium usque repulerunt: imo eos ad transitum fluvii coëgerunt, quamplurimis eorum occisis. Planè si fluvium superassent, Metropolim ac reliqua recuperassent: sed utcumque contenti

Sine capillos suos defendunt.

fervatis capillis, victoriam non ultra promoverunt, in littore tantum Australi resistentes, ac sese undique munientes. Ita integro anno Tartarorum victoricia arma repressa sunt. Ut autem Sinæ caput haberent, Lu Regulum ex Taiminga Familia in Imperatorem eligere volebant; qui id non admisit, sed solum Restauratoris Imperii nomen assumpsit. Interea Tartari novas ex Peking copias advocarunt, quibus aucti omnem adhibuere conatum, ut fluvium C'ienthang superarent: sed omnia frustra. Respirabant ergo lassæ Sinarum res; imo congregatis viribus majores victorias promittebant: sed regnandi libido ac æmulatio omnem hanc spem præscidit. Nam ex Fokien Provincia milites ac Præfecti è Chekiang aufugientes, secum ex Taiminga Familia Re-

*Duo simul,
Reges rem
Sinicam
perdunt
discordia.*

gu-

gulum Thangum abduxerant. Hunc ergo in Fokien Provincia, quæ Chekiang confinis est, in Imperatorem elegerunt. Hic volebat, ut Lu Regulus Imperio cederet, eo prætextu, quod paucas obtinisset urbes, & sanguinis propinquitate remotior esset ab Imperatoribus quam ipse. Contra vero, Lu Regulus se primum proclamatum à subditis prætendebat, & victoriæ fructum ostendebat. Ita Tartari, inter duos litigantes tertii, gavisi sunt, vel (ut Sinæ dicunt) volucre ac concha pugnantibus, piscator qui utramque cepit, lucrum habuit. Numquam hi duo Reguli arma conjungere, aut alter alteri cedere voluerunt, ut communibus armis Tartaros reprimerent. Cum itaque Lu Regulus solas octo urbes regeret, stipendia tot militibus necessaria habere non

poterat : unde soli defensioni intentus, numquam est ausus fluvium trajicere. Tartari interea, quo pacto fluvium transmitterent, inquirebant: navibus non audebant; quia Lu Regulus quamplurimas, etiam ex mari advectas, cum tormentis majoribus in promptu habebat: sed anni istius felicitas iis viam aperuit. Forte æstas solito ficcior fuit, & fluvius in Australi parte, prope civitatem Tunglieu, ubi per montes fluit, nec maris æstu augetur, multum profunditatis amiserat: hic Tartari equites transitum repererunt. Nondum viginti fluvium superaverant, nullo obstante (nam ab hac parte, ob montium asperitates, nulli Sinarum milites stabant) quando à rusticis fugientibus admoniti milites Sinæ, omnes aufugerunt. Ipse Lu Regulus Xaoking urbem deseruit; ac terræ non fidens,

*Tartari
fluvium super-
perant, &
Xaoking
recuperant.*

fidens, naves conscendit, Insulamque Cheuxan, è Regione Nimpo urbis petiit; ubi hætenus tutus mansit, ac regnat. Quæ Insula, cum vix habitaretur nisi à rusticis & piscatoribus, modo in potentissimum evasit Regnum, quamplurimis Sinis ad Lu Regulum confugientibus, quasi ad suorum capillorum asylum. Hic jam Septuaginta duæ numerantur civitates: classes multas habet, quibus hætenus omnem Tartarorum vim elusit, & benè agendi ex ipso Sinarum continenti aliquam expectat occasionem. Ita Tartari facile Chekiang provinciæ reliquas omnes urbes ac civitates in suam redege're potestatem. Una Kinhoa urbs, in qua summus præfectus mihi amicissimus domum ac sedem habuit, ejusque urbis erat civis, vim Tartarorum aliquot mensibus sustinuit, ipso

*Insula
Cheuxan
in Regnum
evadit.*

Præfecto Duce. Unde Tartari, ne una urbs aliarum victoriam retardaret, in tres partes copias diviserunt; una pars per Khiucheu urbem ac montes, alia per Vencheu ac littora maris, Fokien Provinciam petebat; reliqua, Kinhoa pertinaciter obsidebat.

*Kinhoa
urbs capi-
tur ac va-
statur.*

Quo tempore ego ab Imperatore Lunguvo missus, Venxui civitatem, urbi Vencheu subiectam, ingressus sum. Adfuere quam mox Tartari, ac urbem quidem Vencheu primo facile impetu occuparunt, neque multo difficiliter illi subditas civitates. Ego domum quamdam ampliozem Venxui civitatis, quæ tota tumultu ac plurimum tum pavore, tum fuga fervebat, incolebam. Ut Tartaros adventare inaudii, supra majorem domus portam longæ latæque rubræ papyro hæc inscripta verba exposui:

Hic

*Hic habitat ex magno Occidente
divina legis Doctor.* Similes in-
scriptiones Præfecti, dum iter
faciunt, domibus, ad quas di-
vertere consueverunt, affigere
sunt soliti; ut qui qualesque
sint omnibus innotescat. Dein-
de ad domus atrium in aula
majori Europæos libros, inter-
que eos majora quædam ac
splendide compacta volumina
exposui, instrumenta quoque
Mathematica quædam, tubos
opticos, specula cautica, alia-
que similia adjeci; demum Dei
Servatoris imaginem in altari
ad hoc erecto felici plane e-
ventu collocavi. Tantum enim
abest, ut ullam à militibus Tar-
tari passus sim injuriam aut
molestiam, ut potius ipsemet
Tartarorum Regulus invita-
tum me liberalissimè excepe-
rit, rogaveritque, num capilli-
tium ac vestes Sinicas æquo ac
lubenti animo essem mutatu-
rus.

rus. Annuentem me, coram se
tonderi iussit; cumque signifi-
carem ego, rasum huiusmodi
caput Sinicis vestibus haud ad-
modum congruere, suas ipse-
met extraxit ocreas, meque in-
duere voluit, pileolum quoque
suum Tartaricum capiti meo
imposuit, epulo excepit, datif-
que patentibus litteris ad anti-
quam meam stationem, tem-
plumque nostrum ac domum
nobilissimæ urbis Hangcheu
abire permisit. Plurimas ad
Kinhoa acceperunt à fortissi-
mo præfecto clades Tartari,
quia majoribus tormentis assi-
duè in illos sæviebat: unde eos
castra longius figere coëgit.
Demum & illi ex Metropoli
majora tormenta adduxêre,
quibus mœnia disjicientes, ur-
bem tandem occuparunt, to-
tamq; ferro ac igne misere va-
starunt. Ipse præfectus, ne in
Tartarorum manus perveni-
ret,

ret, cum tota familia seipsum combussit, dolio tormentarii pulveris admovens ignem intra palatium quo habitabat.

Fokien provincia à tribus provinciis, Quangtung nimirum, Kiangsi, ac Chekiang, continuis separatur montibus; per quos ut ingrediaris, trium dierum iter est asperrimum; altissimi undique colles, ac profundissimæ valles, horridique calles, famosis græcorum Thermopylis sive Tauri jugis aut difficiliore, aut æquales fortasse. Erat facilis defensio, si vel pauci rustici asperiora occupassent loca, aut vias rescissionibus aliquibus impedivissent: sed Tartarorum metus adeo Sinarum animos occupaverat, ut vel equorum aspectum non ferrent. Nudos ergo à præsidio montes fugientes relinquunt Sinae, quos vel ita vacuos ac non custoditos summa superarunt

*Tartari
Fokien-pro-
vinciam oc-
cupant fa-
cillime.*

difficultate Tartari, multis curribus ac impedimentis relictis, & pluribus equis præcipitio amissis. Demum facilius totam Provinciam Fokien occuparunt, quam alii potuissent prohibere: vix enim tantum temporis in ea occupanda insumperunt, quantum necessarium est ad eam facile perambulandam. Ipse Imperator, cui nomen Lunguus (quod Draconem Belligerum sonat) qui se quam Draconi similem magis præstitit, aufugiens cum valida militum manu, si numerum spectes. Sed nec sic Tartaros effugit: nam pernicibus equis eum insecuti, sagittis hos fugientes velut ovium greges maclarunt; ipseque Imperator derelictus à suis, inter occisos creditur mansisse: numquam enim amplius de eo quidquam auditum est.

*Lunguus
Imperator
acciditur.*

Quia ergo tota Provincia ultro sese dedit, & facilius quam

quam ulla alia occupata fuit, nullibi vim repellentibus Sinis, parum passa est à Tartaris; quinimo pluribus ex ea militibus assumptis, & aucto exercitu, eodem deinceps victoriæ cursu in Quangtung irruerunt. Illud rarum, pari felicitate ac velocitate usum fuisse alterum Tartarorum Ducem, cui ut mediterranea subigeret, mandatum erat. Nam eodem tempore, per Huquang & Ki-
Quangtung Provincia invaditur.
 angfi victor transiēs, in Quangtung pervenerat; & primam illius urbem Nanhiung, vim experiri volentem, igne ferroque delevit. Ita à duplici exercitu facile subacta est Provincia Quangtung. Inde vero unus exercitus ad Peking, dives spoliis, ac victoriis nobilis, revocatus est; relicto tamen in singulis urbibus præsidio, & designatis Imperatoris Tartari nomine Magistratibus, tam Togatis, quam Militaribus. F 6 Pru-

Prudentiores, hujus facilitatis causam in occupanda Fokien provincia aliunde conjiciunt; quibus & ego subscribo. Erat tamen temporis in ea famosissimus pyrata Chincbilungus nomine. Hic ex Fokien oriundus, ac vili loco natus, Lusitanis primum Macai, mox Hollandis in Formosa (ita Insulam vocant) ut famulus servivit (Iquon exteri omnes vocabant) omnibus notissimus, Hispanis, ac Hollandis. Non ita multo post pyrata evasit: ubi vero ex parvis initiis ingentes congregavit classes, ingenio ac manu promptus, ad tantas demum divitias ac vires pervenit, ut Sinicum Imperatorem vel æquaret, vel superaret: nam totius Indiæ mercimonia solus obtinebat, cum Lusitanis Macai, cum Hispanis in Philippinis, cum Hollandis in Formosa ac nova Batavia, cum

*Famosus
pyrata a-
pud Sinas.*

Japonibus, nec non reliquis
 Regnis, ac Insulis hujus Ocea-
 ni Indici ditissima habebat
 commercia. Sinicas merces so-
 lus per suos educebat; Indicas
 autem & Europæas, ac argen-
 tum reducere solitus. Cum e-
 nim ab Imperatore Sinico cri-
 minum veniam extorsisset po-
 tius quam obtinuisset, ita viri-
 bus auctus est, ut jam classes
 ter mille navium instrueret.
 His non contentus, occultè
 Imperio inhiabat: verum quia
 probè noverat, nihil se efficere
 posse, dum Imperialis Taimin-
 ga Familia superesset (nun-
 quam enim populus aut præfe-
 cti illum admisissent, quinimo
 ut perduelli restitissent po-
 tius) hac Tartarorum occasio-
 ne sperabat illam extinguen-
 dam: tum contra Tartaros,
 tamquam Sinarum hostes arma
 pia pro Sina, ac ab omnibus
 passim arripienda sumere cogi-
 tabat.

tabat. Nec dubium quin eo prætextu, tanquam Servator ab omnibus adjutus ac susceptus fuisset. Itaque cum Tartaris secreta habebat consilia, illis favens, ut sibi prodesset. Hoc autem tempore, quando in Fokien irrumpebant, totius belli Dux à Lunguvo declaratus fuerat; omnes exercituum Duces, illius erant vel fratres, vel affines; milites omnes illius obsequio addicti. Ab hoc ergo admissi sunt Tartari: unde non mirum, si Provinciam Fokien ingressi, illum Regis titulo donarint, Pignan Regem constituentes (quod Pacificans Austrum sonat) ac multis aliis honoribus ornantes, ut facilius deciperent: fortassis enim illius mens eos non latuit, vel ex magna qua pollebat potentia suspicabantur quod erat; illum videlicet aspirare ad summa: vim tamen contra illum adhibere

*Tartari
mira arte
pyratam
decipiunt,
ac sapiunt.*

bere ausi non sunt; quinimo toto tempore, quo in Fokien Tartarorum Regulus militum Dux mansit, honorifice eum habuit, munera sæpè transmittens, ac splendidis excipiens conviviis, eidem insuper Fokien & Quangtung Provincias regendas promittens. Jam ergo se Australium Provinciarum regimen solidum ac stabile obtenturum cogitabat: sed longè aliud accidit. Cum enim Regulus Tartarus ad Peking redire vellet, Sinarumque Præfecti (ut mos est) omnes illum convenirent ad valedicendum, ac per aliquod itineris spatium comitarentur ac deducerent; hoc ultimum urbanitatis officium Iquon sive Chinchilungus, sui omnisque adeo periculi securus, etiam præstitit: ita cum paucis, classe in portu Focheu Metropolitanae relicta, Regulum Tartarorum

rum adiit, ac comitatus est: sed cum valediceret, & jam abeundi peteret facultatem, à Regulo invitatus est ut secum ad Imperatorem in Peking iret, ubi majores honores splendidis verbis promittebantur. Multis hoc iter excusavit: sed ire tandem coactus fuit; & hac arte captus est, qui alias armis vix capi potuisset. Etiamnum in Peking arcta detinetur custodia: quia illius filius ac fratres, cum captum audirent, classes repetivêre, quibus mare Sinicum infestant hactenus. De quibus infra aliqua dicenda occurrent.

*Vincuntur
Tartari in
Quangsi.*

Alter interea exercitus, qui per mediterranea in Quangtung pervenerat, inde Quangsi provinciam invasit. Sed hîc arma, quorum vel nomen Sinis timendum fuit, egregiè retusa sunt; & unde minimè cogitabant Tartari, victoriæ obicem
re-

repererunt. Erat forte Quangsi
provinciae Pro-rex Khiu Tho-
mas, Christianis sacris initia-
tus & summam militum hujus
provinciae praefecturam Ching
Lucas obtinebat, cujus fami-
lia, jam à quinta progenie, non
minus Imperatori Sinico stre-
nue quam Christo militabat:
Hi ergo quamplurimis mili-
tibus ac Ducibus congregatis,
qui ex aliis provinciis in
Quangsi confugerant, commu-
nibus armis Tartaros vinci pos-
se ostenderunt. Nam postquam
jam Tartari aliqua hujus pro-
vinciae loca occupassent, il-
los magna strage affectos vice-
runt: imo Quangtung vici-
nam provinciam ingressi, Oc-
cidentalem illius partem recu-
perarunt. Post hæc, ut caput ha-
berent pro quo pugnarent, ac
cujus auspiciis regerentur, re-
liquosque Sinas promptiores
& alacriores ad communem
pa-

*Junglieus
fit Sinarum
Imperator.*

patriæ defensionem allicerent, Regulum ex Taiminga Familia, Vanliei Nepotem, qui in Queilin, Quangsi Provinciæ Metropoli sedem habuit, in Imperatorem elegerunt, qui Junglieus dictus est. Hic in Quangtung Provinciæ nobilissima Chatking urbe Imperialem fixit sedem, & hætenus utcumque feliciter contra Tartaros pugnavit. Apud hunc maximus Eunuchus, P'ang Achilleus dictus, Christianus est sacris initiatus, à multo tempore ita Christo serviens, ut nomine ac re semper hætenus se verum Christi cultorem ostenderit; quod ut melius ageret, apud se Patres è nostra Societate habuit: inter quos est R. P. Andreas Xavier (cujus agnomen proprium est Coffler) Austriacus, & R. P. Michael Boym Polonus; quorum opera frequentissimi hic ad

ad Christi ovile accesserunt; inter quos, ipsa Imperatoris Mater, Uxor, ac filius, totius Imperii heres; qui Constantinus dictus est, & cui à bonis omnibus adprecandum, ut (favente Deo) alter sit Sinarum Constantinus. Ipsemet Imperator à Fide Christiana non abhorret; sed hætenus Baptismum distulit: permisit tamen ut Regina patrem Michaëlem Boym è nostra Societate Legatum, ad præstandam Summo Pontifici obedientiam, ablegaret, ut Europa jampridem inaudiit. Deus Opt. Max. eam illi concedat felicitatem, quæ longe lateque in omnes redundet Sinas, ad majorem DEI gloriam.

Non tantum in Quangsi, sed etiam in Fokien, visi sunt Sinæ animos resumere. Cum enim Tartarorum exercitus ex ea Provincia ad Peking revocatus

Imperii heres Christianis sacris initiatus.

Latrones Fokien Provinciam turbant.

tus esset, vix eo pervenerat, quando ex montibus Fokien provinciæ Vangus quidam idolorum sacrificulus (qui olim militum Dux fuerat) cum multis seditionem excitavit, ac nobilem urbem Kiennung, aliasque civitates occupavit, occisis Tartarorum præfidiis. Alii quoque hujus exemplum secuti, ex montibus ubi latitabant eruperunt, & varia loca ceperunt. Quinetiam eodem tempore capti Iquon affines ac fratres maria infestabant: unde in terram egressi, partem provinciæ circa Sivencheu & Changcheu suis armis ac milite haberunt infestam. Erat tum temporis in Chekiang provincia summus Tartarorum præfectus, duarum provinciarum Prorex; qui auditis his motibus eadem nocte, maxima celeritate cum omnibus copiis in Fokien contendit. Timebat non im-

me-

merito ne montium fauces, ac
 difficiliora itinera Sinæ occu-
 parent: quod si fecissent, pla-
 ne de illa actum fuisset provin-
 cia. Sed ubi ad montes per-
 venit Changus (nomen id Pro-
 regi fuit) & à præsidiis vacuos
 montes invenit, tum se victo-
 rem, ac rebelles per litos pro-
 clamavit. Ingressus est ergo,
 nemine reluctante; & Kien-
 ning urbem, in quam se rece-
 perat Vangus, obsedit. Tenuit
 aliquot menses hæc obsidio:
 numquam tamen eam urbem
 vi intercipere potuit; quin po-
 tius plurimis suorum amissis,
 judicavit sibi temperandum
 esse ab assultibus, & urbem
 eminens obsidendam: obtinuit
 tamen per id tempus, ne reli-
 qui Sinarum Duces cum Van-
 go conjungerentur; unde vires
 sufficientes habere non potuit
 Vangus, quibus extra mœnia
 bellum committeret.

*Changus
 Tartaro-
 rum Dux
 frustra ur-
 bem Kien-
 ning obji-
 det.*

Tar-

*Capitur
tandem, ac
deletur.*

Tartari vero qui erant in Pe-
king, ubi hos audivere motus,
novum exercitum statim sub-
miserunt, ad hanc Provinciam
pacandam. Novorum ergo mi-
litum auxilio, post aliquot
mensium spatium quo urbem
obsederant, tandem magnis
allatis tormentis (quæ baiuli
per asperrimos montes raro
portabant artificio, onera et-
jam maxima longis vectibus
suspensa humeris ferre soliti)
mœnia disjecta sunt, & omnes
intra urbem tum milites, tum
cives, ipsique infantes ad in-
ternecionem occisi: trecenta
hominum millia ibi cæsa fuisse
Patres nostri mihi scripsere.
Deinde urbs tota flammis est
tradita. Eo incendio nostrum
hic etiam templum pulcherri-
mum conflagravit. Duo autem
patres è nostra Societate ex
ipsa urbe paulo ante mira Dei
providentia emissi fuerant,

R. P.

R. P. Simon de Cunha Lusitanus, & R. P. Joannes Nicolaus Smogoleski Polonus, tamquam Loth ex Sodoma servati (quod nomen, ob nefandam libidinem, huic urbi maxime convenit.) Intercepta porro & deleta hac urbe, totam hanc provinciam facile iterum subegerunt Tartari: ex Sinis autem, alii montes repetivere, alii maria: atque ita denuo ad Peking novus hic exercitus revocatus est. Observandum enim hoc quoque in Tartarica militia rarum, quod victores exercitus revocent, ac novos submittant ex sua gente, quæ tota omnino belli studiis addicta est; qua in re duo potissimum spectant: Primum quidem, ut ultro citroque militibus per provincias assidue transeuntibus, Sinas timore in officio contineant: Secundum, ut magis egentibus Tartaris militibus

bus provideant: victores enim multis spoliis ditatos revocant, ut se recreent; quorum exemplo ad fortiter pugnandum magis egentes invitantur, similem fortunam expectantes, opimamque prædam sibi quoque minime defuturam rati.

Ceterum his peractis, res Tartarorum ad maximum pervenerunt discrimen, occasione cujusdam proditionis. Quamvis enim omnem moveant lapidem, ut nullus detur rebellionis locus; quamplurimas tamen experti sunt. Cum enim vastum & ingens sit hoc Sinarum Imperium; ut præsidia debito loco atque ordine collocentur, necesse est Sinas ipsos ad hæc etiam adhibere: soli enim Tartari non sufficerent. Et quamvis hoc diligenter observent, ut numquam ex eadem provincia Duces vel milites in ea relinquunt; quamplurimos
tamen

*Præsidia
Tartarorum
qualia.*

tamen habuere perduelles. Ita autem præsidia distribuunt, ut in qualibet Metropoli sedem figat summus militum Dux, cui omnes reliqui pareant. Hic justum alit exercitum; ac ubi majores motus audit, opportunè subvenire debet. Quælibet deinde urbs suum habet Ducem cum sufficiente militum numero. In Metropoli maxima ex parte Tartari sunt milites; in aliis urbibus Sinæ fere omnes. Sed cum nullum adeo egregium consilium, aut regimen providum sit quod proditio evertere non possit, nec sui Tartaris defuere proditores. Inter hos, primus à Tartaris defecit summus Dux *Dux Kinus à Tartaris defecit.* Kinus, qui provinciam Kiangsi regebat. Erat ille ex Leaotung oriundus. Hujus autem regionis incolis, utpote Tartariæ vicinissimis, maximè

G fidunt

*Inter duos
Tartaro-
rum præse-
tos odium
Kiangsi
Provinciam
turbat.*

fidunt Tartari. Accidit autem (nescio quo casu) ut illi cum totius provinciæ Visitatore, ob hujus avaritiam, suborirentur aliquæ controversiæ & contentiones, quæ paulatim in secreta odia transierunt : & quamvis uterque more Sinarum miro artificio odium dissimularet ac tegeret ; demum tamen in apertam totius provinciæ perniciem erupit. Cum enim eandem regerent provinciam, ille Militaris, hic Togatus præfectus , sæpè simul convenire debebant, imo & convivia simul celebrabant. Forte protacto diutius convivio (ut moris ibi est) Comædiam spectabant, in qua personæ Sinicis, non Tartaricis vestibus, tamquam pulchrioribus utebantur. Tum Kinus ad Visitatorem conversus, *An non hic habitus nostro, inquit, est gravior ac melior ?* Fuere hæc verba

ba ejusmodi, ut de iis Visitator per libellum Imperatorem admonendum judicaret, in quo æmulum Kinum accusabat, quod edictum Tartarorum de mutandis vestibus contemneret, magisque propensum erga Sinicas vestes animum ostenderet.

Habebat Kinus apud Visitatorem muneribus largitionibusque à se corruptum quemdam, qui alteri erat à secretis: is eum de singulis dictis vel scriptis admonebat. Ubi vero hunc libellum missum audiit, per suos statim cursorem interceptit, ac libello lecto, quamprimum Visitatoris palatium armatus invadit, ac ipsum trucidat. Deinde cum tota provincia, applaudentibus Sinis, à Tartaris deficit, ac Junglieum Imperatorem agnoscit. Una urbs Cancheu, quæ à fidelissimo Tartaris Duce regebatur,

Multa loca à Tartaris deserviunt.

non paruit Kino ; imo , ut videbimus , sola in causa fuit, cur Tartari denuo Kiangsi ac Quangtung provincias recuperarent. Nam & in Quantung provincia summus militum Dux Lihuzus eodem tempore à Tartaris defecerat, ac eam provinciam Junglieo subjecerat; & in Huquang Australiores partes Junglieum quoque admiserant Imperatorem. Lihuzi autem mens ac consilium erat, cum Kino vires conjungere, & unitis viribus Tartaros ejicere ex Imperio. Nec forte victoria consilio defuisset; sed præfectus urbis Cancheu (quæ quatuor provinciarum clavis est) dolo ac arte spem omnem præcidit. Is ubi Lihuzum etiam à Tartaris defecisse, & cum exercitu advenire inaudit, hanc ad eum epistolam dedit: *Hactenus Kino non parui, quod illius vires Tartaris.*

*Cancheu
urbis Præ-
fecto dedit.*

taris pares non crederem : sed quandoquidem , fortissime Dux , etiam in Tartaros moves , quod amplius ab his sperem non habeo. Tuus sum , & tuarum partium sectator : ubi vel ipse , vel per tuos aderis , hanc urbem tibi tradam. Interea ex vicina provincia Fokien , quanta potest à Præfectis Tartaricis auxilia poscit , quæ quam potest occulte in urbem intro mittit. Adest ergo Lihuzus , & urbis portas apertas reperit : sed dum quasi de tota re securus cœpit ingredi , ab undique insurgentibus Tartaris invaditur , ac magna vi repellitur. Inopinatus iste casus perculit ejus milites ; magna que affecti sunt strage : ipse quoque extinctus dicitur ; nam de eo nil amplius auditum est.

Hæc res maxime Jungliei Imperatoris negotia ac spes

Kinus Tartarus vicit.

turbavit. Sed Kinus interea non paucas de Tartaris victorias obtinet. Cum enim summus Australium provinciarum præfectus, qui in Nanking urbe sedem habebat, quantas potuit copias repente collegisset, ut Kinum opprimeret; cæsus tamen ac fugatus est aliquoties. Et siquidem hic Kinus victoriarum cursum promoveret potuisset, ad ipsam usque Nanking urbem victor penetrasset; sed propter urbem Cancheu merito sollicitus, regredi coactus est: quia à tergo hostem relinquere tutum illi non erat, cum nec annonam, nec reliqua necessaria à Junglieo habere posset, nisi per urbem Cancheu, prono flumine. Quare ubi de Lihuzi casu inaudit, cum omnibus suis copiis ad Cancheu urbem se contulit, eamque obsedit. Verum dum hæc obsidio moras trahit, ex Regia Peking

novus

novus adfuit Tartarorum exercitus, cui mandatum erat, ut Kiangsi provinciam recuperaret. Unde Kinus, relicta obsidione, ad Borealia provinciæ confinia custodienda se recepit, Tartaris ingressum prohibiturus. Et primo quidem satis feliciter ac fortiter pugnavit: ingentem enim habebat exercitum Tartaricis armis assuetum ac pugnis: sed irruentium impetum sustinere diutius non valens, coactus est tandem retrocedere, ac Metropolitim Nanchang ingredi ad securitatem: quam tamen urbem Tartari violento Marte invadere non ausi, longa obsidione ad deditioem cogere statuunt. Convocatis ergo undique rusticis Sinis, & ad opus adactis, tantum effecit, ut latissimam fossam per ingens spatium circa urbem ducerent quacumque per terram patebat iter;

Kinus Tartaris obsidetur.

in fluminibus vero classes disposuerunt, omnem sic urbi annonam interclusuri. Est urbs Nanchang ampla, & incolis frequentissima, quam ingentum temporis militum multitudo propugnabat: unde, licet quantam potuit Kinus annonam collegisset, post aliquot tamen obsidionis menses ad summas angustias reductus est. Quamplurimi jam fame moriebantur, & tamen deditonem differebant, à Junglieo auxilia sperantes. Sed & Cancheu urbs, numquam à Quangtung militibus subigi potuit. In quo rerum articulo, summa victus inopia pressus Kinus, sic suos est allocutus: *Nulla nobis, commilitones, spes restat, nisi in manu & animis. Vbi nobis per Tartaros aperienda est via: fortiter agite, meum secuti exemplum.* His dictis, & rebus bene ordinatis, derepente erupit; sum-

Kinus ex urbe erumpit.

summamq; in fossæ transitu difficultatem expertus, demum eam, nequicquam pugnantis Tartaris, cum suis superavit, ac pugnando fugæ locum invenit, quam plurimis occisis Tartaris. Kinum vivum evasisse, constans est fama, ac latitare in montibus, cum non contemnendis copiis, & novas bene agendi ibi expectare occasiones.

Ubi ergo evasit, Tartari urbem ingressi eam diripiunt; deinde cives omnes internecione delent. Est enim hoc Tartaris solemne, ut urbibus sese tradentibus nil mali inferant; resistentibus autem priusquam in eorum potestatem veniant, duriores sint; sed rebellantibus nullo modo parcant, si vi recipiantur. In hac etiam cæde duo ex nostris Patribus R. P. Tranquillus Grassetti Italus, & R. P. Joseph. de Almeida Lusitanus, ac frater Coadjutor Emanuel

*Nanchang
urbs vastatur.*

Gomez Macaensis periêre , non quidem intra urbem , sed in pago à prædantibus militibus occisi ; antiquum quoque ac pulchrum templum nostrum conflagravit intra urbem. Post hæc , Tartari totam Provinciam pronam ad dedicationem nacti , ea omnino pacata , & relictis novis præfidiis , reversus est ad Peking victor exercitus. Interea Peking alii tres novi parabantur exercitus , ad Quangtung , ac reliquas provincias , Junglieo Sinarum Imperatori adhuc subjectas , de novo subigendas , ac melius conservandas. Cum enim tutor Imperatoris Tartari , ac reliqui Magnates , tot viderent motus & defectiones Australium Provinciarum ; ut sibi subditos in officio continerent , decreverunt eas concedere Tartaris Regulis , tributariis tamen , à quibus regerentur.

Anno

Anno itaque quo hæc ageban-
 tur, M. DC. XLIX. tres Reguli Tres Regu-
 li creantur,
 missi sunt cum tribus justis ex- ac cum to-
 tidem exer-
 citibus con-
 tra Iun-
 glieum
 mittantur.
 ercibus, qui partim Tartaris,
 partim Sinis militibus consta-
 bant. Unus ex illis provinciæ
 Fokien Regulus, alius Quang-
 tung, tertius Quangsi constitu-
 tus est, ea conditione, ut pri-
 mum unitis viribus ac armis
 Quangtung recuperarent, ac
 Junglieum profligarent. Sed
 de his infra: nunc ad præci-
 puas Borealium provinciarum
 à Tartaris defectiones venia-
 mus.

Non minus ad Boream,
 quam ad Austrum, libertatis
 amantes Sinæ se sic interim
 probarunt: ubi Duces quidem
 à Tartaris victi, sed non capti,
 secreta de ejiciendis Tartaris
 agitantes consilia, & hi provin-
 ciarum tutiora ac secretiora lo-
 ca incolentes, quotquot pote-
 rant milites congregarunt.

Tres ex illis in Xensi provin-
 ciæ densissimis montibus vaga-
 bantur: primus, Hous diceba-
 tur. Hic jam viribus pollens,
 reliquos invitavit ut sibi auxilio
 essent, ac conjunctis viribus pa-
 triam liberarent. Unus illi con-
 sensit, alter non adfuit; duo
 tamen militum millia ad Ho-
 um in suppetias misit. Itaque
 cum viginti quinque millibus
 progreditur Hous; non con-
 temnendæ copiæ, si milites ani-
 mo ac fortitudine fuissent pari.
 Præmisit diploma, quo Tartar-
 os audacter provocabat, ac om-
 nia illis extrema minitabatur;
 Sinis vero libertatem, incolu-
 mitatem, atque omnia bono-
 rum genera promittebat. Ne-
 que paucas urbes ac civitates
 ad deditorem faciles invenit.
 Sinis ultro portas aperienti-
 bus, & excipientibus: Sigan
 Metropolitana urbs sola præ-
 sidium ad vim repellendam
 ido-

*Hous in
 Tartaros
 insurgit.*

idoneum habebat. Tria erant
 ea in urbe Tartarorum millia,
 ac selectorum Sinarum duo
 millia, ex his qui sub Tartaro
 Imperatore merebant. Eorum
 Dux, ubi Hoi motus audivit,
 undique quas potuit collegit
 vires, ac reliqua ad ferendam
 obsidionem necessaria, donec
 nova Tartarorum auxilia ad-
 venirent. Ubi autem rescivit
 Sinas ultro urbes ac civitates
 tradere, ut hoc in Metropoli-
 tana ne fieret, cives omnes ip-
 se trucidare crudelissime con-
 stituit: nec ullis umquam pre-
 cibus ab immani hac sententia
 dimoveri potuit; donec tan-
 dem totius provinciæ Pro-re-
 ge rogante, ac suadente, pro-
 missa civium fidei opera, ty-
 rannicum consilium mutavit.
 Interim edixit, ut omnes denuo
 capillos, & omnino more Tar-
 tarico raderent, indicta perdu-
 ellionis pœna; ut eo discrimine

*Crudele
 consilium
 Ducis Tar-
 tari.*

cives à reliquis, si qui forte ingrederentur, dignosceret: hætenus enim Sinæ, capillorum suorum amantissimi, non totos crines abradebant, sed parvam dumtaxat eorum partem temporibus hærentem. Edixit præterea, ut ubicumque intra mœnia plures quam bini colloquerentur, id morte luerunt: vetuit, ne quis mœnia conscenderet; ne quis noctu per urbem obambulare, ignemve aut candelam noctu domi accenderet: iussit ut omnia armorum genera traderentur; qui secus facerent, omnes cum tota familia rei mortis essent.

Post hæc, ut hostium vires exploraret, aliquos equites emisit, qui partim cæsi, partim fugientes in urbem regressi sunt. Quinetiam ut fortitudinis Tartarus Dux ac securitatis ostentatione deterret hostem, portas urbis apertas

tas esse voluit; imo nec mobiles fossarum pontes attolli permisit. Adest tamen Hous, & Metropolitana Sigan obsidetur. ingente in hanc urbem circumquaque à longe obsidet, extra tormentorum curulium ictum. Trium leucarum est ambitus urbis: ut autem majores quam revera habebat Hous vires ostentaret, ignavum vulgus rusticorum suis adjunxit, cum quibus trecenta hominum milia effecit. Tantam ubi Dux Tartarus vidit multitudinem, omnes esse milites credidit; unde de civibus omnibus delendis iterum cogitat: sed meditata tam immania spes prosperi successus discussit. Gavissus enim plurimum fuit, quando ex mœnibus prospectans, milites Sinas, quos habebat sub signis, magnis animis cum Hooi copiis dimicare vidit. Hoc enim viso clamabat, *Hoo Man-zu*, quod bonos barbaros sonat: ita

ita nimirum à Tartaris Sinæ
 vocantur; ut fere subactæ gen-
 tes subigentibus ludibrio sunt.
 Cumulabat vero hoc scomma
 his verbis *Manzuxa Manzu*,
 hoc est, barbari barbaros ne-
 cant: quos tamen, ubi à pugna
 redibant, non solum collauda-
 bat, sed argento etiam donabat,
 quod in mœnibus, ad præmia
 eorum qui promptissime dimi-
 cassent, exponi iusserat. Itaque
 Hous, cum nullos intra urbem
 motus esse civium, prout spe-
 rabat, intelligeret, conatus suos
 in irritum cecidisse videt. Sed
 & Tartarorum exercitus sup-
 petias venit: de quo ubi per
 exploratores admonitus fuit
 Hous, aufugit illieo; neque
 sic tamen Tartarorum manus
 omnino evasit. Tartarus enim
 Dux equites in fugientem ex
 urbe emisit, qui ultimum ejus
 agmen occuparunt, & occi-
 sione deleverunt, quampluri-
 mis

*Vrbs Si-
 gam libera-
 1177.*

mis ablatis spoliis; quæ Dux ita distribuit, ut vulneratis plus daret, quam ceteris. Quid post hæc de Hoo actum, hætenus ignotum est, & nihil de eo auditum. Nihil ergo hi motus Borealium Sinarum contra Tartaros magis effecerunt, quam Australium provinciarum turbæ; nisi vastitatem incolarum ac regionum, quas Tartari denuo occupantes, utrimque misere vastarunt, ac spoliarunt.

Hoc periculo defuncti Tartari, in aliud maximum, ab eorum insolentia ortum, incurrerunt. Anno enim M. DC. XLIX. Tartarus Imperator, jam adulescens, uxorem ducere cogitabat filiam Regis Occidentalis Tartariæ, nimirum Tanyu Regni; ut vel sic hunc Regem, cujus vires formidabat, amicum conservaret. Ad eum ergo Legatum misit Patrum

Tartarorum insolentia res eorum ad magnum discrimen perducit.

truum suum Regem Pavang. Huic per fortissimam urbem Taitung, quæ Xansi provinciæ Borealissima est, iter erat. Dicitur autem hæc urbs clavis Xansi provinciæ, estque magni momenti contra Occidentales Tartaros : multis enim munimentis præest, ac ingentem militum numerum alit, ad montium & itineris custodiam ; ibi enim trans murum illum fama inclytum ingentes planities sese explicant, Tartarorum excursionibus aptissima. Sunt in hac urbe (ut vulgo creditur) totius Sinæ pulcherrimæ mulieres : harum aliquas Tartari, qui comitabantur Pavang, rapuerunt ; ac inter ceteras, nobilem puellam, cum ad sponsi domum duceretur : inauditum hætenus Sinis crimen. Gubernabat pro Tartaris has terras Kiangus præfectus militum : apud hunc
po-

populi de Tartarorum insolentibus conquesti sunt. Ille rei indignitate motus, mittit statim qui Regulum Pavang admonet, ac roget, ut sponsam restitui jubeat, ac suorum immoderationem compescat. Regulus hæc surda excepit aure: Quamobrem ipsemet Dux Kiangus Regulum adit: à quo non modo non admissus est ad colloquium, verum etiam injuria affectus ex palatio ejicitur. Ira itaque fremens, Tartarorum sanguine acceptam injuriam ulcisci statuit: suos milites convocat, ac repente Tartaros invadit ac trucidat. Ipse Regulus per murum dimissus vix vivus evasit, pernicis equi celeritate. Tum Kiangus vexillum erigit, quo se Han Regni, hoc est, Sinici Imperatoris subditum declarat, nullo tamen Imperatoris nomine sigillatim expresso; forte quia ob
maxi-

*Kiangus in
Tartaros
insurgit.*

*Kiangus
magnas
congregat
vires.*

maximum itineris intervallum de Junglieo nihil audierat. Itaque Sinas omnes ad patriæ defensionem, ac Tartarorum expulsionem invitavit. Nec pauci fuere milites ac Duces, qui ad eum concurrere. Quin & ab Occidentalibus Tartaris (contra quos ipse cum suo milite hæctenus steterat) magnis promissis auxilia poscit, ac obtinet. Hæc res mirum quantum Regiam turbavit, ac Tartaros præfectos: nam Occidentales Tartaros Imperio inhiare, ac sibi invidere, non dubitabant: sciebant eorum vires, ac copias firmiores ac plures esse, quam Orientalium Tartarorum. Augerebat metum quod nullos deinceps sibi equos fore animadverterent, quibus ut abundat Occidentalis Tartaria, ita Orientales non aliunde eos emergere poterant. Quare quanta posunt velocitate, antequam Kiangus

angus majores congregaret vires, justum exercitum Tartarorum contra eum ex Regia Peking mittunt. Kiangus vero, qui non minus fortitudine quam arte promptus erat, & Tartarorum ingenia probe perspecta habebat, à multo tempore cum illis degens, fugam primo cum suis simulat; sed in ultimo agmine currus quamplurimos ire jubet, operose contactos, quasi ditissima quæque continerent; qui tamen re ipsa non merces, verum tormenta majora ac minora quamplurima inverso ore vehebant. Tartari veram eam fugam rati, incompósito agmine ad prædam advolant: verum tormentis inopinato explosis maxima eorum pars occumbit; quin & Kiangus acie obversa, confusos invadit, ac non parva edita strage fugat. Paulo post quoque, non minus stratagemate quam for-

*Kiangus
stratagemate
Tartaros vicit.*

fortitudine insignem se Kiangus ostendit : cum novo ac reparato Tartarorum exercitu aperto confligit Marte, ac nobilem reportat victoriam, qua Regiam Peking confusione ac metu implevit. Jam enim victor Kiangus ingentem ex concurrentibus undique Sinis contraxerat exercitum, ita ut centum quadraginta millia equitum, & quadringenta millia peditum numerasse dicatur. Ut enim victorem sequuntur omnia, felici jam Duci militare universi contra patriæ hostes contendebant. Unde Amavangus, Imperatoris tutor, nulli alteri tanti momenti negotium committere volens, ipsemet in Kiangum movit, ultimum periculum de Tartarorum fortuna facturus. Tota igitur octo vexilla ad hoc bellum eduxit; hoc est, cunctas Tartarorum vires, quæ in Peking reperiebantur.

Tartaros iterum cecidit.

Amavangus ipse in Kiangum movet.

bantur Constat autem, sub octo vexillis omnes milites Tartaros ac Sinas, tum qui in Peking, tum qui per totam Sinam sunt sparsi, distributos esse.

Primum, album est, quod Imperiale dicitur; secundum, rubrum; tertium, nigrum; quartum, croceum: his tribus ultimis Patruī Imperatoris præfunt; primum autem ipse Imperator regit. Ex his quatuor, permixto colore alia quatuor conficiunt; unde quilibet miles sub quo vexillo sit, & ad quæ castra, vel ad quam urbis partem divertere debeat, cognoscit; ubi semper paratis equis ac armis ad bellum prompti habitant. Cum autem exercitus vel cohors aliqua emitenda est, intra semihoram expediti possunt omnia. Inflat enim pro tuba marinum cornu, illis simile quæ nos Tritonibus appingimus: ex loco autem,

Tartarorum vexillo.

tem, ac modo soni, qui & quo numero milites ac Duces procedere debeant, intelligunt; unde sine mora parati adsunt, ac vexillum sequentes (quod à tergo ligatum eques portat) exeunt; licet sæpe præter Ducem ac Signiferum, nemo, quorsum & cuius rei causa ducatur, intelligat. Quando putandum est, tum primum quo destinentur cognoscunt. Secretum hoc in Tartarica militia, Sinas omnes semper suspensos ac attonitos tenuit. Cum enim putarent Tartaros hanc aut illam regionem petere, sæpe aliam derepente petere. Illud etiam in Tartarica militia rarum, quod nulla secum ducant impedimenta, nec de annona sint solliciti: cibum quem occupant, satiat: carne ut plurimum vescuntur, nec à femicocta vel femiassa abhorrent: ubi alia deest, occisos equos

*Secretum
magnifici-
ciunt in mi-
litia Tar-
tari*

equos ac camelos vorant : per
 otium venantur , ac sæpè inte-
 gros campos vel montes cir-
 cumdant ; deinde paulatim
 coëuntes feras in medio clau-
 dunt , ex quibus quot & quas-
 cumque volunt , interimunt :
 venaticos etiam ad hæc canes
 præstantissimos alunt , ac vultu-
 res. Cubile illis est solum , tape-
 te , quo ephippium contegunt ,
 substrato : à domiciliis incolen-
 dis abhorrent : tentoria pul-
 cherrima habent , quæ tanta
 velocitate ac arte erigunt vel
 deponunt , ut festinantem exer-
 citum non detineant. Si domos
 inhabitare necessitas cogat , pa-
 rietes omnes perrumpunt , re-
 lictis columnis , ac tectis : eum-
 dem locum cum equis pro cu-
 bili habent. Ita militiæ soli vi-
 vunt , seque indurant.

Ex omnibus ergo vexillis,
 Amavangus optimos quosque
 ac frequentissimos eduxit. Præ-

H. terea

*Tartari ve-
 natione de-
 lectantur.*

*Amavangus cum
Kiango pugnare non
audet.*

terea à tribus Regulis, quos in Austrum ablegabat, partem militum sibi adjunxit; mandans ut per provincias, per quas transibant, ex præsidiariis certum acciperent numerum, quo defectum supplerent. Sed ingentem licet exercitum duceret Amavangus, numquam tamen pugnare cum Kiango voluit; ne nondum bene fundati Tartarorum Imperii fortunam everteret, aut unius pugne periculo exponeret. Itaque licet Kiango sæpius pugnam parato exercitu obtulisset, semper Amavangus detrectavit, donec quid Occidentales Tartari responderent cognosceret; ad quorum Regem Legatum cum magnis misit muneribus, filiam ejus pro Sinici Imperii domino in uxorem petens, ac affinitatem rogans; in super, ut Kiango auxilia non submitteret. Obtinere ditissima auri, sericorum,

ar-

argenti ac mulierum munera,
quod volebat. Unde Kiangus à
Tartaris desertus, ut rebus suis
melius provideret, ad Taitung
urbem regressus est; cujus rei
cito illum, sed frustra pœnituit.

Amavangus enim, convocatis *Kiangi er-*
innumeris undique rusticis, in-
ror.

genti fossa (quæ decem leucas
ambitu continebat) incredibili
trium dierum velocitate, &
erectis undique castellis, subi-
taneo opere urbem clausit.

Tum enimvero Kiangus erro-
rem suum agnovit, ac sibi suis-
que fame pereundum non du-
bitavit, quod ad fossam ducen-
dam spatium concessisset. Ita-
que ira fremens, ut erat egre-
gius miles, ad suos conversus,

*Mori, inquit, volo, non fame,
sed ferro, si moriendum est.* His
dictis cum toto exercitu ad fos-
sam tendit. Pugnatum hic mag-
na utrimque contentione; ab
istis, ut fossam transirent; ab il-

*Kiangus
occiditur.*

lis, ut defenderent: varia fuit fortuna, ac incerta victoria, donec Kiangus fortiter pugnando sagitta transfixus corruit, & cum eo spes tota Sinarum. Milites, eo mortuo, depositis armis partim aufugerunt, partim se Tartaris tradiderunt; à quibus libenter ac humaniter excipiebantur, factis utiq; gaudentibus, quod tantum amittendi Imperii periculum evasissent, ac tantū hostem debellassent. Post hæc Taitung urbem spoliarunt, & præcipuè Pucheu civitatem, quam etiam igne cremarunt; ita templum ibi nostrum periit, ubi paucos ante annos, Licungzi latronis tempore, & Patrem Michaëlem Valta Austriacum amiseramus. Reliqua ultrò se submiserunt. Inde vero Tartari victores, ac spoliis onusti, Peking redierunt; ubi tum temporis eram, & ditissimos plerosque redeuntes vidi. Amavangus autem deinceps

ceps Occidentalem Tartariam ingressus est, ubi Xunchii Imperatoris matrimonium stabilivit, & quamplurimos equos à Regni Tanyu Tartaris accepit.

*Xunchii
Imperator
uxorem
ducit.*

Interea tres Reguli, de quibus supra, Austrum petebant, ut inquietas illas Provincias in officio continerent. Per Xantung iter habebant prono flumine Guei navigantes: cumque transirent per eam regionem, quam Imperator, occisis ob perduellionem Sinis, inhabitandam & colendam Tartaris distribuerat, horum quamplurimi, cum magis bello ac armis gauderent quam aratro aut ligonibus, agriculturæ ignari, ut Regulos comitari possent rogarunt. Duo ex Regulis hos admittere noluerunt inconsulto Imperatore; tertius, Kengus dictus, admisit: itaque læti rustica instrumenta in bellica permutarunt. Imperator, ubi

hæc rescivit, Kengo mandat, ut eos remittat: at ille varia prætendens, obedire detestat. Quare Australium Provinciarum summo Gubernatori, qui Nanking residebat, Imperator rursus mandat, ut Kengum vel vivum capiat, vel occidat. Facit ille Imperatoris mandatum secretissimè. Regulos Nanking advenientes alacriter excipit, paratis conviviiis, ac comœdiis exhibitis, quasi nullum ab Imperatore mandatum haberet. Cumque adesset dies, quo iter suum Reguli per magnum Kiang fluvium continuare volebant, prædictus Gubernator eos iterum convenit, ac in ipso flumine convivio excipit, quasi valedicturus: (habet autem Sina ad hunc usum pulcherrimas ac ingentes naves, quæ quædam palatia inaurata crederes.) Regulos igitur in hujusmodi navi
con-

convivantes hilariter detinet, donec milites omnes longius præcessissent: tum vero Imperatoris mandatum Kengo exponit. Ille promptam obedientiam simulans, se in ejus potestate futurum, & Nanking reversurum promittit, si prius concederet, ut ad navim, quæ ipsum expectabat, se conferret, & de rebus suis disponderet. Concessum est; & navem ^{Kengus} ingressus, laqueo se suspendit; ^{Regulus} ac mortem, quam effugere non ^{seipsum su-} potuisset, sibi ipsi intulit. Summus autem Gubernator, Imperatoris nomine, ejus filio eandem quam pater habuerat Præfecturam concessit; atque ita tres Reguli, superata Nanking ac Kiangsi Provincia, ingressi sunt tandem Provinciam Quangtung, Junglieo Imperatori bellum illaturi. Et primum quidem nullo negotio plurimas urbes ac civitates ad vo-

luntariam deditioem pronas habuerunt, trium videlicet exercituum potentiam formidantes; sed Quangcheu Metropolis vim experiri voluit.

*Quangcheu
urbs obside-
tur.*

Est Quangcheu urbs ditissima, ac amplissima, undique magnis ac latissimis aquis cincta. Unica Borealis porta in continenti est; alibi tantum naviculis in urbem patet iter. Aderat ibi cum ingenti classe capti Iquon filius: numerosæ præterea militum copiæ illam defendebant, inter quas & Macaenses fugitivi non pauci, qui ob opima stipendia Junglieo militabant. Unde non mirum si intrego ferè anno obsidionem tulit: fame enim domari non poterat; quia mari facile omnia ac libere advehebantur; Tartaris interim classe carentibus, & navigationis ignaris. Quibus addendum insuper, Tartaros plurimos in ea obsidio-

dione occisos, & ter impressi-
onem facientes, fortiter reje-
ctos fuisse. Attamen xxiv. No- Quangchen
tandem ca-
pitur, ac
vastatur.
vembris M. D. C. L. postquam
magnis tormentis mœnia Tar-
tari dejecissent, eam ceperunt;
prodente etiam, ut fertur,
Præfecto quodam Sinico; cui
eamdem Tartari Præfectu-
ram, quam habebat, reliquē-
re; unde proditionis suspicio.
Altera vero die urbem spo-
liare cœperunt, & ad quin-
tam usque Decembris depræ-
datio tenuit, in qua infantes,
mulieres, ac obvii omnes neca-
bantur crudelissime; unaque
audiebatur vox, *Occide, Occide
hos rebelles barbaros.* Artifici-
bus tantum aliquibus vita per-
missa est, ad conservandas artes,
& iis quos ad spolia portanda
milites Tartari robustiores vi-
debant. Sexta demum die
Decembris Regulus diploma
publicavit, quo sæviri ultra

vetuit, postquam supra centum millia hominum occisa sunt, præter eos qui obsidionis tempore vario mortis genere prærepti fuerant. Post hæc, circumvicinæ civitates omnes Legatos suos miserunt, per quos Tartaris se ultro dedebant, misericordiam implorantes, quam magnis missis muneribus obtinuerunt. Deinde Regulus in Chaoking copias duxit, ubi Jungliei erat Regia; ex qua cum tota Familia impar viribus Rex aufugit, & urbem Tartaris cedere est coactus. Quoniam autem Rex iste cum suis devenerit, hætenus ignotum est mihi, (Quangsi Provinciam ingressum non dubito.) Hoc enim tempore ex Provincia Fokien Sinica navi vectus, Philippinas petii, in Europam ab iis missus, à quorum nutu discedere mihi nefas.

*Junglicus
fugit.*

In Metropolitana Quang-
 cheu, templum magnificum ha-
 bebamus, ubi Pater Alvarus
 Semedo, Christianam rem pro-
 curabat, qui etiam à Tartaris
 captus ligatusque fuit, sæpe
 mortem minitantibus, nisi ar-
 gentum, quod bonus Pater
 non habebat, proferret: de-
 mum postquam multa passus
 esset, ob venerandam cani-
 tiem, & libertatem & vitam
 mirabiliter obtinuit, à Regulo
 agnitus ac dimissus: quinimo
 ab eodem Breviarium Roma-
 num, Sacra Biblia, ac bonam
 argenti summam eleëmofynæ
 nomine accepit, & domum in-
 super, ex qua templum con-
 strueret. Quod mirum videri
 non debet; namque hic Regu-
 lus & Patres in reliqua Sina
 noverat, & Religionem Chri-
 stianam perspectam habebat,
 quando sub Sun Ignatio mili-
 tabat, sub quo ad Tartaros con-

*Tartari
 Templum
 offerunt
 Patribus.*

Tartari fidem amplectuntur.

fugerat. Nec solus hic Tartarus rebus nostris favet; ceteri fere omnes Europæos Patres amant, æstimant ac venerantur. Et non pauci ex illis jam fidem amiserunt nostram; majoresque multo fructus speramus, si à sociis adjuti, ipsam ingrediamur Tartariam, ut meditamur; ubi nostros Deo Optimo Maximo egregiam operam navaturos confidimus. Et fortasse benignus Deus Sinam Tartaris aperuit, ut religione Christianæ in ultimam Tartariam pandat iter, hæctenus ignotam nobis ac inaccessam.

Corea à Tartaris deficit.

Eodem tempore quo hæc agebantur, contra Coreanos etiam motum est bellum. Erant illi ab aliquot annis Tartaris tributarii, ea conditione, ut vestes ac capillos non mutarent; sed Tartari, tot victoriis inflati jam cogebant ut Tartarico more incederent; quare totum illud

illud Regnum à Tartaris defecit. Sed quid deinceps actum, nondum ad me perlatum est.

Ceterum inter tantas Tartarorum victorias, initio anni M. DC. LI. mors Amavangi luctuosa incidit. Vir fuit, cui Tartari occupatum Imperium debent, prudentia, iustitia, bellica arte & comitate insignis; ob quas virtutes non modo Tartaris, sed ipsis Sinis amori simul ac terrori fuit. Hujus mors Regiam turbavit. Alter enim Rex Tartarus, hujus frater, nomine Quintus, Xunchii junioris Imperatoris tutelam per vim arripere volebat, Tartaris ac Sinis invitis, qui Xunchium jam annorum sexdecim, posse ac debere regimen suscipere contendebant. Quintus autem Rex contra, Xunchii ætatem tantis rebus adhuc imparem prætendebat, ac sibi debitam tutelam.

*Amavangi
mors
1111.*

*De quo
fol. 102.*

telam. Quare Præfecti omnes, eo tempore in Regia versantes, palatium ingressi, Præfecturæ insignia deposuerunt; negantes illa ab alio quam Xunchio se recepturos. Hac visa constantia, Quintus ipse Rex, ne magis exacerbaret animos, & majores turbas excitaret, tandem quievit.

Ceterum, Amavangi mortem, Tartarorum res turbaturam, ac ad magna discrimina perducturam non dubito. Ægrè enim juvenis Imperator illi similem fortitudine ac gubernandi peritia inveniet, quem Reges ac Præfecti omnes venerentur simul, ac timeant; sed tempus futura evolvet. Nunc ad Changhienchun- gum secundum latronem veniamus; de quo me acturum promisi: ut quo pacto Tartari non modo Orientaliora, ac Mediterranea, sed etiam Occiden-

Vide supra pag.
72.

cidentalissima Sinæ occuparint, edisseram.

Pudet equidem ac tædet de hujus latronis rebus agere ; tum quia ejus facinora vix fidem invenient, tum quia sunt ejusmodi, ut de iis ne cogitare quidem deceat sine horrore. De eo longam habeo narrationem, à duobus nostris Patribus scriptam, qui in Suchuen Provincia, ubi latro erat, rem divinam procurabant, nempe R. P. Ludovico Bullio Siculo & R. P. Gabriele de Magellanis Lusitano: quorum integritati quia debetur fides, ideo adducar ut credam, mortalem hominem ad tantam nequitiam ac sævitiam pervenire potuisse. Ex ea igitur narratione hæc breviter desumpsi, quæ nihil ferè aliud continent, quam diræ crudelitatis exempla, & adeo exquisitæ, ut vix dubitari possit, quin Lector, quantum-
vis

*Canghien-
chungus
immanis
tyrannus.*

vis humanus, ejus auctorem, non hominem, sed feram, aut carne humana indutum demonem appellare debeat; & si quod est aliud dirius nomen illi imponere.

In varias Provincias penetravit hic latro, quas omnes rapinis, cædibus, incendiis, omnibusque miseriis impletas fœdavit. Erat illi animus omnes vastare, ne hostes haberet, vel in vivis relinqueret qui à se deficere possent; solis suis contentus militibus: sed nec horum quamplurimis pepercit. Verum provincia Suchuen, ingens ac populosissima, in qua per vim Regium assumpsit nomen, crudelitatis summæ theatrum fuit. Postquam enim Huquang ac Honan, & partem Nanking ac Kiangsi vexasset, pervenit ad eam anno M. D. C. XLIV. & in ejus Metropoli Chingtu, vi capta, primo furoris æstu
Re-

Regulum ex Taiminga Familia, qui in hac urbe sedem fixerat, occidit; uti jam septem alios ex majoribus crudelissime maectaverat. Hęc fuere præludia tragicorum actuum, quorum scenas breviter exhibebo, ut videant Europæi quam horrenda sit effrænis & armata ferocitas in mediis infidelitatis tenebris furibunda.

Varios Regulos occidit.

Habebat latro crudelitatis impetus repentinos, ac principia ex dirissima orta indole. Nam vel leviter ab aliquo offensus, vel sola offensionis suspicione tactus, repente maectari jubebat. Nihil ei in ore nisi vocabula mortis. Sæpe unius ob crimen totam familiam necabat, nec infantibus nec prægnantibus parcens: quini-
mo sæpe totam plateam delebat, ubi ille, à quo offensus fuerat, habitabat, fontem cum infontibus involvens. Aliquan-
do

*Ob unum
fontem in-
fantes plu-
rimos nece-
bat.*

do cursorem in Xensi vicinam Provinciam misit: ille regredi ad tyrannum noluit, lætatus plurimum quod ejus manus evasisset: ob id totam regionem urbis, in qua habitabat, delevit; & magnam quoque feritati vim intulit, quod cives omnes non eadem pœna affecerit. Ubi carnifex, quem forte ob crudelitatem præ reliquis amabat, morbo extinctus fuit, tum de Medico à quo medicinam sumpserat inquiri: quo interempto non contentus, centum ejus artis homines carnificis manibus immolavit.

Erat quidem in speciem comis ac suavis erga milites; cum illis ludebat, epulabatur, ac tamquam gregarius colloquebatur; sæpè ob benè exhibita militaria exercitia, ipse suis manibus eos sericis ac argento donabat. Non erat hoc illi inutile,

tile, nec probrosum: verum & facili de causa crudelissimè coram se aliquos ex illis trucidari jubebat; præcipuè milites ex Suchuen Provincia; cujus populum miro persequebatur odio, quod suspicaretur eum Regia ejus potestate non gaudere. Et vix quidquam agebat in publico, quin id ex comœdia in tristissimam catastrophen ac tragœdiam defineret: si enim vel malè vestitum, vel parum generose ambulantem militem fortè videret, morte quamprimum afficiebat. Aliquando militi sericum dono dedit, qui de ejus vilitate apud commilitones conquestus est. Id fortè audivit explorator (quorum quamplurimos meticulosus tyrannus ubique habebat, qui facta & dicta omnium referebant) à quo admonitus, ipse totam illam legionem; sub cuius vexillo querulus ille miles

Odiūm ty-
ranni in
Suchuen
populos.

Legionem
militum
delet ob m-
nus crimē.

les arma gerebat, coram se trucidari crudelissime iussit. Erat ea legio, ut ferunt, duorum millium.

*Præfectos
varios ne-
cat,*

Habebat in Regia urbe Præfectos Togatos sexcentos, publicis officiis præpositos: ex his post trium annorum spatium vix viginti superfuerunt, omnes levissimis de causis vario mortis genere affecit. Summo militaris Tribunalis Præfecto, quem Pingpu Sinæ dicunt, vivo pellem detrahi iussit, quod absque peculiari mandato Philosopho Sinico ad domum suam è Metropoli exeundi potestatem concessisset.

& Eunuchos.

Eunuchorum quinque milia, quos ex Taimingæ Familiæ Regulis à se occisis ad proprium admiserat obsequium, trucidari immaniter iussit; quod eorum uni semel accidit, ut non Regis titulo, sed antiquo latronis Changhienchung nomi-

nomine eum compellaret ;
perinde quasi jam latro non
esset.

Nec idolorum pepercit sa-
crificulis. Hi , antequam latro
Suchuen occupasset , ingentem
tumultum , fictis armati crimi-
nibus , in Patres , qui incolis
Christum annuntiabant , move-
runt ; quæ demum in majorem
Dei gloriam redundavit ; ita ut
Patribus libere divinam rem
agere permissum sit. Postquam
autem latro Suchuen occupa-
vit , sacrificulus magni nominis ,
qui turbarum caput ac auctor
fuerat , ob quædam verba quæ
de tyranno protulit , captus
est , ac in Patrum conspectu ,
qui forte tyranno adstabant , ca-
pite truncatus. Didicerant Pa-
tres à Christo inimicis benefa-
cere , sed pro illo intercedere
non potuerunt ; quod latronis
insanam iram noverant , quæ
intercedentes eadem poena ,
cum

*Tyrannus
Patres mo-
do amat,
modo neca-
re vult.*

*Ob unius
sacrificuli
crimen 20.
millia occi-
dit.*

cum eo , pro quo intercede-
bant, affecisset. Amabat qui-
dem dirissimus latro Patres ,
tamquam doctos ac hospites ,
ac sæpè cum illis colloqueba-
tur, in palatium sæpè invitabatur;
Patres tamen toties ad mor-
tem se vocatos credebant ,
quam ob præcipitem tyranni
iram merito formidabant. Ter
morti destinati , ex quarto de-
mum periculo divina quadam
manu , ut suo loco videbimus,
erepti sunt. Non quievit au-
tem tyrannus unius sacrificuli
morte: undique ad viginti mil-
lia conquistos vario mortis
genere ad orcum , cui servie-
rant, misit. Laudabat se ipse
coram Patribus, tamquam rem
bellam egisset. *Hi* (dicebat)
vobis vitam eripere volebant :
sed Tienchu (ita Deum nomi-
nant , quod Cæli Dominum si-
gnificat) *me misit , ut pro vobis*
de his hostibus meritas reposce-
rem

rem pœnas. Sæpè etiam cum Patribus de Christiana Religione loquebatur, & tam appositè, ut Christianus videri potuerit. Laudabat ac extollebat Christianam doctrinam, de qua tum à Patribus ore tenus multa audierat, tum ex libris, Sinico idiomate à nostris impressis, legerat. Promittebat, ubi Imperium occupasset, extructurum se Deo templum, sua dignum munificentia; eratque in operibus externis verè splendidus ac magnificus: nihil enim nisi omnino egregium extruxit; sed omnia operariorum sanguine scædabat, quos ubi vel levissimum errorem commisisse deprehendebat, ipso in opere crudeliter necari jubebat.

Ad Boream Suchuen Provinciae, ubi cum Xensi concurrunt, jacet urbs fortissima Han-
chung, quæ ad Xensi pertinet:

*Hanchung
urbem oc-
cupare ten-
tat.*

utrius-

utriusque Provinciæ clavis dicitur, ob loci præstantiam ac fortitudinem: hanc tyrannus occupare contendit, ut facilius ad reliquas penetraret. Ingentem ergo exercitum anno M. DC. XLV. præmisit; in quo præter reliquos, milites erant ad centum & octoginta millia ex Suchuen oriundi. Cum diu urbem frustra obsidione cinxissent, obsessis fortiter ac strenuè resistentibus, quadraginta millia ex Suchuen ad urbis Præfectos defecerunt: ita tantus exercitus demum ad tyrannum re infecta redire coactus est. Sed tyrannus ira fremens, cæteros in fide perstantes ex Suchuen milites (centum erant & quadraginta millia) tamquam rebelles, horribili ferocitate à reliquo exercitu occidi iussit. Quatuor integros dies tenuit hæc carnificina: quamplurimis vivis adhuc spirantibus pellis de-

*Centum
quadragin-
ta millia
militum
crudelissi-
me necat.*

detracta, & relicto annexo capite stramine repleta, atque ita ad civitates vel urbes, ex quibus oriundi erant, transmissa, ut civibus terrorem incuteret: atque hinc in totam Provinciã, tamquam à se Rege alienam, illud odium concepit, quod vix eadem omnino deleta extinctum est. Plurimi quidem, ob inauditam ejus tyrannidem, contra ipsum arma capiebant; qui cum milites non essent, sed solum ex confusa populi turba collecti, sine peritis Ducibus, facile à latrone superabantur: plurimi, iique prudentiores, urbibus relictis, secretiora montium occupabant: hi ex tota ferè Provincia soli crudeles tyranni manus evaserunt.

Post hæc omnes totius Provincie studiosos ad Litterarium examen vocat, Præfecturas doctoribus promittit. Has ad eo cæca ambitione prosequuntur

*Studiosos
omnes eg-
sidi.*

tur Sinæ, ut tyranni stratagemata & perfidiam ne intellexerint quidem. Adsunt ergo ad decem & octo plus minus millia; quos omnes (ut moris est) in Gymnasium urbis, tamquam ad examen introduxit; ubi captos, à militibus necari crudelissime iussit, asserens eos esse, qui suis sophismatis populum perturbarent, & ad rebellionem provocarent.

Horresco referens tot funera, & novis tamen obruor. Necdum enim recensui quot ubique passim infantes, pueros, puellas ac matronas, etiam prægnantes interemit. Quot præfectorum uxores, vivis adhuc maritis, sed morti destinatis, prius publico exposuerit ludibrio turpissimus æque ac crudelissimus tyrannus, quam morti victimas immolaret: unde quamplurimæ violentas sibi potius manus inferebant, quam
ut

*Infantes
necat, ac
matronas
exponit.*

ut paterentur honestatis suæ publicum hoc & infame detrimentum. Execranda quamplurima hujus generis exempla relinquo, ne castis oculis ac mentibus infanda & tacenda subjiciam.

Anno deinceps M. DC. XLVI. in Tartaros, quos Xensi Provinciam ingressos audierat, movere coactus est. Quare, ut securior procederet, reliquos omnes Suchuen Provinciæ incolas delere decrevit, iis exceptis, qui ad Barrapeliotæem vergunt, ne exercitibus alimenta deessent: nam per eas terras procedere debebat; ea de causa illorum mortem in aliud tempus distulit. Primum itaque omnes

*Sexcenta
civium
millia
Chingtu
urbis ma.
stat.*

omnis generis ac conditionis in Chingtu Metropolitana urbe cives, ab intromissa exercitus parte vinculis constringi voluit; (sexcenta hominum millia fuisse scribunt) mox ipse per

hosce vinc̄tos obequitans trañ-
sivit, quem lamentabili ejulatu
& lacrymis, quibus vel lapidem
movissent, Regem ac Dominũ
compellabant, flexis genibus
rogantes, ut innocenti populo
suo parceret. Stetit ipse tantil-
lum, natura humana diris vis-
ceribus ac crudelitati vim ali-
quam inferente: mox tamen ad
ingenium rediens, *Occidite*, in-
quit, *Occidite hos rebelles*. Qua-
re omnes eodem die extra ur-
bis mœnia, spectante ac viden-
te sanguino lento latrone, tru-
cidati sunt. Patres nostri per id
tempus, ut famulis suis subve-
nirent, tyrannum cum evidenti
suo adierunt periculo; à quo ta-
men, stupentibus omnibus, fa-
mulorum vitam obtinuerunt.
Jam legati cum reliquis edu-
cebantur: unde divisi Patres, al-
ter una, alius alia urbis porta
egressus est, per quas miserabi-
lis populus educebatur, veluti
ad

ad macellum; atque ita famulos liberarunt: ubi etiam Deo ac Religioni præclaram navarunt operam, infantes innumeros, militibus concedentibus, sacra Baptismatis aqua abluentes, qui ex carnificum manibus Innocentes baptizantur. in Cælum evoluturi erant; atque ita immanis tyranni crudelitas parvulis illis profuit, ut Herodis Innocentibus: magnum plane Divinæ prædestinationis testimonium.

Scribunt, tantum sanguinis hic fufum, ut magni Kiang fluminis (quod urbem præterfluit) aquas auxerit: imo ipsa corpora in flumen projecta sunt; à quo abrepta, reliquis urbibus ac civitatibus, ne meliora à tyranno sperarent, nuntiabant. Nec diu dilata res est: nam tyrannus, eodem modo undique dimissis exercitibus, reliquarum urbium ac civitatum incolas, quoscunque asse-

qui potuit, occidit: ita totam penè populosissimam Suchuen Provinciam incredibili vastitate corruptit.

His peractis, milites omnes congregavit in campo, quem pro militaribus exercitiis quælibet urbs in Sinis habet (Kioo-chang vocant) ubi eos ita est allocutus: *Orbis Imperium, expulsis Tartaris, vestra virtute me consecuturum spero: sed expeditiones ac promptiores vos volo, quam modo suis. Ego ipse, ut vobis notum est, sexaginta naves argento plenissimas Kiang fluvio mersi, quod ubi Imperium occupavero, facile extraham, ut vobis de me bene meritis distribuam: (verum dixit de merso argento; sed ut locus lateret, nautas omnes mactaverat:) majus restat itineris nostri impedimentum; mulieres nimirum, quibus vestrum quilibet gravatur. Agite fortiter, Imperio occupato*

exquisitissima alie non deerunt. Exemplo praiboz; quamvis, ut Imperator, legi communi minime obnoxius. His dictis, ex trecentis puellis (quas pulcherrimas ad voluptatem ac servitium sibi elegerat) solas viginti ad triumphum Reginarum obsequium servat; reliquas omnes ibidem necari jubet. Sequuntur deinceps milites crudelissimi Ducis Imperium ac exemplum, & innumeras innocentes mulieres, tanquam oves, & perinde ac si hostes essent, obruncant.

Militum mulieres omnes necari jubet.

Ubi vero homines ex Suchuen Provincia, quos mactaret, non habuit, iram ac odium in urbes ac domos evomuit. Palatium superbissimum, quod sibi extruxerat, incendit: quo incendio & pulcherrimam ac amplissimam Chingtu Metropolitim etiam vastavit. Arbores omnes, ne cui prodesent, dejecit. Ita (ut dicebat) purgato

Palatium ac Chingtu urbem comburit.

exercitu tandem processit, & ubicumque transibat, relictos hæctenus mortales internecione delebat; omnes nimirum quos ad manus habere poterat. Neque his contentus, quamplurimos etiam ex militibus, quia præcedebant alios, vel tardius sequebantur, levissimas demum ob causas, trucidabat: ægrotos omnes ac debiles etiam ad orcum demittebat, ne (ut joco ludebat) in mala ac destructa regione miseri remanerent. Crudelissima alia taceo, & ad catastrophem propero.

Vix Xensi Provinciam ingressus erat, quando Tartarorum Dux, Imperatoris patruus, cum quinque Tartarorum milibus adfuit, reliquis copiis subsequens. More Tartarico quinque equites præcedebant: Tartari enim semper aliquos præmittunt; qui si bene excipiantur, pro signo submissionis ac pa-

pacis habent; si vis aliqua illis inferatur, futuræ pugnæ signum inde accipiunt. Hos equites prodromos latronis exploratores viderant, & statim adesse denuntiant. Ridet ille exploratores, & num advolarint Tartari, interrogat. Tum temporis homines quamplurimos ante se ligatos habebat, ut occideret; inter quos & duo nostri Patres erant morti destinati, quia in Suchuen redeundi copiam petierant; hujus enim Provinciæ ad Christum convertendæ curam susceperant: sed inopinata mors latronis eos à præsentis periculo exemit: eodem enim tempore à Ducibus admonetur, Tartaros vere ac pro certo adesse. Quo audito, ipse confestim è tentorio erumpens, ut erat animosus, sine lorica & galea, arrepta lancea, paucis comitatus exit extra castra, ut Tartarorum exploraret

*Tyrannus
occiditur.*

adventum. Adsunt re ipsa quinque illi Tartari, ac tyrannum invadunt velocissime. Prima sagitta quam emiserunt, felicissima Tartaris & pluribus aliis fuit, quæ latronis dirum cor transfixit, ac illum extinxit, qui omnes necaturus videbatur, & ex vilissima latronis sorte Regis interim titulum violenter assumebat: ita crudelitatis monstrum corrui. Quo prostrato, reliqui simul adsunt Tartari, & facile totum ejus exercitum sine Duce fundunt. Milites quamplurimi ad Tartaros deficiunt, alii occiduntur, alii aufugiunt: & mox in Suchuen Provincia miseræ hominum reliquiæ, tamquam servatores suos, accipiunt Tartaros: atque ita hæc etiam Provincia Tartaris paruit, quæ in Occidente ultima Sinarum est, Tibetano Regno vicina.

*Suchuen
Provincia
Tartaris
subjicitur.*

Stabilitis exinde rebus, ac
reli-

relictis præfidiis in hac Provin-
cia, ad Peking Regiam redi-
tum parabat Tartarorum Dux;
quando Patres nostri, jam li-
beri, facultatem ab ipso petie-
runt remanendi in Suchuen.
Hanc vero concedere noluit;
sed tantos hospites Peking se-
cum ad Imperatorem transire
debere dixit; in qua urbe ego
ipse eos reliqui anno M.DC.L.

Ceterum ante commemo-
ratus Dux, post tantam victo-
riam, ab Amavango fratre ma-
le est exceptus; & ubi trium-
phum sperabat, mortem inve-
nit. Cum enim longissimo plu-
rium mensium itinere, labo-
rum assidua perpeffione, ac
continuis molestiis, plures
quam pugnando Tartaros a-
misisset; de regiminis negli-
gentia accusatus, cum laudem
se meritum crederet, iram do-
mare non potuit; sed arreptum
Tartaricum pileolum in ter-

*Patruus
Imperatoris
non bene
excipitur.*

ram (quod summum est indignationis signum) projecit. Quare destinatus fuit carceri, in quem includi solebant ab Imperatoribus Sinicis quicumque ex Imperiali sanguine delictum aliquod commiserant: vocaturque hic carcer Caociang. Hoc vero probrum ne primus ex Tartaris pateretur, in proprio palatio laqueo prius vitam finivit; meliori dignus fortuna Princeps, quam generosus illius animus ac præclare gesta facinora merebantur. Non defuere qui hoc ex Amavangi æmulatione ortum affirmant; sed credo Amavangum ad hæc adductum, quod rebus Tartaricis non parum timeret ab hoc fortissimo, sed præcipitis ingenii fratre.

Atque hic esto narrationis meæ finis, qua Bellum Tartaricum breviter descripsi, ad initium usque anni M. DC. LI. quo

*Scipsum
suspendit.*

quo tempore ex Sinarum Regno in Europam à Superioribus meis missus discessi. Ex hac porro, si nihil aliud, illud certe mirum & omni observatione dignum apparet, quemadmodum brevi septem annorum spatio Tartari plus terrarum occuparint, quam exercitus integer in longum & latum perambulare possit: duodecim nimirum Imperii Sinarum Provincias, & Coream, ac Leaotung ingentes terrarum tractus. Quid vero post hæc actum sit, cum in charam mihi Sinam rediero, Deo bene favente, vel cum à Sociis admonitus per litteras fuero, faciam quoque ut Europa hujus Belli finem non diu desideret.

APPENDIX.

Postquam typis vulgata prodiit nostra de Tartarico bello Historia, cum Amstelodamo (ubi Atlantem Sinicum quanta potui celeritate ad editionem perduxi) Bruxelas reversus essem, ibi à Romanis nostris ad me transmissas postremas Sinensium litteras, quarum summo tenebar desiderio, accepi. Ex his aliqua in civitate Xanghai provincia Nanking XIV. Novembris anno M. D. C. L. I. à R. P. Francisco Brancato Siculo exarata erant. Quod autem existimem Europais non ingratum me facturum, si privatam nuntium in publicum emitterem; narratiunculam, uti eam excerpfi è litteris, subtexo.

De quo supra fol. 104.

Amavangus suspectus, post mortem punitus.

Vide supra fol. 104.

AD saniozem jam statum Imperium Sinense perditum est, postquam Amavangus, adolescentuli Regis patruus ac tutor, è vivis excessit; cuius in occupando alieno Imperio velocitati, in retinendo vigilantia fortunam tam felicem Tartari debent. Extincti tamen existimatio longe diversa ab auctoritate viventis fuit. Cum enim regnandi potestas omnis ejus morte ad nepotem recidisset, is nomine Xunchi, ætate pæne puer, consilio

filio ac prudentia senex, magna omnium Ordinum approbatione imperare cœpit. Vix inauguratus erat, quando iudicii sui maturitatem cum justitiæ severitate conjunxit: deprehensis enim, quæ adhuc latuerant, nefariis Patruï consiliis, occultorumque flagitiorum vestigiis, eorum gravitate sic commotus est, ut demortui Amavangi sepulchrum, superbissimo ornatum cultu, effodi jussit. Eo supplicii genere nulla apud Sinas capitalior est pœna; ab infixâ enim animis religione summam venerationem monumentis defunctorum adhibent. Extractum inde cadaver, primum fustibus, tum virgis everberatum, tandem præciso capite, extremis reorum probris objectum est. Ita splendor tumuli in pulverem abiit, & fortuna, quod vivo debuerat, mortuo solvit. In Præfectos

*Sinarum
religio erga
demortuos.*

fectos quoque Amavango amicos aut conscios suppliciiis actum est: pars interempti, pars dignitatibus exuti. Hos inter varia Colai Fung fortuna fuit, qui summus Tartarici Imperii Præfectus, licet Christianæ Religionis exors, Societatis tamen nostræ amicus ac fautor in paucis, mihi que probe cognitus fuit: eum, innocentia comperita, pristino loco restituit.

*Tartarii
Imperatoris
nuptiæ,
& earum
ritus.*

Interim novus Imperator Xunchius, primo adolescentiæ flore pubescens, de fastigii tanti propagatione sollicitus, cogitatas jam nuptias absolvit, & filiam Occidentalis Tartariæ Imperatoris sibi connubio adjungit: in quo Europæorum more agunt Tartari, sponsa è summi generis virginibus ducta: at Sinarum Imperatores, posthabito natalium splendore, ex maximo formosarum numero eminentem forma conjugem

gem legunt, & ne plebeiam quidem respuunt. Postremo certe Sinarum Imperatori uxor fuit, cujus pater stramineis calceis consuendis quæstum fecit. Sic olim Assuerus ex captiva Reginam habuit: quem morem credibile est vel à Sinis ad Persas, vel ab ipsis Persis ad Sinas olim derivatum. Sed ut ad rem nostram redeam, Xunchii nuptiæ pompa tanto Imperio digna celebratæ sunt. Nec sponsæ adventanti fastus defuit Nationis ingenio congruens, immensæ militum copiæ, equorum greges, qui numerari vix poterant: opulentia siquidem Tartarica non tam luxui opportuna, quam bello. Neque supra fidem videtur innumerus equorum modus; equidem apud Sinas agens novi octoginta equorum millia ex Tartaria Occidentali uno comœatu ad Sinas dono deducta. Quæ Tartarorum

rorum potentia, ut nullis limitibus cohiberi se patitur, ita modo totam Quangtung Provinciam vi subegit: ex qua in Quangfi quoque fluminis more inundantes Tartari eam ditioni suæ adjunxêre. Igitur ex ea profugus cum Eunuchorum principe P'ang Achilleo Christiano Junglieus Sinarum rex, ad confinia Tungking substitit, totoque fere Regno exclusus dicitur. R. P. Simon de Cunha Lusitanus ex Fokien Provincia in suis scribit, Junglieum Regem, continenti omnino relicto, ne in Tartarorum manus incideret, mare petivisse. De Patre nostro Andrea Xaverio Koffler, qui Regem Junglieum sequebatur, ejusque filium, uxorem, matrem aliosque plurimos Baptismo sacro abluerat, nulla hæctenus mentio; adeoque quid de eo actum sit, prorsus ignoratur.

Cete-

Ceterum dum Quangsi Provinciam C'ung Tartarorū Regulus domat, Colaſus, qui ſummam Præfecturam gerebat, & Chriſtianus erat, in poteſtate in hoſtium venit. Tartarus victor triduo ab omni in eum crudelitate abſtinuit, ratus egregii Philoſophi animum dignitatibus præmiisſque propoſitis ad obſequium flecti poſſe. Verum ille fidem olim Regi ſuo datam vitæ præferens, capite plexus eſt. Venerationi tamē ac laudi virtus fuit; corpus ab hoſtibus magnifico tumulto illatum: tamenſi enim ad defectionem Sinas invitant Tartari, perſeverantes tamen in fide præconio ac benevolentia proſequuntur. Hæc ſane etiam ipſe viri præſtantis amicitia ac virtutibus debeo, quas & coram in eo veneratus ſum, & Sinenſis Eccleſia totos viginti annos cum admiratione ſuſpexit. Nomen ei Kiu Thomas,

*Egregia
Præſecti fi-
des in Re-
gem.*

Vide supra fol.
197.

mas, memoria sempiterna dignissimum. Ex Nanking Provincia civitate Changcho oriundus fuit. Inter hæc ex Suchuen Provincia, quam sevitie ac plurimorum scelerum infamia notus latro Changhienchungus evastaverat, nuntiatur variis eam bellorum motibus concutis; & quamvis perdomita videretur, novas tamen res turbasque moliri.

*Litteræ
Postrema.*

Jam & Fokien Provincia laborare cœpit. Ex ejus urbe Changcheu, jam obfessa xxx. Martii anno M. DC. LII. R. P. Petrus Canevari Genuensis scribit, Quesium relictis navibus exscensione in continentem facta, omnem late regionem invadere, villas ac civitates nonnullas occupasse, terrorem circumferre; Tartarorum Præfectos præsiidiis & munitionibus se continere, certamen detrectare: brevi tamen ex Peking
regia

regia sede ingentes copias expectari, iisq; facile debellatum iri. Est autem *Quefingus* hic *pirata.* Provincia Fokien infestus, na-
 tus patre Iquon, seu Chingchilungo, magnæ famæ pirata, *Vide supra fol. 132. & 135.*
 quem insigni Tartarorum dolo captum fuisse supra narratum est. Ut vero pertexam ea quæ de homine illo audivi postrema nova, cum Europam petiturus apud Hollandos in Batavia nova (ad quam ab illorum epibatis ac militibus quibusdam tamquam captivus deductus fueram) aliquot mensibus versarer; & quæ ex quibusdam Sinis ad eandem Insulam navigio Sinico delatis anno M. DC. LIII. Januario mense percepi; nempe ad compescendû *Quefingum* exercitus Tartarorum numerosos advenisse. Horum Dux calliditate utendum ratus, exiguam suorum manum adversus *Quefingum* præmittit: mandata addit, ut pugnae se

se committant, ac simulata mox fuga ad tutiora festinent. Maxima interim Tartarorum equitum vis profundam vallem à tergo montis interjecti infidet. Tartari, qui pugnam inchoaverant, mox fugam arripiunt; quos dum progressi Sinæ sequuntur ac premunt, & paulatim ardore vincendi longius à littore Chang fluminis, ubi classis stabat, recedunt, repente Tartarorum equitatus cernitur; fit maxima cædes, reditu Sinis ad naves præcluso, ex quibus ad octoginta millia deleta affirmabant, Quesingo suorum interitum ex navi spectante; quem & dixisse ajunt, se adhuc semel fortunam contra Tartaros probaturam; quam si iterum novercam experiatur, tum demum se capillos Tartarorum more abscissurum.

*Quesingus
vincitur.*

*Religio
Christiana.*

Denique ut ea quæ ad Religionem spectant, atque postremis è Sina litteris accipi, dum
in

in Belgio Bruxellæ adhuc agerem, mense Junio M. DC. LIV. quam paucissimis attingam; referebant illæ, Patres Societatis JESV. à Tartaris benigne ut antea, & melius quoque haberi; liberrimum toto Regno exercitium Christianæ Catholicæ Religionis ab iis permitti, & præter vetera templa, novis quoque condendis non tantum fieri potestatem, verum & rei non parum in eorum fabricam, quibusdam in locis, ab iis esse collatum. Adeo quæ aliis damno sunt, divina bonitas suis vertit in lucrum. Verum hæc & similia fusius enarranda, ampliori volumini reservantur, quod ea quæ ab anno M. DC. X. (quo suum *De Christiana Expeditione apud Sinas suscepta ab Societate JESV*, librum concludit R. P. Nicolaus Trigautius) gesta sunt usque ad hæc tempora, complectetur.

FACULTAS

R. P.

PROVINCIALIS.

Ego *infra scriptus Societatis Iesu per Flandro-Belgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab admodum Reverendo P. N. Goswino Nickel, Societatis ejusdem Præposito Generali, do facultatem Balthasari Moreto, Architypographo Regio, typis mandandi librum De Bello Tartarico, editum à R. P. Martino Martinio, Provinciæ Sinenfis Societatis nostræ ad Urbem missio Procuratore. In quorum fidem has manus meas signatas, & sigillo officii mei munitas dedidi. Antverpiæ XIII. Februarii, M. DC. LIV.*

Ioannes Baptista Engelgrave.

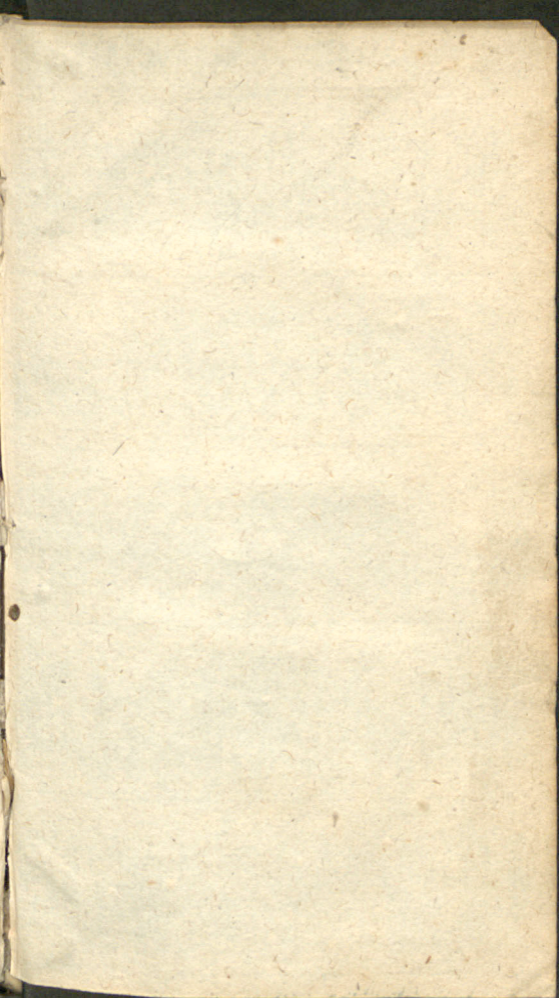
APPROBATIO CENSORIS.

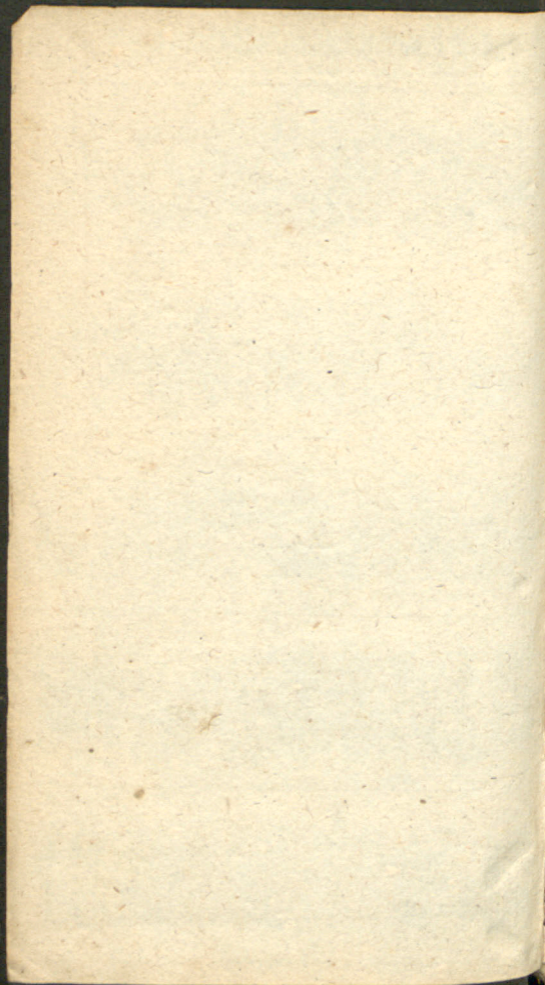
HISTORIA hæc *De Bello Tartarico, à R. P. Martino Martinio Societatis IESU, apte concinnata, & in nullo Fidei Catholicæ aut bonis moribus dissona, luce publica dignissima est. Actum v. Martii, M. DC. LIV.*

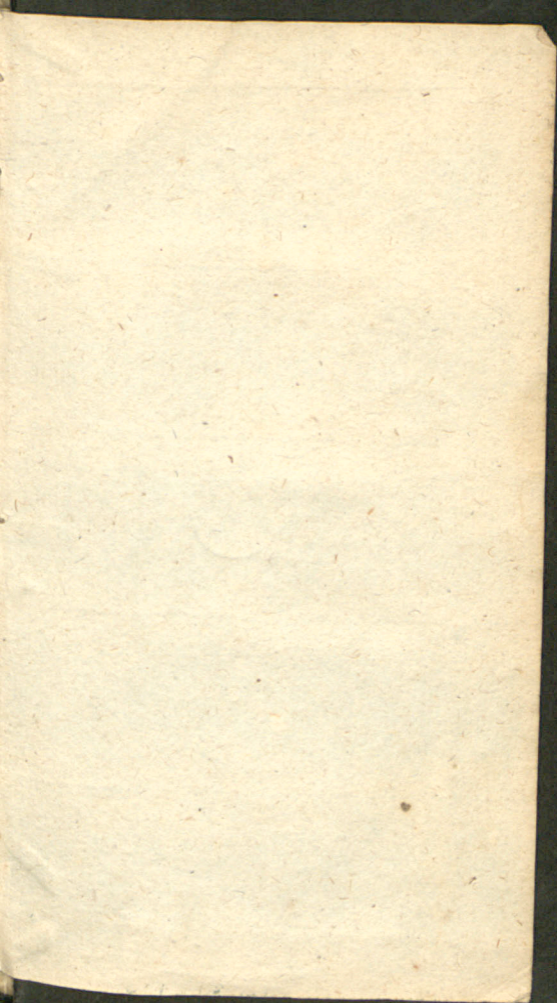
*Guilielmus Bolognino S. T. L. Can.
& Libr. Censor Ant-
verpia.*

J. W.

7469

12, 513

